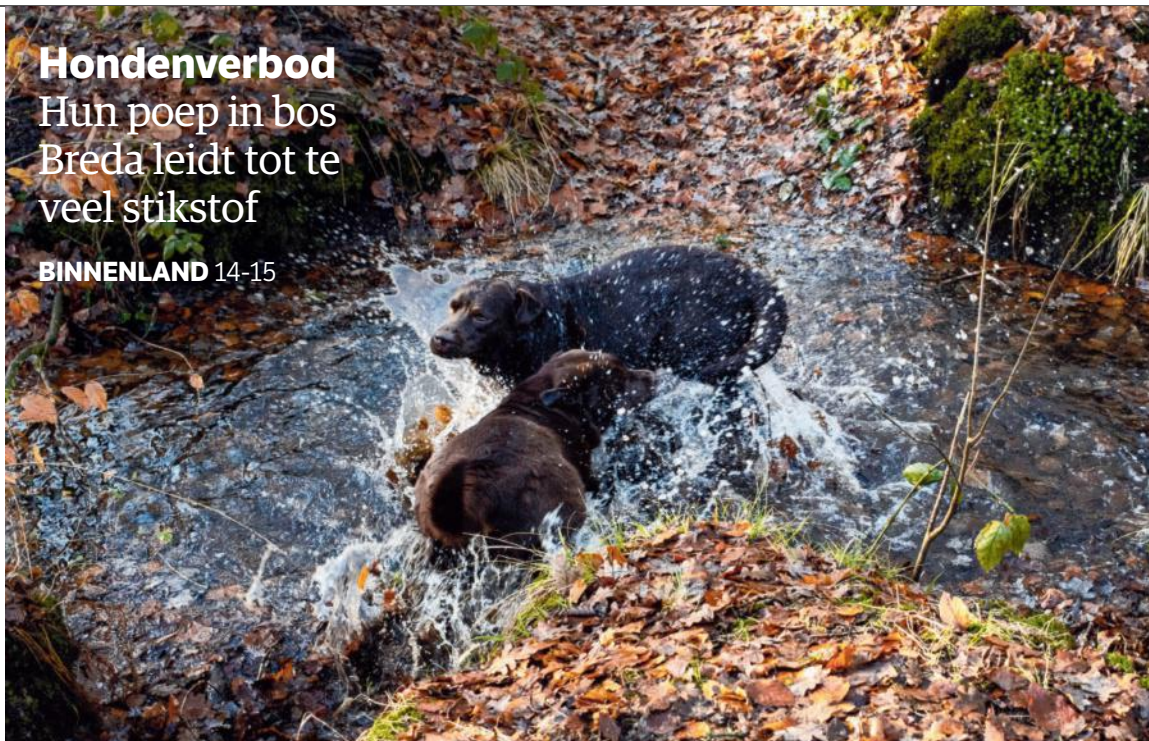

Noorderslag
Fijne mix van
polonaise en
punkrock
CULTUUR C2-3

Hondenverbod
Hun poep in bos
Breda leidt tot te
veel stikstof

BINNENLAND 14-15

Protesten Iran
Burgers
afgesloten van
internet
BUITENLAND 20-21

AZ
Kees Smit is een
van de grootste
voetbaltalenten
SPORT 24-25

Microbiologie
‘Titanenstrijd
tussen virus en
bacterie’
WETENSCHAP 26-27

ANALYSE AMERIKAANSE MACHTSPOLITIEK

Europa trekt rode lijn na nieuwe dreigementen van Trump

De aanscherping van president Trumps dreigende taal over Groenland gaat gezaghebbende politici in Europa te ver.

Amerika vs Europa

- **Trump dreigt Europa weer met heffingen**
IN HET NIEUWS 6-7
- **De nieuwe ‘Donald J. Trump Boulevard’ in Palm Beach**
IN HET NIEUWS 8-9
- **Crisis in Cuba nu hulp is weggefallen**
IN HET NIEUWS 10-11
- **Column Marcel: Van Weel is van het pappen en nathouden**
ACHTERPAGINA 32

Rik Rutten

BRUSSEL

Er is voor de meest gezaghebbende politici van Europa dus toch een rode lijn, en die heet Groenland. Ze hebben zich rekbaar getoond tegenover Donald Trump sinds hij een jaar geleden opnieuw aantrad als president van de Verenigde Staten. Elastisch bewoog Europa mee. Nu dreigt het elastiek te knappen.

Afgelopen weekend scherpte Trump zijn dreigende taal over Groenland verder aan. Hij moet en zal het eiland aanschaffen, herhaalde hij. Om dat dreigement kracht bij te zetten, kondigde hij als strafmaatregel nieuwe importheffingen aan - 10 procent vanaf februari, oplopend tot 25 procent later in

het jaar - gericht op de NAVO-landen die de voorbije dagen extra militairen stuurden naar het eiland, waaronder Nederland. Die tarieven verdwijnen enkel en alleen als hij Groenland krijgt, aldus Trump op zijn sociale medium Truth Social.

Op allerlei manieren zijn de Europeanen Washington het afgelopen jaar tegemoet gekomen. Ze sloten een uit het lood geslagen handelsdeal waarbij de EU hogere Amerikaanse heffingen accepteerde en zijn eigen invoerheffingen voor Amerikaanse goederen juist verlaagde. Ze gingen mee in Trumps eis om hun defensieuitgaven op te schroeven naar een tot voor kort onhaalbaar gedacht bedrag: 5 procent van hun bbb. Ze hielden zich stil toen het Witte Huis hen ervan beschuldigde dat zij hoogstpersoon-

lijk de Europese beschaving aan het uitwissen zijn.

Al die concessies onderbouwden diplomaten achter de schermen met dezelfde logica. Alleen door Trump tegemoet te komen, zou Europa de schade kunnen beperken. Het bedrijfsleven kon rekenen op een voorspelbare en stabiele toekomst. De NAVO zou intact blijven. Oekraïne kon blijven profiteren van essentiële Amerikaanse hulp in de vorm van inlichtingen en sancties.

Veiligheidsparaplu

Nu Trump alles uit de kast haalt om Groenland in te lijven, staat die logica op zijn kop. Wat als de zachte aanpak Trump niet heeft ingepalmd, maar juist heeft uitgenodigd om verder te blijven drukken? En wat is de veiligheidsparaplu van de

VS waard, met Trump aan het roer? „We kijken echt anders naar de VS als het om onze veiligheid gaat”, aldus een EU-functionaris.

Niet voor niets klonken in de verklaringen van veel leiders dit weekend ineens nieuwe, hardere woorden dan voorheen. „Europa laat zich niet chanteren”, zei de Deense premier Mette Frederiksen - en ze was niet de enige die zich zo voelde. Ook de Nederlandse demissionair minister van Buitenlandse David van Weel (VVD) sprak dit weekend van „chantage”. Volgens Van Weel is dit „niet hoe bondgenoten met elkaar om zouden moeten gaan”.

„Dit gaat ver voorbij handel, dit gaat over de essentie van internatio-

Lees verder op pagina 2

NIEUWSBRIEVEN

De hele dag op de hoogte
nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

REDACTIE

redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

ABONNEMENTSVRAGEN

ga voor meer informatie
naar nrc.nl/service

Deze uitgave komt voort uit
Algemeen Handelsblad (1828)
en Nieuwe Rotterdamse
Courant (1844)

PRIJS €4,70

Jaargang 56
no. 92
BELGIË € 5,70

IN HET LAND
BORSSELE

HANS STEKETEE

Een roestige paal aan de Westerschelde

Als kind stond hij al met zijn vader op de kop van de Noordnol, een strekdam in de Westerschelde. De kerncentrale was er nog niet, geen windmolens. Alles was horizontaal – de lage duintjes, het strandje en de horizon zelf. Karel van Puijenbroek (63) komt er nog steeds. 's Zomers als hij met zijn vrouw op de camping achter de dijk staat. En ook op deze winterige, waterkoude dinsdag is hij vroeg in de auto gestapt en uit Brabant naar Borssele gereden.

In de luwte van de lichtopstand op de Noordnol, een kloeke mast met een bordes, staart hij naar zijn hengeltoppen. Geen schar of wijting heeft zich vooralsnog gemeld. Binnenkort kan hij niet meer bij dit overlicht schuilen. De lamp achter rode, groene en witte ruitjes is al jaren gedoofd. In december kreeg Rijkswaterstaat een sloopvergunning. Een ander licht, een kilometer verderop, wacht een zelfde lot.

„Het is zo zonde dat ze verdwijnen”, zegt hij. „Het zijn herkenningspunten en monumenten. Ik weet niet anders dan dat ze er al zestig jaar zijn.” Sommige zijn nog ouder. Het licht bij Hoedekenskerke is van 1921 en het ‘lage licht’ van Westkapelle is zelfs uit de negentiende eeuw.

Tot 1866 was de Westerschelde 's nachts niet bevaarbaar. Toen ging Nederland akkoord met een Belgisch voorstel om van de monding tot aan Antwerpen op beide oevers geleidelichten te plaatsen. Als je zo stuurde dat een ‘hoog’ en een ‘laag’ licht op één lijn bleven, wist je dat je in veilig vaarwater was. En dan pikte je de volgende ‘lichtenlijn’ op. Bij een sectorlicht, zoals op de Noordnol, ging het erom ‘in het wit’ te blijven; rood scheen over een zandbank. Nederland bouwde er bijna honderd, België betaalde. Want de haven van Antwerpen.

Het lichtenstelsel van lijnen en knipperende punten heeft niet eens een naam. Maar het was het wonderbaarlijke resultaat van anderhalve eeuw denkwerk van schippers, loodsen, hydrografen en de bestuurders van de Belgisch-Neder-

landse Commissie voor Toezicht op de Scheldevaart, opgericht na de officiële scheiding van 1839.

De lichten brandden op petroleum, later op gas en elektriciteit. Ze kregen gezelschap van verlichte boeien, werden geautomatiseerd. En toen ingehaald door radar, gps en de elektronische zeekaart. Een kapitein hoeft bij wijze van spreken niet eens meer naar buiten te kijken.

Een jaar of tien geleden was het stelsel nog goeddeels intact, zegt erfgoeddeskundige Gertjan de Boer, die er een studie over schreef. „Geen waterweg ter wereld was nog in zijn geheel met lichten te bevaren.”

Het unieke systeem van knipperende lichten dat kapiteins naar Antwerpen moest leiden wordt ontmanteld

Die „nautische functie van het ensemble” noemt hij belangrijker dan „de waarde van afzonderlijke lichten”. Maar hoeveel kun je weghalen voor het geheel verdwijnt? Een enkel licht is beschermd, overgenomen door een gemeente of stichting, gerestaureerd. Andere, zoals het ‘hoge licht’ op de kerktoeren van Westkapelle, hebben monumentenstatus. Maar veel kleintjes langs beide Schelde-oevers, zoals nu ook de twee lichten bij Borssele, sneuvelen. Rijkswaterstaat gebruikt ze niet meer en wil niet voor het onderhoud opdraaien. „Het is snel gegaan”, zegt De Boer. „Het ensemble bestaat nu uit gaten.”

Je kunt zeggen dat alles wat modern was ooit ouderwets wordt. Of dat het geen gek idee is om een fysieke backup te hebben in kwetsbare tijden. Maar daar is het nu te laat voor. Er is een selecte groep liefhebbers. Veel anderen zien alleen een roestige paal aan de Schelde.

» Vervolg van voorpagina

nale samenwerking”, zegt een EU-diplomaat tegen NRC. „Ik kan me niet voorstellen dat er Europese leiders zijn die bereid zijn daarover compromissen te sluiten. Wat houd je dan nog over? Dan krijg je een wereldorde met twee, misschien drie grootmachten die kunnen doen en laten wat ze willen.” Er zijn Europese leiders die het conflict willen blijven mijden. Er staat nog steeds veel op het spel als Europa Trumps dreigementen beantwoordt, en niet alleen in Oekraïne.

De Duitse industrie, met zijn grote exportmarkt, blijft bijvoorbeeld bevreesd voor de gevolgen van een confrontatie. Vorige zomer zette Duitsland nog druk op Brussel om snel tot een handelsdeal te komen. Ook nu liet Bondskanselier Friedrich Merz niet van zich horen – op een gezamenlijke verklaring met de andere NAVO-landen na.

De Italiaanse premier Giorgia Meloni deed dat wel. Zij had met Trump gebeld, vertelde ze aan journalisten, en had geprobeerd om een ‘misverstand’ weg te nemen. De militairen op Groenland waren daar niet om Trump onder druk te zetten, verklaarde Meloni, maar juist om tegemoet te komen aan zijn vrees dat het eiland door Rusland of China kan worden bedreigd. Ook dit was een poging om de rust terug te brengen en de temperatuur te verlagen.

Aan andere kopstukken was zoveel begrip niet besteed. Het meest verregaande geluid kwam uit Parijs, waar president Em-

manuel Macron een oproep deed aan de EU om zwaarder geschut in te zetten. De Europese Commissie – die namens de EU altijd het voortouw neemt in handelskwesties – beschikt sinds een paar jaar over een zogenaamd antidwanginstrument. Daarmee kan het snel en eenvoudig heffingen en andere strafmaatregelen afkondigen.

Er staat nog steeds heel veel op het spel als Europa Trumps dreigementen beantwoordt

Ook alternatieve suggesties deden de ronde in diplomatieke kringen, terwijl de EU-ambassadeurs zondagavond bijeenkwamen voor spoedoverleg in Brussel. De EU zou zijn toevlucht kunnen zoeken tot een groot pakket aan invoerheffingen dat klaarstond om tijdens de handelsruzie van vorig jaar te worden ingezet – ook dat kan eenvoudig geregeld worden. Zelfs een boycot van het WK voetbal in (onder meer) de VS, komende zomer, wordt geopperd.

En de EU kan nog eens goed nadenken over de handelsdeal die het blok vorige zomer sloot met Trump. De afspraken van toen moeten nog altijd formeel door het Europees Parlement worden beklonken. De verwachting was dat dat eind januari zou gebeuren. Maar zondag maakten de leiders van de drie middenpartijen allen duidelijk: daar komt niets van in zolang Trumps nieuwste tarievenregen niet van tafel verdwijnt.

Groenland Duitse militairen alweer vertrokken

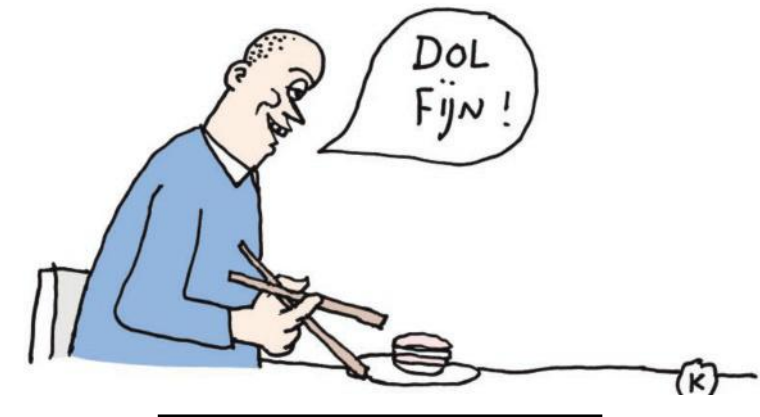

De Duitse militaire delegatie stapte zondagochtend in het vliegtuig op Groenland. FOTO ALESSANDRO RAMPAZZO/AFP

De vijftien Duitse militairen die vrijdagavond arriveerden in Groenland voor een „verkenningssmissie”, reisden zondag alweer met een lijnvliegtuig terug richting huis, schrijven onder meer de Frankfurter Allgemeine Zeitung en Die Welt. Het vertrek van de Duitse delegatie volgt op de dreigementen van de Amerikaanse president Donald Trump om extra importheffingen op te leggen. Een fotograaf van boulevardkrant Bild spotte de Duitse delegatie zondag op het vliegveld in de Groenlandse hoofdstad Nuuk. Volgens Die Welt weerspreekt het ministerie van Defensie dat het besluit plots genomen is: „De verkenningssmissie is volgens opdracht uitgevoerd.”

KAMA

58 JAAR OUDE SASHIMI

Honey met een van haar kalfjes in de Lagune van het Dolfinarium. FOTO VIDIPHOTO/ANP

Honey (58) overleden, opvallend oud voor een dolfijn in gevangenschap

DOLFINARIUM HARDERWIJK Rond 1969 werd een jonge tuimelaar gevangen. Ze kwam terecht in Dolfinarium Harderwijk. Woensdag is ze ingeslapen.

Sarah Ouwerkerk

AMSTERDAM

In het wild wordt de tuimelaar, een sigaarvormige tandwalvis met een gemiddelde lengte van 270 centimeter, gemiddeld 30 jaar oud. Honey, „de oudste dolfijn van Nederland en de op één na oudste dolfijn van Europa”, is op woensdag 14 januari overleden, schrijft Dolfinarium Harderwijk op Instagram. Honey werd naar schatting „58 jaar oud”. Voor dolfijnen, ook in gevangenschap, is dat een zeer hoge leeftijd.

Het ging al langer niet goed met haar, meldt het Dolfinarium. Honey zwom minder makkelijk, voegde zich in het kielzog van andere dolfijnen en bleef meer aan het wateroppervlak. De afgelopen weken had ze ook nauwelijks tot geen eetlust meer. Uiteindelijk is, na overleg met het veterinaire team en Honeys verzorgers, besloten de dolfijn „rustig in te laten slapen”.

In het op Instagram geplaatste filmpje, met beelden van een blij spartelende Honey, verschijnt een disclaimer: „Het verlies van een dier hoort helaas bij het verzorgen van dieren.” We zijn verdrietig, schrijft het Dolfinarium bij de

post. „Maar ook dankbaar voor haar lange leven.”

Ook dierenrechtenorganisatie Bite Back is verdrietig. Juist omdat Honey, nadat ze was gevangen in het wild, zo lang in gevangenschap heeft moeten leven, zegt woordvoerder Alex Romijn. „Haar hele leven is gedomineerd door het Dolfinarium, ook haar einde. We hadden haar vrijheid gegund.” Die kritiek klinkt naast de uitingen van medeleven ook door in de Instagramreacties.

Vier nakomelingen

Honey was ooit een vrije dolfijn. Ze is, wanneer is onbekend, gevangen in de Golf van Mexico. Vanaf een onbekende locatie is ze op 12 maart 1970 overge-

bracht naar Seaworld in Engeland. Daar kreeg ze in 1985 haar eerste kalf: Neptune.

In januari 1992 moest Seaworld, waar de dierenverblijven niet aan de wettelijke eisen voldeden, op last van de Britse overheid sluiten. In het gesloten park kreeg ze haar tweede kalf: Thea. Pastwee jaar na de sluiting, op 18 januari 1994, verhuisden Honey, Neptune en Thea naar Harderwijk. In april dat jaar stierf Neptune. Honey kreeg in gevangenschap in totaal vier nakomelingen – die ook weer kalveren kregen.

In de decennia dat Honey in het Dolfinarium verbleef, kantelde de publieke opinie over het in gevangenschap houden van zeezoogdieren. Een tuimelaar is

een intelligent dier dat in het wild gemiddeld zo’n 150 kilometer per dag aflegt. Hoewel dolfijnen in Europa inmiddels geen kunstjes meer hoeven te doen, zijn bezoekers zich steeds meer bewust van de onnatuurlijke omstandigheden waarin gevangen dolfijnen leven.

Uit onderzoek van Ipsos in 2021 blijkt dat 42 procent van de Nederlanders vindt „dat er in de toekomst geen dolfijnen meer gehouden moeten worden in dolfinaria in Nederland”. Datzelfde jaar werden er Kamervragen gesteld, waarna diverse bedrijven, zoals de NS, de samenwerking met Dolfinarium Harderwijk verbraken. Ook uit de ‘Staat van het dier 2024’, een rapport van de Raad voor Dieraangelegenheden, blijkt dat Nederlanders steeds kritischer kijken naar het houden van dieren die in gevangenschap niet hun natuurlijk gedrag kunnen vertonen.

In Harderwijk zwemmen, na het overlijden van Honey, nu nog vijftien tuimelaars. Honeys stoffelijk overschot is overgebracht naar de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht, waar onderzoek naar haar zal worden gedaan, meldt Omroep Gelderland.

„We zullen Honey enorm missen”, schrijft het Dolfinarium.

42 procent van de Nederlanders vindt dat er geen dolfijnen meer gehouden moeten worden

PROTESTEN IRAN

Opperste leider Khamenei erkent duizenden doden

Khamenei beschuldigde de VS en Israël ervan het geweld te hebben georganiseerd. Met name Trump kreeg de schuld.

Frank Kuin
AMSTERDAM

De Iraanse opperste leider ayatollah Ali Khamenei heeft zaterdag erkend dat er „enkele duizenden doden” zijn gevallen tijdens de landelijke protesten van de afgelopen weken, de hevigste onrust in Iran in jaren. Dat blijkt uit uitspraken die zijn gepubliceerd door Iraanse staatsmedia, meldt persbureau Reuters. Khamenei beschuldigde de VS en Israël ervan het geweld te hebben georganiseerd. Hij gaf met name president Donald Trump de schuld van de wekenlange demonstraties, die volgens mensenrechtenorganisaties hebben geleid tot meer dan drieduizend doden. „Wij beschouwen de Amerikaanse president als een crimineel vanwege de slachtoffers, de schade en de laster die hij de Iraanse natie heeft aangedaan”, zei Khamenei

volgens Iraanse staatsmedia. „De-genen die banden hebben met Israël en de VS hebben enorme schade aangericht en duizenden mensen gedood”, vervolgde hij. Het in de VS gevestigde persbureau Human Rights Activists News Agency (HRANA) heeft gemeld dat het 3.090 doden heeft bevestigd, onder wie 2.885 demonstranten. Meer dan 22.000 mensen zouden zijn gearresteerd. De protesten braken uit op 28 december vanwege economische problemen en groeiden uit tot wijdverspreide demonstraties om een einde te eisen aan het regime van geestelijken in de Islamitische Republiek. Trump heeft herhaaldelijk gedreigd in te grijpen, door te dreigen met „zeer krachtige maatregelen” als Iran demonstranten zou executeren. Vrijdag bedankte hij in een bericht op sociale media de leiders van Iran en zei hij dat ze grootschalige executies door middel van op-hanging hadden afgeblazen. Volgens Iran was er „geen plan om mensen op te hangen”.

[+] Iraanse protesten superspread-evenement voor propaganda 20-21

MINDERHEIDSKABINET

De formatie gaat óók over de lange tenen van de oppositie

Het idee is: D66, VVD en CDA komen over een paar weken met een coalitieakkoord waar ze in elk geval met z'n drieën achter staan. Ze hebben haast. Met GroenLinks-PvdA blijft de omgang moeizaam, de VVD vindt dat Jesse Klaver zich volwassen moet gaan gedragen.

Petra de Koning en Liam van de Ven
DEN HAAG

SGP-fractievoorzitter Chris Stoffer was woensdagmiddag uitgenodigd om te komen praten met informateur Rianne Letschert en de drie leiders van de aanstaande minderheidscoalitie van D66, VVD en CDA. Maar Stoffer had al een andere afspraak, bij de SBS-talkshow *Nieuws van de Dag*, en natuurlijk mocht hij ook nog, als allerlaatste, donderdagochtend langskomen. Het toont de nieuwe machtsverhoudingen: waarom zou Stoffer een tv-optreden afzeggen voor de formatie? De drie aanstaande coalitiepartijen hebben hem nodig, zoals ze bijna elke oppositiepartij hard nodig gaan hebben. Hij hoeft nog niet zoveel van hen.

De andere fractievoorzitters van de oppositiepartijen die al wel waren langsgeweest, waren elkaar 's avonds gaan bellen, of ze waren bij elkaar gaan zitten in hun werkkamers in de Tweede Kamer. Wisten zij nu hoe D66, VVD en CDA gingen proberen om steun bij elkaar te krijgen voor de plannen die ze in hun regeerakkoord gaan zetten? Nee, vond de een. Misschien een beetje, vond de ander. Chris Stoffer dacht daardoor dat hij vast ook een vaag verhaal te horen zou krijgen. Het viel hem mee, zei hij donderdag tegen verslaggevers. „Ze hebben echt wel nagedacht: hoe gaan we in de komende vier jaar vooruit? Hoe kunnen we bijvoorbeeld voor begrotingen meerderheden creëren?”

Meer dan dat zegt hij er niet over, maar deze week werd na elk gesprek dat Rob Jetten van D66, CDA-leider Henri Bontenbal en VVD-leider Dilan Yesilgöz met de oppositie hadden duidelijk: niemand van die oppositie voelt ervoor om nu alvast gedoopte steun te beloven, of om nu al na te denken over een deal over een of ander onderwerp.

En dus is nu het idee: D66, VVD en CDA komen over een paar weken met een coalitieakkoord waar ze in elk geval met z'n drieën achter staan. Jetten zei donderdagmiddag dat ze daarin proberen rekening te houden met de gevoeligheden en 'rode lijnen' van partijen die ze met hun 66 zetels in de Tweede Kamer en 22 zetels in de Eerste Kamer nodig zullen hebben om aan een meerderheid te komen voor hun plannen. „Het helpt”, zei Jetten, „als wij dingen kiezen waarvan we denken dat we daar

wat makkelijker steun voor kunnen krijgen.” Daar lijken ze in de oppositie ook al van uit te gaan. SGP'er Stoffer begon tegen journalisten over „tenen”: als je daar heel hard op gaat staan bij iemand, was zijn punt, kun je „niet meer lopen”. Hij wilde nog niet zeggen hoe lang de SGP-tenen waren.

Bordesscène

Aan de formatietafel denken de drie partijen volgens betrokkenen in scenario's: ze zouden nu al de oppositie kunnen betrekken bij hun plannen, en er zijn ook al Kamerleden van D66, VVD en CDA die in de Tweede Kamer met de aanstaande oppositie koffie drinken en ideeën bespreken, soms ook al bezuinigingen. Maar de drie lijken ook vast van plan om ná de bordesscène, eind februari, op zoek te gaan naar steun voor nieuwe wetten en de begrotingen van ministeries.

Op dat bordes bij de koning, daar doen de drie bijna-coalitiepartijen niet geheimzinnig over, zullen dus ministers en staatssecretarissen moeten staan die weten hoe je steun bij elkaar scharrelt. En die zich dus niet te goed voelen voor een nederige gang langs de oppositie.

In Den Haag valt steeds de naam van D66'er Wouter Koolmees, nu topman van de NS, die als politicus bekendstond om zijn niet al te grote ego en zijn talent om ideologische tegenstanders toch bij hem aan tafel te krijgen. Er zal worden gezocht naar 'het type Koolmees'. In kabinetsformaties doen partijen de verdeling van de ministeries, en de zoektocht naar kandidaten, pas aan het eind. In de Tweede Kamer valt te horen dat de drie partijen het deze keer zo belangrijk vinden, dat ze daar nu al mee zijn begonnen.

In de gesprekken deze week ging het ook bijna steeds over de bewindslieden: hoe keken de fractievoorzitters van de oppositie aan tegen het idee om in het kabinet ook ministers of staatssecretarissen te benoemen die uit hun partijen kwamen? De politieke leiders lijken er weinig voor te voelen: waarom zou je iemand van jouw partij in het kabinet-Jetten plannen laten uitvoeren waar jijzelf niet over mocht meedenken?

Bij GroenLinks-PvdA werd die vraag zelfs opgevat als een belediging: de coalitiepartijen leken hen te willen zoet houden met een ministerspost, zodat

Bij GroenLinks-PvdA is er nog steeds irritatie over de felle campagne die Yesilgöz tegen hen voerde

Vanaf links: fractievoorzitters **Chris Stoffer** (SGP), **Henri Bontenbal** (CDA), **Dilan Yesilgöz** (VVD) en **Rob Jetten** (D66). Met helemaal rechts informateur **Rianne Letschert**. FOTO KOEN VAN WEEL / ANP

ze niet al te kritisch kunnen zijn. Of ze het onhandigheid van Jetten en de anderen vinden of kwade wil, dat zeggen GroenLinks-PvdA'ers niet. Ze geven de aanstaande coalitie in ieder geval niet makkelijk het voordeel van de twijfel. Bij GroenLinks-PvdA is er nog steeds irritatie over de felle campagne die Yesilgöz tegen hen voerde, en woede omdat ze - door de VVD - niet kunnen meedoen aan het kabinet.

Genocideposter

Dat er nog steeds niets gebeurt om die onmin op te lossen, kan problematisch worden voor de coalitie: GroenLinks-PvdA heeft 20 zetels in de Tweede Kamer en 14 in de Eerste Kamer. Zonder die partij kunnen D66, CDA en VVD vrijwel alleen meerderheden halen met steun van rechtse partijen, en dus voor rechtse plannen. Dat is vooral ingewikkeld voor D66. Voor de VVD veel minder.

Rob Jetten zei deze week dat voor iedereen duidelijk is dat de relatie tussen de VVD en GroenLinks-PvdA „moeizaam is geweest”, en dat daarin „geïnvesteerd” zal moeten worden. CDA-leider Henri Bontenbal doet, vindt hij, zelf zijn „best” om de omgang met anderen goed te houden. „Dat is mijn taak.” Hij gaat ervan uit, zei hij, dat „andere partijen” dat ook doen.

Rond Yesilgöz is juist te horen dat Klaver zich volwassen moet gaan opstellen. Dinsdagavond begint Yesilgöz, gevraagd naar haar relatie met GroenLinks-PvdA, tegen NRC over een poster die „verspreid is vanuit GroenLinks-PvdA”. Ze bedoelt een poster van een pro-Palestijnse actiegroep waarop on-

D66-leider Rob Jetten voor aanvang van een gesprek met D66, CDA en VVD in Huis Huguetan, in Den Haag. FOTO LINA SELG / ANP

der anderen zichzelf is afgebeeld met de tekst: „Zij kozen voor genocide. Wat kies jij?” Lijstduwers van GroenLinks-PvdA waren betrokken bij die groep. Oud-GroenLinks-PvdA-leider Frans Timmermans wilde er geen excuus voor aanbieden en dat zit Yesilgöz nog steeds dwars. Niet ik heb wat uit te leggen, lijkt Yesilgöz te zeggen, maar GroenLinks-PvdA.

Voor GroenLinks-PvdA'ers is de houding van de VVD een rode lap, de zoveelste provocatie. En het verbaast ze ook: waarom zoekt Yesilgöz geen toe-

Hoe eerder we klaar zijn, hoe beter

Rob Jetten
D66-leider

nadering, als de steun van de oppositie nu zo belangrijk is? Het is óók ingewikkeld voor D66 en CDA, die juist 'nieuwe politiek' bedrijven, het liefst in harmonie met de oppositie.

Bij de VVD is het idee dat GroenLinks-PvdA die woede speelt, als onderhandelingsstrategie. Volgens VVD'ers is hun omgang met Kamerleden van GroenLinks-PvdA'ers ook helemaal niet zo slecht. Dat zien GroenLinks-PvdA'ers zelf ook wel, in de gang doen VVD'ers normaal. Maar ook dat irriteert ze, omdat ze tegelijk publiekelijk

worden neergezet als te radicaal om mee samen te werken.

Yesilgöz zegt donderdag dat de gesprekken met de oppositie soms draaien om „persoonlijke verhoudingen”, en „soms niet”. Volgens haar is het „fijn als we persoonlijk goed met elkaar overweg kunnen”. Belangrijker is, zegt ze: „Waarvoor zit je in de politiek, wat is jouw partij van plan voor Nederland?”

Rutte

Het is een heel andere manier van politiek bedrijven dan in de tijd van Mark Rutte, die de persoonlijke omgang juist het allerbelangrijkste leek te vinden - om politiek zoveel mogelijk voor elkaar te krijgen.

Het is nog steeds de bedoeling, zei Jetten deze week, dat de drie partijen op 30 januari klaar zijn met de onderhandelingen. Om extra haast te maken, gaan ze ook deze zaterdag bij elkaar zitten. „Hoe eerder we klaar zijn”, zei Jetten, „hoe beter.” Dan was er ook nog „rust” om hun financiële plannen te „dubbelchecken” en de tekst van het akkoord nog eens „na te lopen”.

Het was Jetten opgevallen, zei hij ook, dat er oppositiepartijen waren, vooral de kleine christelijke partijen, die niet meer „alles met alles wilden verbinden”, en dus met harde voorwaarden kwamen voor steun: 'Als jij dit niet doet, doen wij helemaal niet meer mee.' Jetten dacht dat dat kwam omdat er, „hoe zeg ik dat netjes?”, in de tijd van het kabinet-Schoof „op veel onderwerpen vrij weinig is gebeurd”.

Dat moet nu anders, vindt Jetten. „Anders staan we als politiek Den Haag weer een beetje voor lul.”

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Zaken & Transacties

CURSUS DAYTRADEN Risiceloos leren

GROEPS-CURSUS 675-
2e persoon half geld ex btw

Nu ook privé-cursus
Persoonlijke begeleiding 1-op-1

Wat krijgt u voor uw geld?

- ✓ Cursus in Hotel vd Valk
- ✓ Vers ontbijt en lunch
- ✓ Gratis Handelsrobot
- ✓ 8 weken live meekijken
- ✓ Opfrisdag naar keuze
- ✓ Boek met stappenplan
- ✓ 100% persoonlijke service

Rob's achtergrond
Het gebruik van de robot, de positieve reviews en de praktische insteek gaven voor mij de doorslag om deze cursus te doen. De focus ligt op écht handelen, met een duidelijke methode om emoties zoveel mogelijk uit te schakelen. Ook de achtergrond en ervaring van Rob spraken mij sterk aan.

Rob's achtergrond
Het gebruik van de robot, de positieve reviews en de praktische insteek gaven voor mij de doorslag om deze cursus te doen. De focus ligt op écht handelen, met een duidelijke methode om emoties zoveel mogelijk uit te schakelen. Ook de achtergrond en ervaring van Rob spraken mij sterk aan.

Rob's achtergrond
Het gebruik van de robot, de positieve reviews en de praktische insteek gaven voor mij de doorslag om deze cursus te doen. De focus ligt op écht handelen, met een duidelijke methode om emoties zoveel mogelijk uit te schakelen. Ook de achtergrond en ervaring van Rob spraken mij sterk aan.

Rob's achtergrond
Het gebruik van de robot, de positieve reviews en de praktische insteek gaven voor mij de doorslag om deze cursus te doen. De focus ligt op écht handelen, met een duidelijke methode om emoties zoveel mogelijk uit te schakelen. Ook de achtergrond en ervaring van Rob spraken mij sterk aan.

Rob's achtergrond
Het gebruik van de robot, de positieve reviews en de praktische insteek gaven voor mij de doorslag om deze cursus te doen. De focus ligt op écht handelen, met een duidelijke methode om emoties zoveel mogelijk uit te schakelen. Ook de achtergrond en ervaring van Rob spraken mij sterk aan.

Rob's achtergrond
Het gebruik van de robot, de positieve reviews en de praktische insteek gaven voor mij de doorslag om deze cursus te doen. De focus ligt op écht handelen, met een duidelijke methode om emoties zoveel mogelijk uit te schakelen. Ook de achtergrond en ervaring van Rob spraken mij sterk aan.

Originele reacties cursisten

Rob's achtergrond
Het gebruik van de robot, de positieve reviews en de praktische insteek gaven voor mij de doorslag om deze cursus te doen. De focus ligt op écht handelen, met een duidelijke methode om emoties zoveel mogelijk uit te schakelen. Ook de achtergrond en ervaring van Rob spraken mij sterk aan.

Rob's achtergrond
Het gebruik van de robot, de positieve reviews en de praktische insteek gaven voor mij de doorslag om deze cursus te doen. De focus ligt op écht handelen, met een duidelijke methode om emoties zoveel mogelijk uit te schakelen. Ook de achtergrond en ervaring van Rob spraken mij sterk aan.

Rob's achtergrond
Het gebruik van de robot, de positieve reviews en de praktische insteek gaven voor mij de doorslag om deze cursus te doen. De focus ligt op écht handelen, met een duidelijke methode om emoties zoveel mogelijk uit te schakelen. Ook de achtergrond en ervaring van Rob spraken mij sterk aan.

De jongens komen authentiek over en Rob brengt met zijn Rotterdamse nuchterheid precies de juiste dosis humor.

Rob's achtergrond
Het gebruik van de robot, de positieve reviews en de praktische insteek gaven voor mij de doorslag om deze cursus te doen. De focus ligt op écht handelen, met een duidelijke methode om emoties zoveel mogelijk uit te schakelen. Ook de achtergrond en ervaring van Rob spraken mij sterk aan.

Rob's achtergrond
Het gebruik van de robot, de positieve reviews en de praktische insteek gaven voor mij de doorslag om deze cursus te doen. De focus ligt op écht handelen, met een duidelijke methode om emoties zoveel mogelijk uit te schakelen. Ook de achtergrond en ervaring van Rob spraken mij sterk aan.

Cursusdata Hotel vd Valk Breukelen:
vrijdag 30 jan, vrijdag 6 feb en vrijdag 6 mrt

Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verlies lijden

WWW.ROBWESSELS.NL 010 519 21 15

IMPORTHEFFINGEN

Trump zet met gemak de relatie met Europa weer eens op het spel

Het buitenlandbeleid van Donald Trump drijft op onvoorspelbaarheid, zo blijkt maar weer nu hij Europese landen dit weekend opnieuw met importheffingen dreigt. De vraag is of de heffingen er echt komen - en of Europa overgaat tot vergelding.

Mark Beunderman

AMSTERDAM

Zou Donald Trump zijn eigen Nationale Veiligheidsstrategie hebben gelezen? In dit veelbesproken document, dat eind vorig jaar verscheen, staat over Europa niet alleen dat dit een continent „in verval” is, waar „het verzet” tegen „de huidige koers” moet worden aangemoedigd. Er staat ook: „Europa blijft in strategisch en cultureel opzicht van levensbelang voor de Verenigde Staten. Trans-Atlantische handel blijft één van de pijlers onder de wereldeconomie en onder de Amerikaanse welvaart.”

Wat dat betreft is het gemak waarmee de Amerikaanse president zaterdag die handelsrelatie op het spel zette, verbluffend. Zes EU-lidstaten (Duitsland, Frankrijk, Nederland, Denemarken, Zweden en Finland), plus de niet-EU-landen het Verenigd Koninkrijk en Noorwegen dreigde hij met importheffingen van 10 procent per 1 februari, mogelijk oplopend tot 25 procent vanaf 1 juni. De heffingen kunnen alleen worden vermeden als er een „Deal wordt gesloten voor de Complete en Totale aankoop (*purchase*) van Groenland”, schreef Trump op zijn socialemediakanaal Truth Social.

De landen in kwestie hadden de voorbije dagen op Deens verzoek militaire verkenners gestuurd naar Groenland, in reactie op Amerikaanse plannen het eiland in te lijven (Trump en zijn getrouwen spreken afwisselend van „hebben”, „bezitten”, „kopen”, of „deel” maken van de VS).

In augustus was de trans-Atlantische stemming nog heel anders: toen ging Europese Commissievoorzitter Ursula von der Leyen lachend op de foto met de Amerikaanse president, nadat de politieke leiders een handelsdeal hadden gesloten in Schotland. Beide leiders en enkele van hun medewerkers staken de duimen omhoog.

De deal, die volgde op een soortgelijke Amerikaans-Britse handelsdeal kort daarvoor, was duidelijk in het voordeel van de Amerikanen. Vastgelegd werd dat de VS voortaan importtarieven van 15 procent zouden heffen op EU-goederen (eerder was dit 3 à 4 procent procent), terwijl de EU haar heffingen op Amerikaanse producten (eveneens gemiddeld 3 à 4 procent) juist deels zou verlagen. De deal, zei Von der Leyen, zou tenminste „stabiliteit en voorspelbaarheid” bieden voor het bedrijfsleven.

Maar met deze president in het Witte

Met deze president in het Witte Huis zijn stabiliteit en voorspelbaarheid een illusie

Huis zijn stabiliteit en voorspelbaarheid een illusie, zo moet inmiddels de conclusie luiden. Trumps buitenlandse politiek drijft juist op ónvoorspelbaarheid: handels- en andere overeenkomsten zijn niet meer dan een momentopname of een *photo opportunity*. Temeer omdat Trump niet alleen vanwege handel, maar om uiteenlopende politieke redenen naar het wapen van de *tariffs* grijpt. China kreeg importheffingen aan de broek vanwege de vermeende rol in de Amerikaanse fentanyl-crisis, India vanwege de koop van Russische olie, Brazilië wegens de vervolging van oud-president Bolsonaro.

Heffingen als wapen

Zoals vaak bij Trumps berichten is veel nog onduidelijk bij de jongste dreiging met importheffingen tegen Europese landen. Gaat het om extra tarieven, dus bovenop die van augustus? Wat is de juridische basis ervan? Eén van Trumps favoriete juridische instrumenten is de International Emergency Economic Powers Act (IEEPA) uit 1977, die de president brede bevoegdheden geeft in tijden van nationale nood. Op korte termijn doet het Amerikaanse Hoogerechtshof naar verwachting uitspraak over de rechtmatigheid van het inzetten van de IEEPA door Trump.

Na dit weekend is vooral de vraag: komen die strafheffingen tegen Europese landen er echt, als er niet snel een „deal” komt inzake Groenland?

Het afgelopen jaar schrok Trump in tweede instantie nogal eens terug van extreme importheffingen die hij had aangekondigd. Meestal gebeurde dat wanneer het onrustig werd op de financiële markten (zoals bij de wereldwijde heffingen die hij vorig jaar april aankondigde), of wanneer bleek dat de heffingen de prijzen in de Amerikaanse supermarkt te veel opdreef (zoals bij Braziliaans rundvlees, eind vorig jaar). Het patroon kreeg in de financiële wereld het acroniem TACO, *Trump Always Chickens Out*. Overigens is dit niet het hele verhaal: gemiddeld stegen Amerikaanse importheffingen in één jaar Trump van 2,4 naar 14,4 procent - het hoogste niveau sinds 1939, volgens onderzoekers van Yale.

In Brussel overlegden ambassadeurs van EU-landen zondagavond over een politiek antwoord op Trumps ‘Groenland’-heffingen, waarbij de vraag is of Europa nu - anders dan vorig jaar - zal overgaan tot vergelding. Europa schrok vorig jaar mede terug voor een handelsoorlog met Washington vanwege de

Demonstratie in Nuuk op 17 januari tegen de plannen van Trump om Groenland in te nemen. FOTO MARKO DJURICA/REUTERS

Deense soldaten gaan van boord in Nuuk. FOTO MADS CLAUS RASMUSSEN/AP

noodzaak van Amerikaanse steun voor Oekraïne - een kwestie die nu allesbehalve minder urgent is geworden.

Op de langere termijn staan Amerika's handelspartners, niet alleen Europa, voor de vraag hoe ze hun economieën welvarend en veilig kunnen houden nu de VS als drijvende kracht achter de wereldwijde vrijhandel is weggevalen. Een opvallend voorbeeld van schuivende verhoudingen was afgelo-

pen week het bezoek van de Canadese premier Mark Carney aan China, de grote strategische rivaal van Trump. Canada, trouwe NAVO-bondgenoot van de VS en lid van de G7-groep van westerse landen en Japan, trekt de economische banden met China aan, onder meer door invoerheffingen te verlagen. Het maakt China en Canada gereed voor een „nieuwe wereldorde”, zei Carney. Zo'n ‘Canadees’ model van omgaan

met Trump - machtspolitiek bedrijven via de Chinese route - is niet ondenkbaar voor de EU, maar zeker niet zonder moeilijkheden. Want met het assertief opererende China heeft Europa een reeks eigen handelsconflicten, die onder meer draaien om Chinese staatsgesubsidieerde export en om almaar verslechterende markttoegang voor Europese bedrijven in China. Duidelijk is dat ook Europa wegen pro-

beert te vinden in de ‘nieuwe wereldorde’. Von der Leyen tekende zaterdag een handelsakkoord met het Latijns-Amerikaanse Mercosur-blok, de EU is in de laatste fase met onderhandelingen over een vrijhandelsakkoord met India en de Unie haalt de banden aan met handelsblok CPTPP (met daarin onder meer Canada en Japan). Alles om minder afhankelijk te zijn van die ooit zo voorspelbare trans-Atlantische handelspartner.

WORLD ECONOMIC FORUM

Davos wordt ‘de grote Trumpshow’

Het thema van het World Economic Forum is ‘de geest van dialoog’. Maar na Trumps nieuwe dreiging met heffingen op Europese goederen lijken goede gesprekken ver weg.

Daan van Lent

AMSTERDAM

Met zes ministers en zijn twee toponderhandelaars Steve Witkoff en Jared Kushner in zijn gevolg strijkt de Amerikaanse president Donald Trump deze week neer in het Zwitserse bergdorp Davos. Nog voor het jaarlijkse World Economic Forum (WEF) - de jaarlijkse bijeenkomst van toplieden uit het bedrijfsleven, regeringsleiders en staatshoofden en tal van wetenschappers en experts - aanvangt, heeft Trump alle aandacht opgeëist.

Met het aankondigen van nieuwe invoerheffingen tegen Europese landen die militair naar Groenland sturen, waaronder Nederland, heeft hij de verhoudingen zaterdag op scherp gezet. Gezellig zal het niet worden in Davos. Behalve Trump zijn onder anderen de Franse president Emmanuel Macron en de Duitse bondskanselier Friedrich Merz present. Ook NAVO-baas Mark Rutte en voorzitter Ursula von der Leyen van de Europese Commissie zullen in het Zwitserse bergdorp zijn.

Niet alleen over Groenland staan in Davos overigens de verhoudingen op scherp. Zo wordt alom verwacht dat in de kamers van de berghotels verder onderhandeld zal worden over vrede in Oekraïne en is onduidelijk in welke mate Trump de ook aanwezige Oekraïense president Volodymyr Zelensky onder druk zal zetten.

En dan lanceerde de Amerikaanse regering ook nog de plannen voor het bestuur over Gaza, die ook tot veel discussie zullen leiden. Van de verschillende Arabische staten zijn ook veel regeringsleiders en ministers in Davos.

Van de ruim drieduizend verwachte gasten dit jaar zijn er 64 regeringsleiders en staatshoofden zijn, meer dan achthonder bestuurders van grote bedrijven, enige tientallen miljardairs uit de VS, het Midden-Oosten en Azië en een verzameling wetenschappers, waaronder Nobelprijswinnaars.

Voor dat publiek zal Trump woensdag de loftrompet steken over zijn America First-filosofie. Met de nodige provocatie vermoedelijk. Tijdens een persconferentie nam hij daar afgelopen week al een voorschotje op. Trump zei dat hij in Davos zal benadrukken „hoe geweldig onze economie is, hoe sterk onze werkgelegenheidscijfers”.

Pestkop

Het World Economic Forum is een merkwaardig podium voor de Amerikaanse president om de confrontatie aan te gaan. Het

thema van het World Economic Forum luidt dit jaar ‘*The Spirit of Dialogue*’, ofwel de geest van dialoog. Maar hoe ga je een dialoog aan met de grootste bullebak op het mondiale schoolplein? Juist de Amerikaanse president heeft in het eerste jaar van zijn tweede termijn duidelijk gemaakt dat hij de Amerikaanse wil aan de wereld wil opleggen en weinig geduld heeft voor het luisteren naar belangen van anderen.

Met zijn nadruk op economisch eigenbelang, het ondergraven van rechtsorde en internationale samenwerking en scepsis tegenover de wetenschap, heeft Donald Trump zich het afgelopen jaar de tegenpool getoond van alles waar de elitebijeenkomst - zoals het WEF vaak is bestempeld - de afgelopen decennia voor wilde staan.

Zijn ‘America First’-beleid botst regelrecht met het globaliseringsdenken dat de bijeenkomst in Davos sinds de oprichting in 1971 heeft overheerst. Oprichter Klaus Schwab geloofde dat vooruitgang alleen geboekt kan worden met internationale samenwerking tussen bedrijven, overheden en de samenleving. Vrijhandel en internationale samenwerking vormden daarbij een centraal uitgangspunt.

De Duitse managementhoogleraar was een voorvechter van het meer Europese ‘*stakeholdermodel*’, waarin niet alleen de belangen van aandeelhouders, maar ook die van werknemers, consumenten en de natuur worden meegewogen.

Schwab wilde met het WEF ook de discussie aanjagen rond verduurzaming van het bedrijfsleven, zeker na het Akkoord van Parijs in 2015. In 2020 presenteerde hij samen met de toenmalige Britse kroonprins (inmiddels koning) Charles een plan om de wereld na de coronapandemie rijp te maken voor groene groei. Dat ligt ver van het door Trump gebezigde adagium ‘*Drill baby drill*’, waarin economische groei weer direct wordt gekoppeld aan een grote exploitatie van fossiele brandstoffen.

Zowel aan de linker- als de rechterzijde van het politieke spectrum is er de afgelopen jaren vaak gezegd dat in het WEF-onderonsje niet de toekomst van de wereld bepaald zou moeten worden. Dat gebeurde zeker ook in de MAGA-beweging achter Trump. De president zelf heeft zijn populariteit immers vergroot door zich af te zetten tegen de elite van bedrijfsleven, bureaucratie en wetenschap.

Zonder oprichter Schwab

Juist in het eerste jaar dat WEF-oprichter Schwab officieel met pensioen is, lijken zijn uitgangspunten van meer internationale samenwerking en het afwegen van verschillende belangen zwaar ter discussie te staan. De Amerikaan Larry Fink, oprichter en topman van de Amerikaanse vermogensbeheerder Blackrock, en de Zwitser André Hoffman, directeur van het Zwitserse farmaciebedrijf Roche, volgden hem op. De twee voorzitters zullen samen met de nieuwe uitvoerend directeur van het WEF, de voormalige Noorse minister Borge Brende, deze week als gastheer optreden.

Ook ‘Davos’ zal weer draaien om circus-Trump. De internationale samenwerking die Schwab nastreefde, hoe omstreden vaak ook, is kapot. Een gefragmenteerde wereld lonkt.

Donald Trump schudt de hand van fans na een ceremonie ter ere van de benoeming van de President Donald J. Trump Boulevard in Palm Beach, Florida. FOTO JULIA DEMAREE NIKHINSON / AP

REPORTAGE 1 JAAR TRUMP

De kortste weg naar Trumps hart loopt via Mar-a-Lago, maar ligt niet voor iedereen open

Richting zijn landgoed in Florida rijdt president Trump sinds vrijdag over de 'Donald J. Trump Boulevard'. Als zijn colonne naar Mar-a-Lago scheurt, wordt al het andere verkeer geweerd. Een politiehelikopter cirkelt dan boven het stadje en het luchtruim blijft deels gesloten.

Merijn de Waal

WEST PALM BEACH

Het is dat Alexander Fernandez eens vriendelijk contact had met Donald Trump voordat hij president werd, anders was hij nu minder mild geweest over zijn buurman. Fernandez runt een tankstation aan de voet van de brug naar Palm Beach, het schiereiland in Florida waar toenmalig vastgoedondernemer Trump in 1986 zijn landgoed Mar-a-Lago kocht. Zijn vader Ángel begon het familiebedrijf een jaar later, vertellen ze in de cafeteria die aan hun tankstation vastzit. Voordat Trump in 2015 de overstapte van zakenleven naar politiek, reed hij nog zelf auto - een rode Ferrari. Tanken deed hij toen al niet zelf, maar Alexander Fernandez sprak hem eens bij het stoplicht: „Ik reed een oude convertible Chevy en hij die Ferrari. En Trump riep door het raampje: ‘Wil je soms ruilen van wagen?’ Waarop ik zo iets zei van: ‘Onze auto’s zitten in nogal een verschillende prijsklasse’. Toen werd het groen en sloeg hij linksaf naar zijn golfclub en ik rechtsaf naar huis.” Maar sinds kort ondervindt Fernán-

dez hinder van het feit dat zijn buurman weer president is. Vorig jaar nam de volksvertegenwoordiging van Florida een wet aan die een zeven kilometer van Southern Boulevard in West Palm Beach omdoopte tot 'President Donald J. Trump Boulevard'. Vrijdag werd het straatnaambordje onthuld tijdens een ceremonie in Mar-a-Lago, maar Google Maps paste de naamgeving eind vorig jaar al aan. Sindsdien vinden sommige klanten en leveranciers zijn tankstation niet meer als ze het oude adres intypen. „Of ze komen kilometers verderop terecht.” Vader Fernandez heeft al geklaagd bij de gemeente. **Trump plakt overal zijn naam op** Trump valt deze tweede termijn sterker voor de klassieke autocratische verleiding van zelfverheerlijking dan in zijn eerste (2017 tot 2021). Hij plakte zijn naam op het Kennedy-theater, een 'vredesinstituut', een nieuw oorlogsschip, een 'gouden' zakenvisum en een overheidsspaarrekening voor pasgeborenen. Een ministerie hing enorme banieren aan de gevel met zijn portret, zijn gezicht siert de nieuwe toegangspas voor nationale parken (gratis te bezoeken op Trumps verjaardag) en bij de aanstaande viering van 250 jaar onafhankelijkheid zullen herdenkings-

munten geslagen worden, waaronder waarschijnlijk een dollarmunt met Trumps silhouet erop. Dit betreft allemaal besluiten van de president zelf. In West Palm Beach is een wetgevend traject gevolgd, waarmee het na zijn vertrek uit de macht lastiger terug te draaien zou zijn. De volksvertegenwoordigers in Florida's hoofdstad Tallahassee kozen voor een stuk snelweg tussen het vliegveld, waar *Air Force One* bijna elke vrijdag landt, en Mar-a-Lago - waar Trump het weekend doorbrengt om meestal zondagmiddag pas terug te vliegen naar Washington. Sinds hij, dinsdag precies een jaar geleden, terugkeerde in het Witte Huis, bracht Trump zo circa veertig week-ends door in zijn 'winter White House' in de Sunshine State. Rond Kerst verbleef hij er ruim twee weken onafgebroken. Voor omwonenden levert dit de nodige overlast op. Als zijn autocolonne naar Mar-a-Lago scheurt, wordt al ander verkeer geweerd. Een politiehelikopter cirkelt dan boven het stadje en het luchtruim blijft gedurende zijn hele verblijf deels gesloten, waardoor vliegtuigen een ander pad moet kiezen, klagen inwoners die onder de nieuwe aanvliegroute liggen. **Liever golfen in Florida** „Elke dag dat hij hier is, kost ons politiedepartement 240.000 dollar. Wij schieten dat voor, al zegt het Congres dat ze ons gaan compenseren”, klaagt een lokale bewoner die zich voorstelt als 'Woke Steve'. De 70-jarige gepensioneerd IT'er staat vrijdagmiddag met dertig andere betogers te wachten, totdat Trump passeert. Hij probeert hier altijd te staan wanneer Trump aan komt, vertrekt of tussendoor gaat golfen. Dat is bijna een voltijdbaan, beaamt hij lachend. De betogers voeren regenboogvlaggen, de Oekraïense tweekleur en protestborden die zich vooral uitspreken tegen Trumps klopjachten op migranten, nu vreemdelingenpolitie ICE huis houdt in Minneapolis. Veel betogers vrezen dat Trump opzettelijk escaleert om een excuus te hebben het leger in te zetten. Verpleegster in opleiding Morrissey Taylor (22) houdt met haar peetmoeder een spandoek vast. Het toont Trump die zijn hand op de knie van een jong meisje houdt, met tussen hen in zijn jarenlange boezemvriend, de overleden zedendelinquent Jeffrey Epstein, óók jarenlang een bewoner van Palm Beach. „Mensen zullen zeggen dat het een AI-foto is, maar hij is echt”, bezweert ze stellig, al is de afgebeelde

foto weldegelijk een montage. Sommige automobilisten toeteren de betogers bemoedigend toe, anderen steken hun middelvinger op. „Pedofielenbeschermers”, noemt Taylor die laatsten. Ze meent dat Trump in Washington zou moeten zitten „om het land te besturen”. Dat hij daarentegen „liever hier komt golfen”, betekent niet dat hij minder schade aanricht, zegt ze. De aanval op Venezuela, bijvoorbeeld, volgde Trump op 3 januari vanuit zijn privéresort. „Dat bracht ook Palm Beach in gevaar. Als ze hadden willen vergelden, hadden wij er middenin gezeten.” **Verkleed als Nicolás Maduro** Anderhalve kilometer verderop, richting Mar-a-Lago, staat het pro-Trump-kamp. Het betreft een half dozijn pensionado's uit de buurt, aangevuld met enkele passagiers van een nabij aange-meerd cruiseschip. Er is een geluidsinstallatie die onder meer Trumps favoriete nummer YMCA speelt. De jongste steunbetuiger is Tony, een legerveteraan uit Nashville, die zich in een zelfde grijs Nike-trainingspak heeft gestoken als Maduro tijdens zijn ontvoering. De meeste betogers wapperen met Trump-vlaggen en een vrouw houdt een geknutselde goldcard vast met 'Trump 2028' erop. Ze weet dat de president grondwettelijk is uitgesloten van nog een termijn, „maar je kan linkse gekkies er zo lekker mee opnaaien”. Als de presidentiële kolonne op hoge snelheid passeert, wuift Trump met een majesteitelijk handje - palm naar binnen - achter zijn limoraampje. De Trump-aanhangers reageren extatisch. „Ik zag hem!”, „hij zwaaide!”, „hoe cool!” Ook Cindy Falco DiCorrado valt welhaast in katzwijn. Ze woont verderop in Boyton Beach en komt Trump regelmatig verwelkomen en uitzwaaien. „Ik ben er dol op dat hij zo vaak komt. Hoe vaak krijgen andere mensen nu hun president te zien?” Nu Trump aan zijn tweede jaar als president begint, hoopt DiCorrado dat hij spoedig het leger gaat inzetten tegen anti-ICE-betogers en Democratische gouverneurs en burgemeesters die zich tegen hem verzetten, bijvoorbeeld in Minneapolis. „Het zijn zulke kwaadaardige mensen.” De grondwet dwingt de president hiertoe, betoogt ze met religieuze argumenten. „Het is God is die ons rechten heeft gegeven. De grondwet is er om te zorgen dat de overheid ons die afpakt.” **Economie blijft doorslaggevend** De verleiding het leger binnenlands te mobiliseren kan toenemen, nu de Re-

Trump valt sterker voor de verleiding van zelfverheerlijking dan in zijn eerste termijn

publikeinse Partij bij de Congresverkiezingen dit najaar afgestraft dreigt te worden. Trump trouwste aanhangers juichen zijn autocratische koers, harde immigratiebeleid en agressieve buitenlandbeleid toe. Maar verkiezingen worden doorgaans beslist op de economie. En daar blijven Amerikanen door de blijvend hoge kosten van levensonderhoud in meerderheid ontevreden over. Zo klaagt Sama Gadou dat haar muntjeswasserette aan Donald J. Trump Boulevard amper nog klanten trekt. Sinds ICE veel actiever werd en ook haar zaak binnenviel, is haar klandizie met 95 procent afgenomen, schat de Egyptische eigenaresse terwijl ze servetten met een stompers gladstrijkt. Ze bedient mensen die zelf geen wasmachine hebben: arme mensen, daklozen, illegale immigranten. „Die komen amper nog.” Het kustplaatsje wordt nog sterker een enclave voor de allerrijksten, sinds Trumps terugkeer aan de macht. Rijke ondernemers strijken neer om rechtstreeks te kunnen hengelen naar zijn gunsten, variërend van presidentiële gratie tot een gunstig decreet. In een wolkenkrabber een brug verderop zetelt sinds vorig jaar het hoofdkwartier van de investeringsmaatschappij van miljardair Paul Singer, wiens Citgo-rafinaderijen zullen profiteren van Trumps toe-eigening van Venezuela's olie. Rijdt Trump Boulevard helemaal af en ze gaat over in snelweg 89, waaraan de plantages van de Fanjul-familie liggen. Deze van oorsprong Cubaanse suikerbaronnen doneerden royaal aan Trumps campagnekas en inauguratie. Kort hierna verdween een federale sanctie wegens de inzet van Haïtiaanse slaven op hun plantages in de Dominicaanse Republiek. Ook kunnen de miljardairs profiteren van Trumps decreet dat Coca-Cola weer suikerriet moet gaan gebruiken in de frisdrank. **Spotgoedkope benzine** Trump zorgt zo vooral uitstekend voor medemiljardairs. Maar vader en zoon Fernandez schrijven zijn Republikeinse electoraal nog niet af. Ze zien aan hun eigen benzinepomp dat de prijzen blijven dalen. „Met alle Venezolaanse olie kunnen die straks onder de 2 dollar [per gallon] duiken.” Spotgoedkope benzine zal ook de prijs drukken van andere producten, die in de VS veelal over de weg vervoerd worden, voorspelt vader Fernandez. Zijn zoon ziet nu al dat mensen na het volgen van hun tank vaker binnenlopen voor een snack. „Omdat ze wat geld overhouden.”

Sinds zijn terugkeer in het Witte Huis, bracht Trump circa veertig weekends door in de Sunshine State

Het nieuwe bord voor de 'President Donald J. Trump Boulevard' is te zien tegenover Mar-a-Lago op 17 januari. FOTO GETTY IMAGES VIA AFP

Links: toeristen rijden in een klassieke Amerikaanse auto door Havana, op 9 januari. FOTO RAMON ESPINOSA/AP Rechts: straatbeeld in Havana met opgeplakte foto's van Chaves en Maduro YAMIL LAGE/AFP

CRISIS IN CUBA

Zonder Venezolaanse olie voelt Cuba zich kwetsbaar en alleen

De misère op Cuba intensiveert nu de hulp van Venezuela is weggefallen. De VS verwachten dat het regime door de economische onvrede ten val komt, maar Cubanen zijn te druk met overleven om de straat op te gaan.

Links Een militaire parade in Havana, ter nagedachtenis aan de Cubaanse militairen die op 3 januari omkwamen bij de aanval op Caracas. FOTO NORLYS PEREZ/REUTERS Rechts: Aankomst olie tanker in de baai van havana. FOTO RAMON ESPINOSA/AP

Links: een vrouw verkoopt voedsel op straat in Havana, vlak na een gedeeltelijke stroomuitval. FOTO NORLYS PEREZ/REUTERS Rechts: een ongedierte bestrijder aan het werk in een woning in Havana terwijl op de televisie wordt bericht over de arrestatie van Nicolas Maduro. FOTO RAMON ESPINOSA/AP

Boris van der Spek

HAVANA

Terwijl in de verte de naderende militaire parade opdoemt, spreekt een vrouw met een luidspreker de menigte langs de weg toe. Met een paar korte, felle aanwijzingen worden de mannen en vrouwen in de berm gesommeerd op te staan. De arbeiders, die vale shirts met het logo van het Cubaanse staatsenergiebedrijf dragen, komen zuchtend overeind. Een oudere man schiet mompelend zijn sigaretje weg.

Hun werk is vandaag opgeschort. Ze zijn opgeroepen om zich te verzamelen langs de brede Avenida Rancho Boyeros in Havana om de laatste eer te betuigen aan 32 Cubaanse militairen. Die bewaakten de Venezolaanse president Nicolás Maduro en kwamen op 3 januari om bij de Amerikaanse aanval op Caracas. Nu worden hun kisten door de hoofdstad gereden naar het ministerie van Defensie.

Terwijl de politielichten steeds dichterbij komen, staan de vandaag eveneens opgeroepen scholieren in gladgestreken schooluniformen nog wat te kletsen. Maar zodra de vrouw met de luidspreker, lid van de Communistische Partij van Cuba, langsloopt, zijn ze direct stil. Met weinig overtuiging gaan her en der Cubaanse vlaggetjes omhoog als de stoet passeert.

Eerst rijden vier Jeeps met open dak voorbij, met daarin belangrijke officieren in wit uniform. Dan de kisten. Aarzeland zet iemand het Cubaanse volkslied in, dat de rest van de menigte met weinig enthousiasme meezingt. De parade is nog niet uit het zicht verdwenen of de aanwezigen hebben zich alweer omgedraaid om terug te gaan naar het werk of naar school. Ze hebben hun plicht gedaan.

De dood van de 32 Cubanen bij de Amerikaanse aanval op Caracas dwong de Cubaanse autoriteiten voor het eerst officieel toe te geven dat Cuba militairen en beveiligers in Venezuela had gestationeerd. Het is onderdeel van een overeenkomst tussen Havana en Caracas die ruim twee decennia oud is. In 2002, toen het regime van de toenmalige Venezolaanse leider Hugo Chávez wankelde door een staatsgreep, schoten de Cubanen hun socialistische bondgenoot in de regio te hulp, zoals ze dat bijvoorbeeld in de jaren zeventig met ideologische bondgenoten in Angola en Chili hadden gedaan.

Olie in ruil voor militaire steun

De Cubaanse inlichtingendiensten, zelf getraind door de KGB in de Sovjet-Unie ten tijde van de Koude Oorlog, hielpen Chávez overeind te blijven en kregen er grote hoeveelheden olie voor terug, onder meer om het energienetwerk op het eiland te ondersteunen. Cuba stuurde ook artsen en docenten naar Venezuela. Hoewel de hoeveelheid olie die naar Cuba stroomde de afgelopen jaren daalde, waren de 30.000 vaten olie die er in 2025 gemiddeld per dag uit Venezuela kwamen, nog altijd goed voor een derde van de totale behoefte.

„Als ik nu in de regering in Havana zou zitten, zou ik me zorgen maken”, zei de Amerikaanse buitenlandminister Marco Rubio, die Cubaanse wortels heeft, onomwonden in de dagen na de aanval op Venezuela. Terwijl Donald Trump vooral ideologische gelijkgestemde leiders in de regio wil, is het voor Rubio persoonlijk. Een van de eerste stappen die Trump en Rubio namen na de aanval was een volledige stop op de export van olie naar Cuba, met het doel de economie ineens te laten storten,

”

Een vriendin van mij zette laatst een grap over het regime op Facebook. Ze werd opgehaald door de politie en zat een maand vast

Adriana Fernández Verhuurt kamers aan toeristen

waarna het Cubaanse regime zou moeten vallen.

„Ondanks alle Amerikaanse pogingen om Cuba te destabiliseren, is de regering nooit in de buurt geweest van een val”, zegt Omar Everleny, prominent econoom aan de universiteit van Havana. „Wij kenmerken ons door vastberadenheid. Tot nu toe heeft de stop op export van Venezolaanse olie ook nog geen grote impact gehad.”

Everleny wijst ook op de Amerikaanse sancties, die ervoor zorgen dat de economie in Cuba al decennialang amper groeit. „Ook die hebben Cuba niet op de knieën gedwongen. Maar als ook bijvoorbeeld Mexico wordt gedwongen te stoppen met het leveren van olie en tankers uit Rusland en Iran worden in beslag genomen, dan wordt het een ander verhaal.”

Dagelijks urenlang zonder stroom

In Cuba zijn grote problemen met het energienetwerk. Naast het gebrek aan olie komt dat door de generatoren en energiecentrales uit de Sovjet-tijd, die slecht onderhouden zijn. Dagelijks is er sprake van urenlange stroomuitval, op het platteland duurt het soms wel 18 uur per dag.

Het is de realiteit van Ramón Ramos en zijn vrouw Leidy. Ze wonen met hun 3-jarige zoon Matías en de moeder van Leidy in een wijk op twintig minuten rijden van het historische centrum van Havana. Voor de deur liggen opengereten zakken afval. De verf bladdert van het betonnen gebouw en het trappenhuis is enkel verlicht door de laatste zonnestralen van de dag, die door een gebroken raampje naar binnen schijnen.

Binnen is al enkele uren geen stroom. Ramos loopt naar de keuken. Bij het licht van de zaklamp van zijn telefoon probeert hij koffie te zetten. Maaltijden worden meestal gemaakt met eten uit blik, dat blijft ook zonder koeling goed. „Als er hier geen licht is, is er binnen een paar uur ook geen water, omdat de pomp onderin het gebouw dan niet meer werkt”, zegt Ramos. „En laatst hadden we drie dagen lang ook geen gas meer. Toen werd het wel heel moeilijk.”

Maar ook eten uit blik is steeds moeilijker te vinden. En als het er is, zijn de prijzen torenhoog vergeleken met het gemiddelde maandsalaris van omgerekend 20 dollar. „Ik maak me zeker zorgen over wat er kan komen”, zegt Ramos. Hij heeft meerdere baantjes, als taxichauffeur, auto-monteur en loodgieter, en verdient naar eigen zeggen net genoeg om zijn gezin te onderhouden. „Er is waanzinnig veel armoe-

de en het is de afgelopen jaren alleen maar erger geworden. Als Cuba straks helemaal geen olie meer krijgt en deze stroomuitval permanent wordt, weet ik ook niet hoe we het gaan redden.”

Winkels zijn zo goed als leeg

Vrijwel alle economische sectoren in Cuba krimpren: suikerindustrie, visserij, landbouw. Als enige land in Latijns-Amerika was er in 2025 sprake van een recessie. De Cubaanse peso is vrijwel niets meer waard, en overheidswinkels die de bevolking via voedselbonnen van eten moeten voorzien zijn zo goed als leeg.

De uitzichtloosheid op het eiland zorgt er ook voor dat miljoenen Cubanen, met name jongeren, niet langer willen blijven. Sinds 2020 zouden op een bevolking van ruim 11 miljoen zeker 2,75 miljoen mensen zijn vertrokken, onder meer naar de Verenigde Staten. Er is veel vergrijzing - een op de vier Cubanen is boven de zestig jaar - en al jaren gaan er meer mensen dood dan dat er mensen bijkomen. Omdat de vruchtbareheidscijfers op Cuba ook zeer laag zijn en er amper baby's worden geboren (of hun eerste levensjaren niet overleven), is de totale bevolking van het eiland binnen vier jaar met 25 procent gekrompen - de snelste krimp van alle landen ter wereld.

Volgens Marco Rubio hoeft er vanwege de huidige crisis niet ingegrepen te worden op Cuba zoals in Venezuela. Het land is nabij een „totale ineenstorting”, zei de Amerikaanse minister in de dagen na de ontvoering van Maduro, die zichzelf zal voltrekken. Het zorgt voor gemengde gevoelens onder Cubanen, merkt de Cubaanse blogger Yoani Sánchez. „Op straat, in de berichten die Cubanen elkaar sturen, voel je een mengeling van hoop en angst. Veel mensen denken dat het einde van de dictatuur nabij is. Maar veel mensen zijn ook bang wat er op korte termijn kan gebeuren, als de omstandigheden nog zwaarder worden”, zegt ze.

Daar komt bij dat volgens Sánchez de repressie toeneemt in Cuba. „Het regime is erg nerveus na de arrestatie van Maduro”, zegt ze. „Met de protesten in Iran, de uitschakeling van Maduro en de problemen die Rusland heeft, staat Cuba er momenteel alleen voor. En dat beseffen de autoriteiten. Zeker omdat ze weten dat het volk kan gaan protesteren als het écht te zwaar wordt”.

In Havana is de armoede overal zichtbaar. In het historische centrum worden toeristen onder het genot van een sigaar vermaakt door muzikanten. Een paar blok-

ken verderop scharrelen twee oudere mannen tussen een berg afval, op zoek naar eten. Van hun staatspensioen, omgerekend 2 dollar per maand, kopen ze nog geen doos eieren. Grote koloniale huizen, die begin 20ste eeuw werden gebouwd in felle kleuren, zijn ingestort. Tussen de brokstukken spelen kinderen in gescheurde kleren. Verderop doet een dakloze vrouw haar behoefte naast een roestige auto zonder wielen.

Het Cubaanse regime, geleid door president Miguel Díaz-Canel, lijkt te beseffen dat het systeem, dat leunt op ouderwetse, weinig productieve staatsbedrijven, hervormd moet worden. „We moeten ons verantwoordelijk voelen voor alles wat er misgaat in Cuba”, zei Díaz-Canel vorige week in een toespraak. Zijn voorganger Raúl Castro, de broer en opvolger van Fidel Castro, deed ook al voorstellen voor hervormingen. Maar de rol van de private sector uitbreiden bleek zeer lastig, een aantal kleinschalige initiatieven daargelaten.

Russische toeristen en champagne

Hoewel er even sprake was van een opleving van de Cubaanse economie rond 2015, toen de Amerikaanse president Barack Obama de relaties met Cuba normaliseerde, belooft het land inmiddels zijn zwaarste economische crisis sinds 1959. Erger dan de ‘período especial’ van begin jaren negentig na het wegvallen de Sovjetsteun. Zelfs in Varadero, een stadje op drie uur rijden van Havana vol exclusieve hotels, lopen nog amper toeristen over straat.

De buitenlanders die er nog zijn, hebben zich verscholen in luxe hotels. Met name Russen, die met al *inclusive*-pakketten en directe vluchten vanuit Moskou komen. Orthodox nieuwjaar wordt gevierd op de witte stranden. Een Rus rent naakt de zee in met een fles champagne. Anderen zingen het Russische volkslied. Cuba is voor hen een Caribisch paradijs. Om dat zo te houden is Varadero het enige deel in Cuba waar de stroom nooit uitvalt.

Adriana Fernández woont in Varadero, niet ver van de zone met de exclusieve hotels. Zij verhuurt kamers in haar huis aan toeristen. „Maar het wordt ieder jaar minder. Zeker sinds de pandemie is het omlaag geduikt. Dit jaar zijn er helemaal geen toeristen meer”, zegt ze. Volgens haar zorgt de situatie in Venezuela voor angst bij toeristen. „Ze zijn bang dat er oorlog tussen de VS en Cuba uitbreekt. Die spanningen helpen niet. Maar ook voor ons is het een angst. Mijn zoon moet binnenkort in militaire dienst. Wat gebeurt er met hem als hij tegen Amerikanen moet vechten?”

Fernández volgt, zoals zoveel Cubanen, het nieuws met gemengde gevoelens. Ze praat er met vrienden en familie over, maar op sociale media zet ze niets. „Een vriendin van mij zette laatst een grap over het regime op Facebook. Ze werd opgehaald door de politie en zat een maand vast”, zegt Fernández. De repressie van de autoriteiten zorgt ervoor dat ook als het slecht gaat maar weinig mensen durven te demonstrenen. Van politieke oppositie is al lang geen sprake meer en er zijn honderden politieke gevangenen, onder wie meerdere vrouwen en kinderen.

Volgens de Cubaanse vrouw is het een enorm dilemma. „We hebben al zoveel meegemaakt en het wordt steeds moeilijker leven hier. Tegelijkertijd willen we geen inmenging, invasie of oorlog met een ander land”. Ze zucht en kijkt naar de gesloten luiken van de toeristenkamertjes in haar tuin. „Er moet verandering in Cuba komen, zoveel is duidelijk. Maar de verandering moet van Cubanen komen, en niet van de VS.”

”

Veel mensen denken dat het einde van de dictatuur nabij is

Yoani Sánchez Blogger

DESTIN
riviercruises

MELD U AAN
voor de presentatie
'Cruisen over de Oostzee' op
donderdag 19 februari a.s. via
destintravel.nl/events

Cruise over de Oostzee en de Oder

Van de Noord-Duitse kust naar hoofdstad Berlijn

Maak kennis met de bijzondere geschiedenis van Duitsland tijdens deze unieke cruise over de Oostzee en de Oder. Uw reis begint in Nederland, vanwaar u per Comfort Class touringcar naar Stralsund reist en aan boord gaat van het comfortabele hotelschip Saxonia. U vaart naar het eiland Hiddensee, waar het charmante dorp Vitte u verwelkomt. Daarna zet het schip koers naar Lauterbach op Rügen, vanwaar u de beroemde krijtrotsen bij Sassnitz of het indrukwekkende Prora-complex kunt bewonderen. Vervolgens vaart u door het prachtige Oderhaf naar Szczecin, rijk aan maritieme historie. Hier ontdekt u onder meer het klooster Chorin, het ingenieuze scheepsliftcomplex in Niederfinow en de voormalige V2-fabrieken. De reis eindigt in Berlijn, waar u iconische plekken als de Kurfürstendamm en Berliner Dom kunt bezoeken. Wilt u nog meer beleven? Kies dan voor het verlengde arrangement in Berlijn met een indrukwekkende blik op het DDR-verleden en de 'verboden stad' Wunsdorf-Zossen. Een reis vol cultuur, historie en onvergetelijke momenten!

✓ Kleinschalig hotelschip ✓ Eilanden Hiddensee en Rügen ✓ Hanzestad Szczecin ✓ Scheepslift Niederfinow ✓ Optioneel post-cruise arrangement Berlijn

Inbegrepen bij uw reissom: Transfers per Comfort Class touringcar Nederland - Stralsund en Berlijn - Nederland • Uitgebreide volpension verzorging aan boord
• Gratis wifi aan boord • Deskundige Nederlandssprekende cruiseleiders • Nederlandse boordtaal

8-daagse reis - vertrek 2 juli 2026 - v.a. 2.198,- p.p.

De genoemde reissom is excl. 21,25 p.p. (boekingskosten, calamiteitenfonds en SGR-bijdrage) o.b.v. 2 personen.

Vraag uw gratis brochure aan via destintravel.nl/nrc of neem telefonisch contact met ons op via 088 13 07 300

luxury travel since 1968

8.9 ★★★★★ 1.420 reviews

Een medewerker van **drinkwaterbedrijf Vitens** neemt bij de reinwaterkelder in Kanaleiland een watermonster af. FOTO RAMON VAN FLYMEN/ANP

BESMET DRINKWATER

Vitens gebruikt een langzame bacterietest, maar er is een snellere

In het drinkwater in de regio Amersfoort zat een bacterie. Bij de gebruikte test duurt het twee dagen voor duidelijk is of de besmetting nog aanwezig is. Maar er is een methode ontwikkeld die al na twee uur uitsluitsel geeft.

Berend Nieuwhof

AMSTERDAM

Meer dan een week moesten inwoners van de regio Amersfoort hun water drie minuten koken voor het veilig is om te drinken. De testresultaten van drinkwaterleverancier Vitens wezen uit dat het kraanwater enterokokkenbacteriën bevatte. Zondag werd het kookadvies opgeheven.

De testresultaten lieten steeds twee dagen op zich wachten, terwijl een nieuwe, snellere testmethode het in een paar uur kan. Toch gebruikt Vitens die methode niet voor kookadviezen. Waarom?

De verontreiniging in Amersfoort is de derde door enterokokken in drie maanden: in november 2025 gold al een kookadvies voor zo'n 125.000 huishoudens in de streek. In de kerstvakantie was het weer raak, ditmaal voor 15.000 huishoudens in specifieke wijken van Amersfoort. Op 5 januari dook de bacterie een derde keer op in heel Amersfoort, waardoor nog eens 85.000 huishoudens een kookadvies kregen. Die laatste maatregel gold tot 18 januari, en is daarmee het langste kookadvies dat Vitens ooit heeft afgegeven. Voor zo'n kookadvies weer op-

geheven kan worden, moet Vitens er zeker van zijn dat er geen bacteriën meer in het drinkwater zitten. Daarvoor neemt het drinkwaterbedrijf dagelijks watermonsters op verschillende plekken. Dat monster wordt in een laboratorium gezeefd, zodat bacteriën, als ze er zijn, in het filter blijven zitten. Het is dan nog niet te bepalen of het monster bacteriën bevat: daar zijn het er te weinig voor. Het gezeefde monster wordt in een petrischaaltje opgekweekt, waarbij na twee dagen duidelijk wordt of er echt sprake is van verontreiniging. Volgens de website van de gemeente Amersfoort mag Vitens het kookadvies pas opheffen als twee van dit soort kweektests achter elkaar een schoon resultaat geven.

Gedegen

„De kweekmethode is gedegen en wordt voor allerlei bacteriën gebruikt”, vertelt Gertjan Medema. Hij is microbioloog bij onderzoeksinstituut KWR, dat zich richt op het toepassen van wetenschappelijk onderzoek naar water. „De drinkwatersector is gewend om de 'goeie ouwe' methode te gebruiken. Die doet al honderd jaar trouwe dienst.” In 2024 presenteerde KWR echter een nieuwe, snellere methode om enterokokken in drinkwater te

detecteren. In plaats van een kweek, die enkele dagen duurt, is de zogeheten *reverse transcription polymerase chain reaction*, of rt-pcr-methode, na twee uur klaar. Hoe werkt dat dan? Medema: „Rt-pcr is een methode om rna, dus enkelstrengs dna, te vermenigvuldigen. Met *reverse transcription* kunnen we het rna omzetten in dna, en met de *polymerase chain reaction* maken we kopietjes van dat dna tot we genoeg hebben om het te kunnen detecteren. Als we rna van enterokokken weten te vinden wijst dat op de aanwezigheid van de bacterie.”

De nieuwe test doet qua nauwkeurigheid niet onder voor de kweekmethode

KWR ontwikkelde de rt-pcr-test voor enterokokken in 2019 en testte de methode vanaf 2020 in samenwerking met Nederlandse en Vlaamse drinkwaterlaboratoria, waaronder Vitens. De nieuwe test doet qua nauwkeurigheid niet onder voor de kweekmethode: in slechts een half procent van de gevallen toont rt-pcr de bacterie niet

aan waar een kweek dat wel doet. Wel geeft de nieuwe test in 8 procent van de gevallen een positief resultaat terwijl de kweektest geen bacteriën vindt. Volgens het KWR-rapport is rt-pcr „gevoeliger, en voor enterokokken geschikt om de kweekmethode te vervangen”. Hoogleraar drinkwaterkwaliteit Doris van Halem (TU Delft) is te spreken over de nieuwe methode, al begrijpt ze de terughoudendheid van bedrijven als Vitens. „Het ziet ernaar uit dat rt-pcr een heel goede test is om de kweekmethode te vervangen. Het rapport spreekt voor zich. Ik denk dat Vitens' argument om het niet te gebruiken neerkomt op voorzichtigheid. Een kookadvies is een ingrijpende maatregel voor de consument; je wilt zo iets niet te snel opheffen om het vervolgens weer te moeten afkondigen.”

De Drinkwaterwet schrijft de kweektest voor als standaardmethode voor enterokokken. Maar: „[...] indien [de kweektest] niet wordt toegepast, kan een gelijkwaardige norm of methode worden gebruikt.” In de wet staat niet dat maatregelen als een kookadvies alleen opgeheven mogen worden aan de hand van een kweektest. Een persvoorlichter van de Inspectie Leefomgeving en Trans-

port (ILT) bevestigt aan de telefoon dat de rt-pcr-test aan alle voorwaarden voldoet en in 2024 is goedgekeurd als een „gelijkwaardige, zelfs iets gevoeliger test voor de enterokokkenbacterie”. Volgens de ILT kan Vitens de rt-pcr-test gebruiken om een kookadvies op te heffen.

In een reactie laat het drinkwaterbedrijf weten dat het rt-pcr wel gebruikt, bijvoorbeeld bij calamiteiten of werkzaamheden, maar niet als doorslaggevende test om kookadviezen te beëindigen. „Bij dna-methoden kunnen niet-levensvatbare bacteriën wel tot een positieve test leiden. Daarnaast kunnen wij met een kweektest op grotere volumes water testen, en is deze volgens Vitens het meest betrouwbaar. Daarom gaat onze voorkeur uit naar de kweekmethode.”

Medema begrijpt dat drinkwaterbedrijven beducht zijn om kookadviezen te snel in te trekken. „Vitens had bijvoorbeeld in 2024 in de Achterhoek een knipperlichtsituatie: eerst was er kookadvies, dan weer niet, dan weer wel. Daar is niemand bij gebaat, dus ik kan me voorstellen dat ze bijvoorbeeld twee keer testen. Maar rt-pcr-testen zijn wel waardevol om de afwezigheid van een bacterie een stuk sneller te bevestigen.”

Vier jaar en twee dagen na de laatste uitzending was het programma vrijdag terug met seizoen dertien. BEELD RTL

The Voice is nu heel warm, knus en veilig

Goedenavond allemaal”, zegt Chantal Janzen in de camera. „Vanavond begint een nieuw hoofdstuk van *The Voice of Holland*.” Zo, moeten ze bij RTL hebben gedacht, met die woorden maken we zelf de kous wel even af. Aan de jarenlange afwezigheid en het tumultueuze verleden van het programma wordt verder geen woord meer vuilgemaakt. *This is*, kortom, gewoon weer een nieuw seizoen van diezelfde talentenjacht met diezelfde rode knoppen en diezelfde ronddraaiende stoelen.

The Voice was jarenlang een kijkcijferhit. Elf seizoenen lang keken gemiddeld tweeënhalf miljoen mensen lang op vrijdagavond naar de jacht op nieuw zangtalent. Het twaalfde seizoen, in januari 2022, was pas twee afleveringen bezig, toen het programma plots stopte. Tientallen vrouwen hadden bij het programma *BOOS!* melding gedaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag en machtsmisbruik achter de schermen.

Vier jaar en twee dagen na die laatste uitzending was het programma deze vrijdag terug met seizoen dertien. Maar nu wel, benadrukten RTL en producent ITV vooraf: „Op een veilige manier.” In knalrode letters werd het door tvrgids.nl vrijdag de hele dag blijmoedig aangekondigd: „*The Voice of Holland* is eindelijk terug van weggeweest. Met vertrouwde gezichten, kersverse coaches en aangescherpte regels.”

Na een complimentencompilatie waarin de coaches elkaar minutenlang bejubelen komt Willie Wartaal, van De Jeugd van Tegenwoordig, het podium op met het nummer ‘Sterrenstof’. Ilse DeLange, de enige coach met eerdere ervaring in dit programma, wisselt hem af met haar eigen ‘So Incredible’. Dinand Woesthoff, bekend van Kane, zingt ‘Als het avond is’ van Suzan en de ongeneeslijk zieke Freek. Zij zingen samen ‘Rain Down on Me’ van Kane. De laatste zin van dat nummer doen ze gevijven. Het is allemaal heel gemoedelijk, heel warm, heel knus, heel veilig.

Maar vergeet niet, herinnert de voice-over de kijker, het blijft een wedstrijd. „Het gaat om die ene pure stem. Een stem die je grijpt, pakt en niet meer loslaat.” De voice-over komt van de nog maar moeilijk herkenbare, ongeneeslijk zieke Martijn Krabbé. Al die jaren, al die seizoenen, was hij de enige constan- te. Het presenteren van *The Voice* gaat door zijn uitgezaaide longkanker niet meer, maar zijn stem is er nog wel.

En dan is er de eerste deelnemer, Sanne van Assouw. Ze is nog niet bij het refrain als alle coaches omgedraaid zijn. *‘I want you, I want you, we want you, I want you’*, staat on- dubbelzinnig in lichtgevende letters op de stoelen. ‘Voilà’, zingt ze, een lied van het Eurovisie Songfestival 2021. „Sanne, zoveel emotie”, zegt de innemende Wartaal, maar ook: „Ik versta niks van Frans man”. Van Assouw doet dat ook niet, geeft ze toe.

De zwangere Suzan kan óók geen Frans, zegt ze, maar ze voelde elk woord. Het raakte haar, in haar hart. Ze wil wel stop- pen met huilen maar „dat gaat niet als je zwanger bent, dus mijn man mag het even overnemen”. Troosten kan hij haar niet. Tussen hen in zit een knetterbrede armléuning. *The Voice* is zo veilig geworden, dat Freek op de aan elkaar gemonteerde dubbele ronddraaiende stoel zijn arm niet eens om zijn eigen vrouw heen kan slaan.

Over de „aangescherpte regels” - geen een-op-een-contact, digitale communicatie via een speciale app die meegelezen kan worden, geen live-opnames, meer vertrouwenspersonen - wordt met geen woord gerept. In dit nieuwe hoofdstuk van *The Voice* moet de veiligheid vooral gevoeld worden, niet besproken.

„Zullen we iets super *awkwards* doen gewoon nu?”, vraagt Woesthoff als het deelnemer Ruben niet lukt te kalmeren na zijn optreden. „Dat wij met zijn allen Ruben een *grouphug* geven en zeggen dat het helemaal goed gaat komen?” Hopelijk is *The Voice* vanaf nu achter de schermen net zo braaf als ervoor.

Sarah Ouwerkerk

Aan de wandel zaterdagmorgen in het Ulvenhoutse Bos bij Breda – met op foto rechts beagles Kees en Kobus.

REPORTAGE HONDEN VERBODEN

Hondenpoep in het Ulvenhoutse bos is mini-stikstofcrisis

Geen honden meer vanaf de zomer in een populair uitlaatgebied in het Ulvenhoutse Bos bij Breda. De kwetsbare natuur lijdt onder een teveel aan stikstof, onder meer door hondenpoep. Het onbegrip is groot. „Doordeweeks zie ik hier misschien twee mensen lopen.”

Tekst **Felix Voogt** Fotografie **Merlin Daleman**

ULVENHOUT

Onze hond is inmiddels een bekende Nederlander”, zegt Jan Cloosterman met een grijns, als hij zaterdag wordt aangesproken door NRC in het Ulvenhoutse Bos in Noord-Brabant. Met zijn vrouw Dolly laat hij hun labrador uit, Banjer. „Afgelopen week waren we al op televisie. *Het Journaal* kwam langs en wij waren de enigen die hier liepen.” Banjer, onaangedaan door de media-aandacht, zit geduldig te wachten tot de wandeling begint en houdt zijn blik stoïcijns gericht op het door braamstruiken omgeven wandelpad.

Het Ulvenhoutse bos, een klein natuurgebied tussen Breda en Ulvenhout, is sinds enkele weken het nieuwste discussiepoint in de al jaren voortdurende stikstofcrisis. Aanleiding zijn meerdere informatiebijeenkomsten in december waarop omwonenden te horen kregen dat hun honden vanaf aankomende zomer niet langer welkom zijn in dit deel van het bos. Op den duur wordt het hele bos voor honden gesloten. De ontlasting van de huisdieren zorgt voor extra stikstof in de natuur, die door veehouderijen en twee omliggende snelwegen toch al zwaar belast is. De algehele drukte door het uitlaten van honden zou bovendien leiden tot verstoring van de kwetsbare flora en fauna.

Cloosterman heeft zijn twijfels bij de veronderstelde drukte in het gebied. „Nu is het weekend en zijn er wel wat mensen ja. Maar als je hier doorde-

„Dit gebied is omringd door autowegen, we hebben hier te maken met stikstof uit Antwerpen

Jan Cloosterman wandelaar

weeks komt, dan lopen er misschien twee mensen.” Dat de natuur beschermd moet worden, staat voor hem niet ter discussie. „Maar dit gebied is omringd door autowegen, we hebben hier te maken met stikstof die uit Antwerpen komt. En de bijdrage die honden daaraan leveren is echt minimaal.”

Ergernis

Het besluit om honden te weren in het Ulvenhoutse bos is deel van een uitgebreide „gebiedsgerichte aanpak” van 28 maatregelen, waar de provincie, een aantal Brabantse gemeenten, boerenorganisatie ZLTO en Staatsbosbeheer afgelopen november samen voor hebben gekozen. Daarin staan bijvoorbeeld plannen om een weg in het natuurgebied volledig af te sluiten voor auto's en om hoge bomen te planten langs de snelwegen om verwaaiende stikstof tegen te houden. Ook het gunstige effect van krimpemde veehouderij wordt in de plannen meegenomen. Maar geen enkel voornemen wekt zoveel ergernis als het plan tegen hondenpoep.

Jaren van gesteggel en onderzoeken gingen aan het omstreken besluit vooraf. In 2023 startten omwonenden een petitie tegen het voornemen, die sindsdien vijftienhonderd keer werd ondertekend. Datzelfde jaar concludeerde adviesbureau Waardenburg Ecology na onderzoek in opdracht van verschillende overheden: „De negatieve effecten van hondenpoep- en urine in het Ulvenhoutse Bos zijn niet verenigbaar met de instandhoudingsdoelstellingen van habitattypen in het bos.”

Zaterdag in het Ulvenhoutse Bos.

„Dat onderzoek leunt voor een belangrijk deel op Belgisch onderzoek uit het jaar daarvoor. Dat onderzoek telde het aantal honden in parken in de omgeving van Gent, berekende de gemiddelde ontlasting per hond in liters urine en grammen poep en concludeerde dat tot wel een derde van de totale stikstofbelasting in de natuur door het uitlaten van honden wordt veroorzaakt. Het stikstofeffect zou ook nog groter kunnen zijn, omdat de Belgische onderzoekers zich baseerden op „excretiewaarden” van beagles, terwijl ze veel honden rond zagen lopen die aanzienlijk groter waren. Ook een Wagenings onderzoek uit 1993 stelt overigens dat stikstof uit hondenpoep en -plas de Nederlandse natuur bedreigt.

Geen fazanten meer

Peter Aarts, die zaterdag twee havaners genaamd Finn en Wes uitlaat in het Ulvenhoutse bos, verwacht dat honden en hun baasjes naar omliggende natuurgebieden zullen uitwijken als het verbod van kracht wordt. „Dan pakken we de auto en gaan naar Chaam of naar het Mastbos.” Of de natuur er slecht aan toe is, zoals Staatsbosbeheer beweert, durft hij niet te zeggen. „Maar fazanten zie je hier niet meer. Die zag je vroeger wel. Vroeger zag je hier ook konijnen en reeën.”

„Als we de natuur in het Ulvenhoutse Bos willen herstellen, moeten we op allerlei fronten ingrijpen. Dat doen we dan ook. Dat vraagt een bijdrage van iedereen”, zegt Saskia Boelema, gede-

„Fazanten zie je hier niet meer. Die zag je vroeger wel. Vroeger zag je hier ook konijnen en reeën.

Peter Aarts wandelaar

puteerde van de provincie Brabant. Ze wijst op het feit dat de gebiedsgerichte aanpak nog meer maatregelen omvat, die later zullen volgen. „Zo zijn we bijvoorbeeld ook met Rijkswaterstaat in gesprek over de aanpak van de snelweg, maar dat heeft meer tijd nodig.”

Een woordvoerder van Staatsbosbeheer stelt dat loslopende honden zeldzame planten vertrappen en achter wilde dieren aangaan. „In een Natura 2000-gebied hoort dat niet, hoe jammer sommigen dat ook vinden.” Ook het effect van poep en urine van honden is volgens Staatsbosbeheer niet uit te vlakken. „We hebben dat doorgerekend en de impact is aanzienlijk.”

Om de resultaten uit het Belgische onderzoek om te rekenen naar de situatie in het Ulvenhoutse bos, hebben de onderzoekers van Waardenburg Ecology een inschatting gemaakt van het aantal honden dat daar dagelijks zijn behoefte doet: tussen de 382 en 1.999 bezoekjes per dag. Maar daar zit de fout, zeggen meerdere wandelaars op zaterdag, die opvallend goed op de hoogte zijn van de ecologische rapporten die in de voorbije jaren over de kwestie verschenen.

„Kijk, dat die uitwerpselen niet goed zijn, dat snap ik. Daar kunnen we met z'n allen wat aan doen”, zegt Mireille Christiaansen die zaterdag haar beagles Kees en Kobus uitlaat in het bos. „Ik loop niet voor niks met poepzakjes aan mijn riem. Maar tussen de driehonderd en negentienhonderd honden per dag in het bos? Dat is gewoon niet zo.”

nrcwebwinkel

Adviesprijs
vanaf 109,95
93,50

YUMEKO

Kom tot rust met het fijnste katoensatijn

- 100% biologisch, Fairtrade en GOTS gecertificeerd katoen
- (H)eerlijk zacht met een subtiele glans
- Combineer met bijpassende hoeslakens en kussenslopen

Stel je een dekbedovertrek voor dat niet alleen zacht is voor jou, maar ook voor de wereld. Deze overtrekset is geweven van het fijnste katoensatijn: 100% biologisch, Fairtrade en vrij van schadelijke chemicaliën. De zachte glans en het soepele gevoel zorgen voor een premium slaapervaring. De overtrekset is voorzien van een lange instopstrook en wordt geleverd met een of twee kussenslopen. Combineer met de bijpassende hoeslakens en extra kussenslopen, nu tijdelijk ook met 15% korting, en maak van je slaapkamer een plek waar je echt tot rust komt.

In de kleuren:

Bestel nu ➤ nrcwebwinkel.nl/yumeko

Weekdeals

GELDIG T/M 25 JANUARI 2026

Bekijk
alles

TEN CATE

Ultiem comfort voor jouw nachtrust

- › Dekbedovertreksets van katoensatijn of katoen
- › All-year dekbed gevuld met eendendons en -veren
- › Verschillende donzen hoofdkussens
- › Bekijk meer producten van Ten Cate online

ADVIESPRIJS VANAF
~~59,95~~
29,95

ADVIESPRIJS VANAF
~~159,95~~
69,95

ADVIESPRIJS
~~109,95~~
54,95

BEKIJK ALLE TEN CATE PRODUCTEN ONLINE

Tot
72%
korting

FLINQ

Luchtcompressor

73%
korting

ADVIESPRIJS
~~149,95~~
39,95

ALTIJD DE JUISTE BANDENSPPANNING

- › Geschikt voor o.a. auto's, motoren, fietsen en ballen
- › Vooraf ingestelde presets voor extra gemak
- › LCD-scherm met weergave van de bandenspanning

LUCCA BALDI

Leren tas

78%
korting

ADVIESPRIJS
~~229,00~~
49,95

GEMAAKT VAN 100% KOEIEINLEER

- › Met een afneembare en verstelbare schouderband
- › Verkrijgbaar in verschillende kleuren
- › Bekijk meer tassen online

MILL

Convectorkachel

30%
korting

ADVIESPRIJS
~~99,95~~
69,95

VERWARMT RUIMTES TOT 20 M²

- › Krachtig vermogen van 2000 Watt
- › 3 warmtestanden en mechanische thermostaat
- › Bekijk meer Mill verwarming online

C&JO

Damestrui

62%
korting

ADVIESPRIJS
~~119,00~~
44,95

GEMAAKT VAN O.A. KASJMIER EN VISCOSE

- › Voelt heerlijk zacht, soepel en warm aan
- › Met warmte-isolerende eigenschappen
- › Bekijk meer dames- en herenkleding van C&JO online

NEDIS

Noodradio

46%
korting

ADVIESPRIJS
~~129,95~~
69,95

DRAAGBAAR MODEL MET DAB+ EN FM

- › Opladen via handslinger, zonnepaneel of USB-C
- › Kan ook als powerbank gebruikt worden
- › LED-zaklamp met 3 lichtstanden en SOS-functie

SHINE

Waterborstel

Tot
56%
korting

ADVIESPRIJS VANAF
~~89,99~~
39,99

VEGEN EN NAT REINIGEN IN ÉÉN KEER

- › Ideaal voor hoge schoonmaakwerkzaamheden
- › Zeepdispenser met doseerknop
- › Bekijk meer Shine telescopische borstels online

DE ZITTING

Simon riep *Sieg Heil* en bracht een Hitlergroet. 'Ik heb niks tegen Joden, laat dat duidelijk zijn'

Tijdens een anti-immigratieprotest werden in oktober tientallen personen gearresteerd, onder wie de 49-jarige Simon. Hij wordt vervolgd wegens groepsbelediging. „Nederland gaat naar de klote.”

Door **Camil Driessen**

De zaak

„Het was zeker niet tegen Joden gericht. Ik heb niks tegen Joden”, zegt verdachte Simon. „Meer tegen Antifa, die debielen die met een Palestijnse vlag lopen te zwaaien.” Rechter: „Toen u verhoord werd, zei u: ‘Dan moet er weer een Ahmet Alibaba van de politie mij aanhouden.’ Heeft u iets tegen buitenlanders?” Simon: „Tegen die hoofddoeken. Ik heb in ieder geval niks tegen Joden, laat dat duidelijk zijn.” Rechter: „En waarom riep u dan *Sieg Heil*?” Simon: „Ja, heel dom.” Rechter: „Tegen de politie verklaarde u: ik ben geen nazi, maar een nationalist. Bent u ook een racist? Discrimineert u?” Simon: „Misschien. Wat is discrimineren?” Rechter: „Onderscheid maken op grond van geloof of ras.” Simon: „Ik heb niks tegen Joden. Ik heb een fout gemaakt, dat ik daar stond met mijn hand omhoog.” Rechter: „Vindt u de Hitlergroet een fout gebaar?” Simon: „Niet echt. Maar daar kwets je mensen mee, de Joodse gemeenschap.”

Via Facebook vernam Simon (49) dat op 12 oktober het anti-immigratieprotest 'Nederland in Opstand' in Amsterdam werd georganiseerd. Met zijn hond reisde hij af naar de hoofdstad, waar hij die zondagmiddag werd gearresteerd - evenals tientallen andere deelnemers aan

het grimmig verlopen protest. Deze vrijdagmiddag in januari staat Simon voor de Amsterdamse politierechter, omdat hij zich schuldig zou hebben gemaakt aan groepsbelediging. „Tijdens het anti-immigratieprotest heeft verdachte ‘Sieg Heil’ en ‘Nederland voor de Nederlanders’ geroepen en de Hitlergroet gebracht”, verduidelijkt de officier van justitie. „Dat is evident beledigend voor Joden en mensen met een migratieachtergrond.” Simon zit voorovergebogen in het verdachtenbankje. Hij draagt een zwarte capuchontrui met een afbeelding van een pitbull en de tekst ‘hardcore’ erop. Binnensmonds beantwoordt hij de vragen van de rechter en officier van justitie. Simon vindt dat Nederland „naar de klote gaat”. Hij oppert dat we het „misschien beter hadden gehad on-

der de nazi's” en hekelt Antifa - de verzamelnaam voor antifascistische actiegroepen. De rechter probeert erachter te komen of in de verdachte diepere gedachten omgaan, maar slaagt daar niet in. Simon antwoordt kort, steeds met een enkele zin. Als de rechter vraagt of hij straf verdient, antwoordt Simon: „Ik denk het wel.” Wanneer ze vraagt of hij nog een keer zo in de fout zal gaan, zegt hij: „Hoop het niet.”

Bij de verdachte, constateert de rechter, gaat van alles mis in het leven. Simon heeft moeite met gezagsdragers en werd recent veroordeeld wegens belediging van een ambtenaar in functie. Weliswaar heeft hij een baan als stratenmaker, maar hij is al tijden dakloos. Eigenlijk, zegt Simon, „heb ik alleen nog mijn hond”. De officier wijst erop dat de verdachte de Holocaust heeft vergeoelikt en inbreuk heeft gemaakt op de rechten van Joden en mensen met een migratieachtergrond. „In de huidige maatschappelijke context dragen dit soort uitlatingen bij aan verdere polarisatie, extreemrechts geweld en gedachtengoed.” Doorgaans zou het Openbaar Ministerie de rechter vragen een geldboete op te leggen, maar dat vindt de officier niet passend. Daarom luidt haar strafeis een taakstraf van veertig uur, te vervangen door twintig dagen cel als Simon de straf niet uitvoert.

Het oordeel

De politierechter trekt zich vijf minuten terug om over haar uitspraak na te denken. Dat Simon schuldig is aan groepsbelediging staat volgens haar buiten kijf, vertelt ze na terugkomst. „U zegt: ‘Ik heb Joden niet willen treffen’, maar met deze uitlatingen treft u ze wel.” De rechter wijst op de woede die Simon lijkt te voelen, wat mogelijk z'n gedrag verklaart - maar niet vergeoelijkt. „Ik zie dat u in uw leven weinig op orde heeft en het nodige aan problemen kent.”

Ze spreekt de man streng toe. „U moet zich goed realiseren dat dit echt niet kan. Hierdoor worden groepen mensen op heel nare manier geraakt. Dat neem ik u kwalijk.” De geëiste straf acht de rechter „passend en geboden” en dus krijgt Simon veertig uur taakstraf en twintig dagen vervangende hechtenis als hij die niet uitvoert. De rechter wijst Simon erop dat hij in hoger beroep kan gaan. Daar ziet hij ter plekke van af. „Het kan alleen maar slechter worden.”

*Simon oppert
dat we het
'misschien beter
hadden gehad
onder de nazi's'*

DATINGCOACH

‘Pick-up artists’ coachen onzekere mannen: ‘Ze benaderen seks als een markt’

In online groepen geven steeds meer *pick-up artists* tips over vrouwen versieren - lees: hoe mannen ze kunnen overhalen tot seks. „Ze maken mannen wijs dat een liefdesrelatie een machtsstrijd is, waar de één moet winnen en de ander moet verliezen.”

Door **Nina Stefanovski** Illustratie **Caitlin Becker Hof**

UTRECHT

Hij gaat bijna elke dag naar het winkelcentrum om vrouwen aan te spreken. Soms krijgt hij een telefoonnummer, maar daarna wordt hij via WhatsApp genegeerd, zonder uitleg. De vrouwen hebben al een relatie. Ze zeggen: „Sorry, ik heb geen interesse.” Of ze lopen hem voorbij alsof hij lucht is. „Vijf jaar geleden ben ik mijn missie gestart”, zegt de 35-jarige man, aan de telefoon, die in een dorp in de provincie Utrecht woont. Die missie: voor het eerst in zijn leven seks hebben met een vrouw, met behulp van verleidingscoaches.

De man woont bij zijn ouders (hij wil anoniem blijven vanwege het taboe op *pick-up artists*; zijn naam is bekend bij de redactie). Hij verblijft momenteel in Warschau, omdat hij daar hogere verwachtingen heeft bij het vinden van een date dan in Nederland. „Ik liep weleens uren rond in winkelcentrum Hoog Catharijne om vrouwen aan te spreken.” De man heeft door zijn sociale angsten en autisme vrijwel geen ervaring met vrouwen. Hierdoor is hij beland in de wereld van de incels, ‘on-vrijwillig celibataire’ heteroseksuele mannen, en de datingcoaches en *pick-up artists* die hen adviseren.

Via online groepen en sociale media krijgen jonge mannen steeds vaker het idee ingeprent dat ze tekortkomen. Ze denken dat ze niet aan een vrouw kunnen komen, omdat ze geloven dat ze daarvoor aantrekkelijk(er), meer macho en mentaal sterk(er) moeten zijn.

Dat blijkt onder meer uit onderzoek van Ofcom, een Britse toezichthouder voor de media.

Mannelijke datingscoaches springen in op deze onzekerheden. Een subgroep binnen de datingcoaches vormen de *pick-up artists*, die advies geven over versiertrucs. Ze leren jonge mannen - die vaak willen ‘leren’ daten - trucs om vrouwen het bed in te krijgen. Ze bieden prijzige cursussen aan, waarin jonge mannen leren hoe ze niet langer afgewezen zullen worden door vrouwen.

Voorheen schreven *pick-up artists* boeken en gaven ze (fysieke) presentaties over versieren. Nu zijn ze voornamelijk online, op forums, sociale media en YouTube te vinden met hun adviezen.

Via Game Global, een wereldwijd netwerk van *pick-up artists* met onder

meer een eigen website en sociale media-accounts, zoeken mannen elkaar op om tips uit te wisselen en in de offline wereld gezamenlijk op vrouwen af te stappen. In 2021 identificeerde de Brits-Amerikaans ngo Center for Countering Digital Hate (CCDH) honderden groepen op sociale media die verbonden zijn aan Game Global, met wereldwijd meer dan tienduizenden leden. In deze groepen bespreken de leden hoe ze vrouwen in bed konden krijgen en verspreiden ze misogynie inhoud.

In Nederland heeft dit netwerk actieve (online) groepen met honderden leden in Utrecht, Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Eindhoven. *NRC* keek mee in de Nederlandse groepen op Facebook en Telegram, waar veelal werd afgesproken om verder te communiceren in een besloten groep, zoals op WhatsApp. *NRC* benaderde diverse *pick-up artists*, maar die wilden louter volledig geanonimiseerd worden opgevoerd vanwege het slechte imago van hun aanpak.

Warschau

Volgens Imran Ahmed, ceo van CCDH, normaliseren *pick-up artists* vrouwenhaat. Ook belanden de leerlingen van deze datingcoaches vaak in de manosphere, een verzamelnaam voor de conservatieve online omgeving die zich verzet tegen het idee dat vrouwen gelijk zijn aan mannen. Ahmed, in een video gesprek vanuit zijn huis in Washington: „Ze maken mannen wijs dat een liefdesrelatie een machtsstrijd is, waar de één moet winnen en de ander moet verliezen.” Dit doen ze onder meer door vrouwen stiekem te filmen tijdens het flirten en dit online te delen

of te verkopen als ‘lespakket’.

Volgens Ahmed ondermijnt die ideologie van de machtsstrijd de schoonheid van liefde, intimiteit en het samen opbouwen van een leven of een gezin. „In plaats daarvan presenteren *pick-up artists* seks en relaties als een markt, waarin iedereen met elkaar concurreert en empathie plaatsmaakt voor strategie. Het is een sterk geautomatiseerde, bijna kapitalistische visie op menselijke intimiteit.”

Het uiterlijk is cruciaal om te scoren bij vrouwen, wordt de jonge mannen door influencers ingewreven. Ze moeten er zo masculien mogelijk uitzien om een vrouw te krijgen. In de filmpjes zijn bijvoorbeeld oefeningen te zien om een strakke kaaklijn te krijgen.

San Francisco

Ook leren de jonge mannen dat ze superieur zouden zijn. Volgens *pick-up artists* en influencers vinden vrouwen het opwindend als ze worden gedomineerd door mannen. Dat verstoorte beeld wordt gevoeld door steeds nieuwe middelen die moeten voorkomen dat mannen worden afgewezen. Zo duiken op Instagram, TikTok en streamingdienst Twitch steeds vaker filmpjes van *pick-up artists* die vrouwen ongevraagd filmen met een bril met ingebouwde camera. De *pick-up artists* stappen op vrouwen af en gebruiken het videomateriaal van de versierpogingen om mannen te ‘leren’ vrouwen te benaderen. In oktober 2025 waar schuwde de Universiteit van San Francisco studenten voor een man die met zo’n bril vrouwen op de campus filmde. Hij plaatste de filmpjes op zijn sociale media-accounts.

„Deze stiekeme opnames krijgen hashtags als POV (*Point of View*, camerastandpunt) en rizz (straattaal voor charisma)”, zegt Mark McGlashan, oprichter van de Britse onderzoeksgroep MANtraP over de korte filmpjes.

Voordat de *pick-up artists* op een vrouw afstappen beoordelen ze haar uiterlijk op een schaal van één tot tien. Vervolgens spreken ze de vrouwen aan met een ingestudeerde openingszin. Hoe knapper de vrouw, hoe meer respect ze krijgen van andere *pick-up artists* en hun kijkers.

Vrouwen die hiervan slachtoffer zijn, spreken zich steeds vaker uit op sociale media. „Dit is waarom deze brillen niet zouden mogen bestaan. Ik word er letterlijk misselijk van. Dit is grensoverschrijdend en fout”, schrijft een vrouw op X.

De 35-jarige man uit Utrecht vindt de stiekem gefilmde interacties juist leerzaam. „De filmpjes helpen mij minder angstig te zijn voor vrouwen. Maar ik kan me ook wel voorstellen dat vrouwen daar niet op zitten te wachten.”

Te volgen via Google Maps

De 35-jarige man gebruikt Game Global ook om zogeheten *wingmen* te vinden. Een *wingman* is een andere man die ondersteunt tijdens het aanspreken van een potentiële date. Via WhatsApp of Telegram spreken de mannen met elkaar af, meestal in een café.

Via online kaarten delen de mannen locaties om af te spreken. Op in de website van Game Global geïntegreerde kaarten van Google Maps, met door de gebruikers ‘gepinde’ locaties, staan horecagelegenheden met opmerkin-

gen. Zo geven ze bijvoorbeeld aan waar in Utrecht mannen het best een vrouw kunnen aanspreken. „Dit is niet alleen een kaart voor *pick-up artists*, maar ook voor potentiële verkrachters en mensen die gewelddadige intenties hebben tegenover vrouwen”, zegt Imran Ahmed van CCDH. Google is volgens Ahmed op de hoogte van dit probleem, maar doet er niets aan. Tegen *NRC* zegt Google hier geen melding van ontvangen te hebben.

Nadat de mannen wat hebben gedronken, stappen ze op vrouwen af. „Ik doe een sprintje en ga recht voor ze staan. En dan ga ik een soort script af”, zegt de 35-jarige man. Zo’n script kan geïnspireerd zijn op *The Game*, een spel dat in de jaren negentig werd bedacht door *pick-up artists* met onder meer psychologische tactieken om vrouwen te verleiden. „Voor mij is *The Game* een soort bijbel die mij helpt om vrouwen aan te trekken.” Op deze ma-

nier aan een vrouw proberen te komen ziet hij als een noodkreet. „Al duurt het nog veertig jaar. Ik zie geen andere optie dan hiermee door te gaan.”

„Ik vraag eerst of ze de route naar het station weet. Of ik vraag haar of ze een foto van mij wil maken.” Manipulerend vindt hij deze trucs niet. „Nee, totaal niet. Vrouwen worden dagelijks door talloze mannen aangesproken. Dus dan zal je echt iets te bieden moeten hebben om interessant over te komen.”

Duizenden euro's armer

Pick-up artists zijn volgens de wet niet strafbaar. Wel geeft het Rijksopleidingsinstituut toegang Radicalisering (ROR) sinds 2025 de training ‘vrouwenhaat en extremisme’ aan professionals. Daarin worden ook *pick-up artists* genoemd als een van de bewegingen binnen de manosphere.

In de afgelopen vijf jaar heeft de man uit Utrecht nauwelijks vooruitgang geboekt. „Al die coaches op het internet doen flirten veel mooier lijken dan dat het is”, zegt hij aan de telefoon. De prijzen die de coaches vragen zijn „exorbitant” hoog. „Ze vroegen mij soms meer dan 1000 euro per dag.”

Als hij met *wingmen* of coaches op pad ging, werden zowel hij als de coaches veelal afgewezen. „Maar dat zie je niet terug in de online filmpjes.” Sommige filmpjes die wel online circuleren zijn in scène gezet, weet de man. Zo acteren online sekswerkers in filmpjes dat ze voor de charmes van de *pick-up artists* vallen.

Achteraf heeft de man spijt dat hij zoveel geld aan de datingcoaches

heeft uitgegeven. „De coaches spelen in op onzekere mannen of mannen die veel afwijzingen voor hun kiezen hebben gekregen en dit zien als een laatste strohalm.” De man merkt dat hij de laatste tijd nog minder motivatie heeft om een vrouw aan te spreken.

Onder de volgers van *pick-up artists* zitten veel onschuldige mensen die simpelweg beter willen worden in daten, zeggen Daria Dayter, universitair hoofddocent aan de Universiteit van Tampere in Finland en Sofia Rüdiger, professor aan de Vrije Universiteit in Berlijn. Ze doen al meer dan tien jaar onderzoek naar het gedrag van online *pick-up artists*. „Maar ze moeten wel nauwlettend worden gevolgd en serieus worden genomen. Want na verloop van tijd worden vrouwenhatende ideeën genormaliseerd. En hierna sluiten ze zich vaak aan bij incel-gemeenschappen.”

Ook de man uit Utrecht noemt zichzelf een incel. „Ik vind het jammer dat er zo weinig begrip is voor mannen die ongewenst maagd zijn. De meeste incels zijn helemaal geen vrouwenhaters. Als het mij alleen om de seks zou gaan, dan was ik allang naar een escort gestapt. Maar daar gaat het mij niet om. Ik wil gezien worden door een vrouw.”

Maar hoe langer het duurt om een vrouw te vinden, hoe meer de angst groeit om toch negatief over vrouwen te gaan denken. „Soms kijk ik verbiterd naar mijn situatie, maar ik geef vrouwen daarvan niet de schuld - nog niet. Maar hoe vaker ik negatieve interacties met vrouwen heb, hoe minder sympathie ik voor ze krijg.”

”

Ik vind het jammer dat er zo weinig begrip is voor mannen die ongewenst maagd zijn

35-jarige man

”

Soms kijk ik verbitterd naar mijn situatie, maar ik geef vrouwen daarvan niet de schuld - nóg niet

35-jarige man

PROTESTEN IRAN

De Iraanse protesten zijn een ‘superspread-evenement voor propaganda’ – van alle kanten

Met een volledige internetblokkade probeert het Iraanse regime het verhaal over de protesten te beheren. Factcheckers draaien overuren om de schaarse beelden uit Iran te verifiëren.

Derk Walters

AMSTERDAM

Soms krijgt Cathryn Grothe de vraag of het Iraanse regime een ‘autoritair draai-boek’ volgt. De internetblokkade en het geweld tegen demonstranten doen immers denken aan de manier waarop andere autoritaire regimes optreden. Leren ze misschien van elkaar?

Grothe, Midden-Oostenanalist van de Amerikaanse denktank Freedom House, antwoordt dan dat Iran niet zozeer een draaiboek volgt, maar de regels herschreven heeft. „Ik denk eerder dat andere regimes van Iran leren, als het gaat om het extreme censuursysteem”, zegt ze telefonisch vanuit New York. „Bijna nergens wordt het internet zo streng gecensureerd als daar.”

Afgelopen week werd, na vele dagen van bijna volledig geblokkeerde communicatie, pijnlijk duidelijk dat het regime veel meer doden op zijn geweten heeft dan aanvankelijk werd geschat. Journalisten en mensenrechtenorganisaties proberen uit alle macht foto's en video's te verifiëren, omdat beelden uit Iran niet op voorhand betrouwbaar zijn.

De internetblokkade dient twee doelen. Het regime verbergt zijn mensenrechtenschendingen en de schaal van het geweld dat het pleegt, waardoor voor de buitenwereld moeilijk in te schatten valt wat er precies gaande is. Ten tweede wordt het voor de demonstranten lastiger om zich te organiseren als er geen enkele vorm van communicatie mogelijk is.

Regime kan zelf wel propaganda posten

Het geraffineerde van de Iraanse internetblokkade, zegt Grothe, is dat het regime erin slaagt om burgers volledig af te sluiten terwijl het zelf wel propaganda kan blijven posten. „Daarom zie je verhoudingsgewijs veel beelden van demonstraties voor het regime, en begrafenissen van soldaten. Het regime vindt dat uitgebreide propagandanetwerk noodzakelijk om te overleven.”

Al bij de vorige grootschalige protesten, in 2022, constateerde de Amerikaanse analist dat het Iraanse regime beelden manipuleerde met AI. „Maar die techniek stond toen nog in de kinderschoenen. Door de opkomst van generatieve AI zijn de protesten dit jaar een superspread-evenement voor propaganda geworden.” Grothe wijst onder meer op een kunstmatig uitgebreid publiek bij demonstraties voor het regime, of beelden die in hun geheel door AI gegenereerd zijn.

Als factchecker van mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch zag de Brit Sam Dubberley afgelopen weken duizenden beelden aan zijn netvlies voorbijtrekken. Daar zat ook gemanipuleerd beeld tussen, zegt hij telefonisch vanuit Londen. „We weten niet zeker wie de beelden precies manipuleert. Dat kan de Iraanse overheid zijn, maar ook een tiener in zijn kelder in Rotterdam.”

Human Rights Watch heeft inmiddels van tientallen beelden weten te bevestigen dat ze daadwerkelijk uit Iran komen. Dat doet het onder meer door te *geolocaten* – „We weten van elk beeld op welke straathoek het genomen is”, zegt Dubberley. Of door te *chronolocaten*: het verifiëren van datum en tijd. Ook NRC gebruikt deze technieken om beelden op echtheid te controleren.

Voor het bepalen van de locatie zijn markante gebouwen belangrijk, bij de tijdsverificatie gaat het om zaken als schaduwen, blaadjes aan de bomen, of weersomstandigheden. „Als iedereen in een filmpje een T-shirt draagt, zijn het vermoedelijk geen beelden van

deze winterse protesten”, aldus Dubberley.

De vrouw met de sigaret kwam uit Canada

Ook de beelden tégen het regime zijn niet altijd betrouwbaar. Een veel gedeeld beeld van een vrouw die met een sigaret een foto van ayatollah Ali Khamenei in brand steekt, bleek uit Canada afkomstig. Dat dit soort beelden toch gretig gedeeld wordt, komt mede door de informatieschaarste uit Iran zelf. In demonstraties buiten Iran wordt de beweging met de sigaret overigens veel geïmiteerd.

In een analyse voor *Vrij Nederland* constateert onderzoeksjournalist Eline Derakshan dat voor- en tegenstanders van het regime juist door de black-out hun kans grijpen om het narratief te claimen. De VS en Israël presenteren zich als redders van het Iraanse volk, de zoon van de sjah probeert steun te winnen als toekomstig leider, en het Iraanse regime doet voorkomen alsof de demonstranten allemaal door Israël gesteunde terroristen zijn.

Het ingewikkelde daarbij, aldus Derakshan, is dat óók de VS en Israël willen doen geloven dat er agenten van de Israëlische veiligheidsdienst Mossad in Iran aanwezig zijn. Daarmee spelen ze dus het verhaal van het regime in de kaart. Ook linkse anti-imperialisten en communisten versterken het narratief van het regime, door wel de Amerikaanse sancties te benoemen als oorzaak van de protesten, maar niet de repressie door het regime.

Derakshan noemt als gevaar dat beide verhalen elkaar versterken: Iran gebruikt de veronderstelde Amerikaanse inmenging als rechtvaardiging om de demonstraties hard neer te slaan, waarna de VS het geweld van het regime aanhalen als reden om in te grijpen. Inmiddels lijkt Trump overigens niet meer zo geneigd om militair te interveniëren.

Een risico van de manipulatie door alle partijen, zegt factchecker Dubberley, is ook dat geen enkel beeld meer geloofd wordt. „Terwijl de realiteit is dat de overheid duizenden demonstranten gedood heeft. Dat mogen we niet uit het oog verliezen.” Daarom telt Human Rights Watch ook lichamen, bijvoorbeeld op beelden uit een mortuarium.

Veel zelfcensuur door Iraanse journalisten

Het bedrijven van onafhankelijke journalistiek was in Iran ook vóór de protesten al erg moeilijk, zegt Sara Qudah telefonisch vanuit Parijs. Zij is regiodirecteur Midden-Oosten en Noord-Afrika van het Committee to Protect Journalists, een organisatie die persvrijheid onderzoekt en journalisten steunt. „Veel Iraanse journalisten doen aan zelfcensuur. Ze worden geregeld onderzocht of gearresteerd door het regime. Velen zitten in de gevangenis.”

Het sterke vermoeden bestaat dat de weinige actieve journalisten ook tijdens deze protesten belagd en opgepakt zijn. Qudah: „We hoorden van twee journalisten die gedagvaard werden, van wie er een weer vrijgelaten zou zijn. Maar door de internetblokkade kunnen we dit niet bevestigen. We kunnen helemaal niemand bereiken van onze contacten ter plaatse.”

De gemiddelde Iranier heeft dus amper toegang tot betrouwbare informatie. Maar veel mensen, zegt Cathryn Grothe van denktank Freedom House, beseffen dat dat het geval is, en zoeken creatief naar manieren om de alomtegenwoordige staatspropaganda te omzeilen. „En sommigen blijven ook kritisch posten, ook al is het risico torenhoog. Mensen zijn ter dood veroor-

Rouwende mensen verzamelen zich bij lijkzakken in een mortuarium nabij Teheran. Dit beeld, gemaakt tussen 9 en 11 januari, is geverifieerd door NRC. FOTO VIA REUTERS

Propagandabeeld van het Iraanse regime van een begrafenis in Teheran. FOTO WEST ASIA NEWS AGENCY (WANA) VIA REUTERS

Als iedereen in een filmpje een T-shirt draagt, zijn het vermoedelijk geen beelden van deze winterse protesten

Sam Dubberley factchecker Human Rights Watch

Propagandabeeld van Iraniers op een pro-regerings bijeenkomst in Teheran, vorige week. FOTO WANA VIA REUTERS

deeld voor een Twitter-bericht waarin ze het regime bekritiseerden. Maar de wens om vrij te zijn is simpelweg heel sterk.”

Krachtig, onbetwistbaar en onvermijdelijk

Net als in andere regimes zijn de theocraten in Teheran bezig om zichzelf neer te zetten als „krachtig, onbetwistbaar en onvermijdelijk”, zegt Alexander Dukalskis telefonisch vanuit Dublin. Hij is een Amerikaans-Ierse politoloog, verbonden aan het University College in de Ierse hoofdstad. „Terwijl uit de massale protesten op zichzelf al blijkt dat het regime niet zo stabiel is.”

Voor zijn boek *Making the World Safe for Dictatorship*, uit 2022, onderzocht Dukalskis de manier waarop autoritaire regimes hun imago beheren. Hij ziet de nodige parallellen met Myanmar. „Het is overduidelijk dat ook daar de bevolking niet op autoritaire leiders zit te wachten. Het leger presenteert zichzelf daar als de instantie die orde en stabiliteit brengt. Tegenstanders van het regime worden terroristen en verraders genoemd. De staat beheert alle nieuwskanalen, wat het makkelijker maakt om

met repressie weg te komen.” Eigenlijk, zeg Dukalskis, is het afsluiten van het internet een nogal ouderwets middel om de bevolking te onderdrukken. „Het is wat autocraten van de oude stempel doen: informatiestromen blokkeren, journalisten gevangen zetten en propaganda op de mensen afvuren.”

Kijk naar China, zegt hij, waar het televisienieuws door de staat verzorgd wordt. „Heb je het ooit gezien? Het is onvoorstelbaar saai. In feite is het een demonstratie van macht dat het regime de bevolking dag in, dag uit naar zulke voorspelbare tv kan laten kijken.”

Autocraten van de nieuwe stijl pakken het wat dat betreft geraffineerder aan, stelt Dukalskis vast. „Kijk naar Trump met zijn MAGA-beweging. Die verbiedt geen nieuwsprogramma's, zendt geen staats-tv uit en sluit geen journalisten op, maar weet het bestaande nieuws zodanig te spinnen, met leugens, desinformatie en 'gaslighting' (de realiteit ontkennen), dat niemand meer weet wat je kunt geloven. Dat allemaal volgens het adagium 'niets is waar en alles is mogelijk'. Daar kan Iran misschien nog iets van leren.”

Advertentie

Adverteren? Ziekin Media - info@zadkinmedia.nl - Telefoon 010 - 436 91 24

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Opleidingen & cursussen

MEDITEREN LEREN?

Minder stress, meer energie. Zen.nl 40 locaties in NL. Cursussen starten snel. Doe nu gratis proefles. WWW.ZEN.NL

Relatiebemiddeling

We kennen iedereen persoonlijk

Zoekt u een partner? Ik kom graag bij u thuis voor een vrijblijvend persoonlijk gesprek. Bel dan nu : 088-0221900 (alle regio's) Sinds 1984 de hoogste slagingskans bij Mens & Relatie. www.mens-en-relatie.nl

LATE LIEFDE VOOR 60-70 en 80 jarigen

ALERTE RELATIEBEMIDDELING
0613863420 - www.hellasmeets.nl

Ze bestaat. Echt.

DPSPartnerSearch.nl distinguished & discreet

VAN SLOBBE
EXCLUSIEVE
PARTNER SEARCH

VANSLOBBEDATING.NL +31 (0)6 5397 54 26

BROKking
VLOERKLEDEN

GOED GEKLEED

door Brokking Vloerkleden

SINDS 1971
DE PLEK WAAR
VAKMANSCHAP
EN STIJL TOT
UITING KOMEN.

Sean Steenbakkers in actie bij het onderdeel schansspringen tijdens zijn eerste Wereldbeker noordse combinatie in het Duitse Oberhof.
FOTO ANP / EPA

Mag de enige Nederlander op de noordse combinatie naar de Spelen?

REPORTAGE WINTERSPELEN Sean Steenbakkers deed als eerste Nederlander mee aan een wereldbekerwedstrijd noordse combinatie - schansspringen én langlaufen. De internationale skibond ziet hem dolgraag uitkomen op de Winterspelen, maar Nederland lijkt niet van plan hem te sturen.

Sam de Voogt
OBERHOF

Nee, blij is hij er niet mee. Sean Steenbakkers rommelt aan zijn spring-schoenen, stroopt zijn aerodynamische pak van microfibernaaf tot aan zijn middel, slaakt een diepe zucht. Op zijn brede springski's is een rood-wit-blauw vlaggetje te zien.

Hij heeft zojuist 71,5 meter gesprongen van de skischans in het Duitse Oberhof; achter hem hoor je met doffe klappen zijn concurrenten landen in de sneeuw. „Normaal spring ik rond de negentig meter, maar ik had slechte wind, leunde teveel naar voren, alles ging mis”, zegt Steenbakkers. Pas als hem wordt voorgehouden wat hij heeft gedaan, kan er een klein lachje vanaf. Steenbakkers is met zijn sprong tijdens de trainingssessie afgelopen vrijdag de eerste Nederlandse deelnemer aan een wereldbekerwedstrijd noordse combinatie, waarbij de sporters moeten schansspringen én langlaufen.

Negentien jaar is Steenbakkers pas, hij mag nog uitkomen als junior, maar dankzij zijn goede prestaties in de Continental Cup, een niveau lager dan de wereldbeker, kreeg hij de kans dit weekend tussen de eindeloze rijen naaldbomen van het Thüringer Wald in het midden van Duitsland zich te meten met de besten ter wereld. Zaterdag werd de lange, dunne

Steenbakkers op het onderdeel ‘compact’ - schansspringen en 7,5 kilometer langlaufen - 56-ste van de 59 deelnemers. Een dag later werd hij op de discipline ‘Gundersen’, waarbij de skisprong de startvolgorde en tijdsverschillen voor de 10 kilometer lange langlaufrace bepaalt, laatste.

Nederlands met een Duits accent
Het zijn geen uitslagen waarmee de in Cuijk geboren Steenbakkers tot de wereldtop behoort, en toch ziet de internationale skibond FIS hem dolgraag naar de Olympische Spelen van Milaan-Cortina gaan. De vraag is of Nederland hem wil sturen.

De noordse combinatie, sinds 1924 onderdeel van de Winterspelen, staat komende zomer op de nominatie te verdwijnen als olympische discipline. Een belangrijke reden daarvoor is volgens het Internationaal Olympisch Comité (IOC) het gebrek aan internationale competitie - *universality* zoals het IOC het graag noemt. Noorwegen, Duitsland en Oostenrijk domineren de sport, aan wereldbekerdoen maximaal vijftien nationaliteiten mee.

Daarom is de toevoeging van een sporter uit een ‘nieuw’ land als Nederland aantrekkelijk voor de FIS, dat daarmee kan laten zien dat de universaliteit van de noordse combinatie groeiende is.

Voor Steenbakkers is het een reden om voor Nederland uit te komen. Hij kwam in aanraking met de combinatie van langlaufen en

schansspringen nadat zijn ouders een vakantiehuis hadden gekocht in Rückershausen, vlakbij Winterberg. „Als driejarige wilde ik al van de kleine springschans daar af, maar dat mocht pas als je zes was”, vertelt Steenbakkers vrijdag, terug in zijn hotel. „Mijn ouders dachten dat ik het drie jaar later wel vergeten zou zijn, maar toen wilde ik het nog steeds.”

Steenbakkers bleek talent te hebben, en om dat verder te ontwikkelen, verhuisde het gezin toen Steenbakkers elf was naar Duitsland. Hij doorliep een sportinternaat in Winterberg, haalde daar zijn middelbare schooldiploma en verhuisde daarna naar Oberstdorf, waar hij is aangesloten bij het Duitse nationale team.

Ik vond het te makkelijk om voor Duitsland te springen

Sean Steenbakkers atleet

„Eigenlijk was het plan om voor Duitsland uit te gaan komen toen ik achttien werd”, zegt Steenbakkers, die een Duitse vriendin heeft, Duitse vrienden en Nederlands spreekt met een licht Duits accent. „In Nederland heb ik alleen nog familie. Maar op een of andere manier vond ik het te makkelijk om voor Duitsland te kiezen. Als Nederlander dit doen, is toch bijzonder.”

Door zijn Nederlanderschap is een „win-win-situatie” ontstaan, zegt hij; Steenbakkers heeft geen nationale concurrentie, de sport heeft er een nationaliteit bij, en het Duitse team krijgt van de FIS een financiële vergoeding omdat Steenbakkers bij hen mag meetraineren.

Tegelijkertijd is het soms eenzaam bestaan, zegt Steenbakkers. „In Nederland ben ik de Duitser, in Duitsland de Nederlander.” Het was leuk dat hij vrijdagavond bij de openingsceremonie van de wereldbeker als Nederlander alleen het podium op mocht, zegt hij. „Maar je merkt dan ook dat je niet honderd procent bij het Duitse team hoort. En als het niet goed gaat, dan interesseert het niemand, want ik ben een ander land. Ik moet veel zelf doen.”

Olympische wildcard regelen
De droom van Steenbakkers is om uit te komen op de Olympische Spelen. „Ik heb Eddy the Eagle [beroemde schansspringer uit Engeland in de jaren tachtig] altijd een beetje als voorbeeld gezien. We zijn allebei de enigen uit ons ‘exotische’ land, we zijn misschien niet de beste. Bij hem ging het altijd om plezier hebben, dat vond ik indrukwekkend.”

Daarom hoopt Steenbakkers straks in februari naar de Winterspelen in Milaan-Cortina te mogen, voor als dat de laatste keer mocht zijn. De Duitsers willen hem wel coachen in Italië, de FIS is hard bezig een soort olympische wildcard voor hem te regelen.

In Nederland is minder enthousiasme. Sportkoepel NOC-NSF, dat als stelregel heeft dat iedere Nederlandse olympiër in de top 8 van de wereld moet kunnen eindigen, verwijst naar de Nederlandse Ski Vereniging (NSKiV), en voegt daar aan toe: „In algemene zin is bevordering van mondialisering [van een sport] voor ons geen reden om iemand uit te zenden.”

De NSKiV moet Steenbakkers voordragen bij NOC-NSF voor een olympische aanwijfsplek - dat moet de komende dagen gebeuren. Technisch directeur Wopke de Vegt zegt over de jonge atleet: „We hebben in Nederland te maken met interne criteria, en daar heeft hij totaal niet aan voldaan.” De Vegt wilde zondag niet zeggen of de NSKiV Steenbakkers gaat voordragen.

Als Steenbakkers zaterdag op zijn dunne langlaufski's over de finish komt in het stadion van Oberhof, staat zijn mond een beetje open. Zijn konen zijn rood. Hij vond het mooi, zegt hij, om te zien hoe alles in de wereldbeker groter is: honderden fans op de tribune, vele televisiecamera's, de professionele voorbereiding van zijn team.

Het was ook zwaarder dan hij dacht, zegt Steenbakkers in de besneeuwde mixed zone. „Ik voelde me niet helemaal fit, bij het warmlopen voelde ik het al.” Al het gedoe rondom zijn debuut en zijn olympische nominatie heeft hem veel energie gekost, denkt hij. „En het was gewoon spannend. Het was toch de eerste keer.”

Adviesprijs
359,-
279,-

HAY

Butler trapje van eikenhout

- › Multifunctioneel en veelzijdig trapje
- › Gemaakt van stevig eikenhout
- › Ideaal als bijzettafel, kruk of bankje

De Butler is een slimme en veelzijdige huishoudhulp, ontworpen door Shane Schneck. Het is in de eerste plaats een trapje met twee extra treden, handig om bij hoge plekken te komen. Maar je kunt het ook gebruiken als bijzettafel, kruk of bankje naast je bed als je het niet als trap nodig hebt. Het is gemaakt van stevig eikenhout en komt volledig gemonteerd, dus je kunt het meteen gebruiken.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/butler

INTERVIEW **STAN BROUNS** MICROBIOLOOG

‘Virussen en bacteriën zijn verward in een titanenstrijd’

Kan de manier waarop bacteriën zich wapenen tegen bacteriofagen (letterlijk bacterie-eters) ooit zorgen voor alternatieve antibiotica?

Berend Nieuwhof en
Gemma Venhuizen

DELFT

S pinachtige poten, een lange nek en een paars bol hoofd: op het eerste gezicht lijkt de pluiche knuffel in de werkkamer van hoogleraar Stan Brouns (47) aan de TU Delft op een buitensissige alien. In werkelijkheid zijn bacteriofagen zoals deze overall – tot in de menselijke darmen aan toe. „Je ziet ze niet, omdat ze zo klein zijn: 200 nanometer, 200 miljardste van een meter. Maar waar bacteriën zijn, zijn bacteriofagen.”

Die poten, die nek, dat hoofd zijn geen echte lichaamsdelen. Een bacteriofaag – letterlijk: bacterie-eter – is een virus en daarmee volgens de definitie van de meeste virologen levenloos. „Met het onderstel herkent het virus de juiste bacterie; verschillende fagen hebben het gemunt op verschillende soorten. Als het slachtoffer eenmaal gevonden is, dan schiet het virus-dna zo vanuit de capsid, dat is die bolvormige eiwitmantel, de bacterie in.”

Brouns spreekt vol enthousiasme over zijn onderwerp. Ruim twintig jaar geleden begon hij zich te verdiepen in crispr, een specifiek afweersysteem dat bij ongeveer de helft van de bacteriën voorkomt, en was zo ook betrokken bij de eerste onderzoeken naar het Nobelprijswinnende genetischemodificatiegereedschap crispr-cas9. Sindsdien is hij gefascineerd door de evolutionaire wedloop tussen bacteriën en bacteriofagen. Want die twee reageren voortdurend op elkaar: hoe ‘slimmer’ de fagen, des te beter de afweermechanismen van bacteriën. „Om te overleven als bacterie móét je die aanvallen wel omzeilen.”

Aan de muur hangt een poster met de tekst *Phage Evaders*, faagvermijders: een knipoog naar het jarenveertigcomputerspel Space Invaders. „Dat was de masterthesis van Daan van den Berg, die hier ook in het lab werkt. Begin februari promoveert hij, dan organiseren we ook een symposium over *molecular chess* tussen bacteriën en virussen. Want dat is het eigenlijk, ze proberen elkaar steeds te slim af te zijn. In die zin zou je wel kunnen betogen dat bacteriofagen leven, omdat ze aan evolutie onderhevig zijn.”

Wie zou zo’n schaakpartij uiteindelijk

winnen?

„Niet de fagen in ieder geval. Die hebben er geen belang bij als alle bacteriën worden uitgeroeid, want dan hebben ze zelf ook geen bestaansmiddel meer. Zo’n virus kan zich immers alleen maar reproduceren binnen een gastheer. Een bacterie moet dus liefst niet meteen het loodje leggen. Soms zetten bacteriofagen eerst in op vermenigvuldigen, dus op het infiltreren van zoveel mogelijk bacteriën, en daarna integreren ze in het bacterie-dna, als lifters die niet meer vertrekken. Tenzij de bacterie dus een afweermechanisme heeft om dat te voorkomen.”

Hoe werkt zo’n bacterieel afweersysteem dan?

„Je hebt allerlei verschillende varianten, die proberen we hier in het lab ook in kaart te brengen. Maar in het voorbeeld van crispr leert een bacterie indringers te herkennen doordat een klein stukje van het fagen-dna bij een infectie wordt ingebouwd in het bacterie-dna. Wordt die bacterie dan nogmaals geïnjecteerd, dan herkent hij de indringer en schakelt hij hem uit door met een moleculair schaarje zijn genetisch materiaal kapot te knippen. Dan moet de bacterie natuurlijk wel die eerste aanval overleefd hebben. Mogelijk vindt de eerste aanval dan plaats door een verzwakte, kreupel bacteriofaag. Vergelijk het met vaccinaties waarbij verzwakte ziekteverwekkers worden ingespoten.

„Naast het adaptieve immuunsysteem van gewervelde dieren is die afweer van bacteriën het enige andere immuunsysteem met een genetisch geheugen. Het kan tot wel 500 verschillende virussen ‘onthouden’. Het idee is ook echt dat crispr ooit is ontstaan als reactie op bacteriofagen, waarschijnlijk al vroeg in de evolutielang geleden als je in overweging neemt dat bacteriën al 3 miljard jaar bestaan. Het is dus een titanenstrijd die al miljarden jaren woedt. Waarschijnlijk zou dat potje schaak, als het ooit stopt, in remisie eindigen.”

Toch vormen bacteriofagen een veelbelovend alternatief voor antibiotica.

„Ja, dat is een van de dingen die dit onderzoeksveld zo spannend maken. Wij doen in samenwerking met het UMC Utrecht nu onder andere onderzoek naar *Pseudomonas aeruginosa*, een van de beruchte ziekenhuisbacteriën, die

Stan Brouns
FOTO ANNABEL
OOSTEWEEGHEL

in hoge mate resistent is tegen antibiotica. In 2019 hebben we vanuit de TU Delft een fagenbank ontwikkeld, met bacteriofagen tegen twee van de meest voorkomende ziekenhuisbacteriën. Uiteindelijk zouden we die willen uitbreiden naar een bank met bacteriofagen die samen alle bacteriën uit die ziekmakende top-10 te lijf kunnen gaan.”

Treedt er dan geen fagenresistentie op?

„Jawel, maar het voordeel is juist dat bacteriofagen niet statisch zijn. Ze vormen zeker niet de zilveren kogel voor alle bacteriële infecties, maar ze zijn wel in staat om zich aan te passen en vormen juist daarom een mooi alternatief. En op den duur kunnen wetenschappers bacteriofagen misschien zelfs zodanig aanpassen of selecteren dat ze nog effectiever zijn.

Wat lukt nu nog niet?

„Ogenscheinlijk lijken bacteriofagen

misschien niet heel complex, maar ze zijn nog niet na te bouwen door ons en we kunnen er ook nog geen nieuwe eigenschappen aan geven. Genetisch zijn ze ook heel geavanceerd. Het coronavirus SARS-CoV-2 bijvoorbeeld heeft maar zo’n 30.000 basenparen, terwijl dat aantal bij sommige bacteriofagen wel kan oplopen tot 320.000. Ze bevatten veel genetische informatie, al begrijpen we nog lang niet wat al die genen doen. Waarschijnlijk zijn veel onbekende genen betrokken bij het remmen of stimuleren van celprocessen.

„En zelfs als het lukt om bacteriofagen op de gewenste wijze aan te passen, dan mogen die niet zomaar buiten het lab gebruikt worden. In Europa is de regelgeving op dat gebied heel strikt. Dat is jammer, want dat zet ons met 2-0 achter ten opzichte van de rest van de wereld. Gelukkig blijft er ook met natuurlijke bacteriofagen nog genoeg te ontdekken: in hun wapenarsenaal met bacteriën hebben ze een indrukwekkend arsenaal aan technieken

opgebouwd.”

Zit ergens in dat arsenaal een volgende revolutionaire techniek als crispr verstopt?

„Wie weet! Toen we ons onderzoek naar crispr begonnen in 2006 hadden we niet voor ogen dat we er uiteindelijk mee aan dna zouden kunnen sleutelen. Het was toen fundamenteel onderzoek. Ook hier weten we nog niet wat we gaan ontdekken, maar het is me duidelijk hoe rijk de genetische gereedschapskist van bacteriën en bacteriofagen is. En dan hebben we nu ook nog eens toegang tot de nieuwste technieken, zoals AlphaFold – het computerprogramma van Google waarmee de structuur van eiwitten kan worden ontrafeld.”

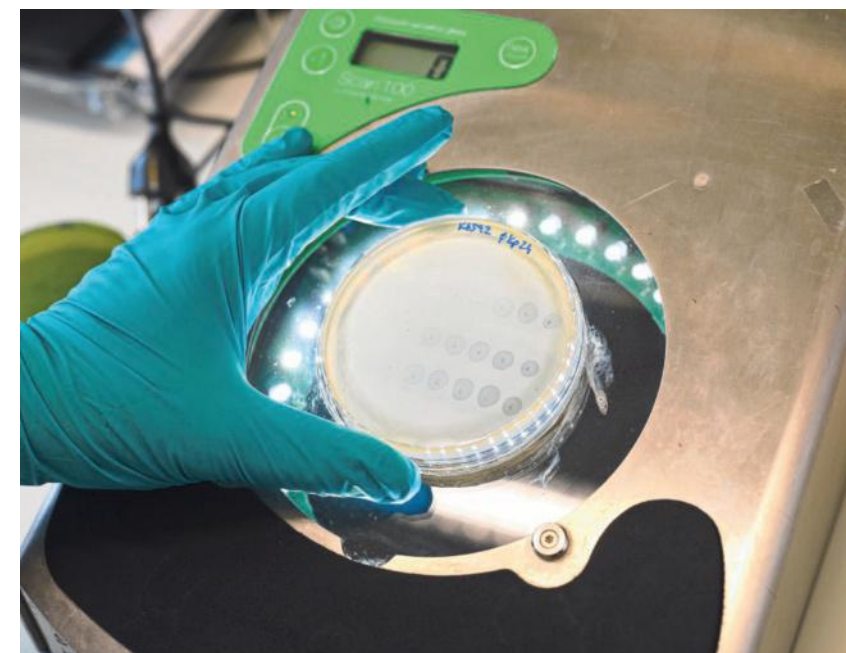
Die Google-onderzoekers kregen er een Nobelprijs voor.

„Het is dan ook een ontzettend revolutionaire methode. Vroeger kon je met heel veel tijd en moeite een eiwitstruc-

tuur ontrafelen met behulp van röntgenkristallografie. Nu kun je van welk eiwit dan ook een lineaire keten van aminozuren aanbieden en binnen een mum van tijd geeft het algoritme je dan een 3D-structuur terug, inclusief een percentage hoe waarschijnlijk die structuur is. Dat is goud waard, omdat de structuur van een eiwit veel zegt over de functie ervan. En je kunt dan ook voorspellen welke eiwitten met andere eiwitten interacties aangaan – of een bacterie-eiwit het capsid-eiwit van een bacteriofaag zal herkennen, bijvoorbeeld. Dat zou bacteriofagentherapie een stuk makkelijker maken.

Nog genoeg om uit te zoeken dus.

„Zeker. Over de hele wereld puzzelen microbiologen aan dat bacteriële arsenaal aan slimheden, met de nieuwste technieken. Ons begrip van eiwitten wordt in sneltreinvaart beter, mede dankzij AI. Wat mij betreft is het een kwestie van tijd voor we fagen echt kunnen aanpassen.”

WORLD OF NIX

Dry January
in stijl15%
korting op
alcoholvrije
dranken

Ontdek de voordelen van alcoholvrij

- Prijswinnende alcoholvrije dranken in een pakket
- Geschonken door gerenommeerde sommeliers
- Exclusief samengesteld voor NRC-lezers
- Voel je fitter, heb meer focus en slaap beter

Adviesprijs Dry January
pakket van 90,95

77,31

Steeds meer mensen kiezen voor de kwalitatieve alcoholvrije dranken van World of Nix. Ontdek het nu zelf en proef het verschil met dit exclusief samengesteld pakket vol bekroonde dranken. Deze zorgvuldig geselecteerde dranken, geserveerd in toprestaurants, passen perfect bij een stijlvolle borrel, een verfrischend diner of een feestelijk toastmoment. Zo wordt jouw Dry January vanzelf een smaakvol feestje.

Premium bubbel uit de Bordeaux 0.0%

Naam: AURA Louis Vallon
Herkomst: Bordeaux, Frankrijk
Smaakprofiel: Mousseus, fruitig en fris
Druivensoort: Merlot

Van 16,99
14,44

Frisse Pinot Gris <0.5%

Naam: Saboritz Pinot Gris
Herkomst: Rheinhessen, Duitsland
Smaakprofiel: Licht, fruitig
Druivensoort: Pinot Gris

Van 11,99
10,19

Bekroonde Italiaanse Bitter 0.0%

Naam: Abstinence Blood Orange
Herkomst: Zuid-Afrika
Smaakprofiel: Bitterzoet

Van 16,99
14,44

Award-winning Amaretto 0.0%

Naam: Rebels 0.0% Sweet Amaretto
Herkomst: Zwitserland
Smaakprofiel: Romig, noot, klein bittertje

Van 24,99
21,24

Luxe Sparkling Tea set 0.0%

Naam: Saicho Giftset
Herkomst: Azië
Smaakprofiel: Verfrischend en complex

Van 19,99
16,99

FOTO GETTY IMAGES

Kattenfilmpjes zijn
ook cultuur

Het is opmerkelijk dat wetgeving om ons digitale erfgoed te beschermen weer in een onderzoeksfase dreigt te belanden, schrijven *Willeke de Groot*, *Martijn Kleppe* en *Eppo van Nispen tot Sevenaer*.

Elke dag verdwijnt een stukje Nederland. Niet uit archieven, musea of bibliotheken, maar van het internet - en daarmee verliezen we ook een deel van onze collectie, nationale identiteit. Websites verdwijnen, worden aangepast of raken onvindbaar. Wat vandaag nog online staat, kan over drie maanden weg zijn. Toch dreigt wetgeving die dit digitale erfgoed moet beschermen op nieuw jaren vertraging op te lopen. Komende maandag spreekt de Tweede Kamer over het voornemen van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om wetgeving in te voeren die erfgoedinstellingen de bevoegdheid geeft om online erfgoed - waaronder websites - te verzamelen en bewaren. Dat is een noodzakelijke en welkome stap. Maar het ministerie wil eerst een nieuwe onderzoeksfase van twee jaar doorlopen en de wet pas op z'n vroegst eind 2029 in laten gaan. Juist daar wringt het: terwijl we onderzoeken, verdwijnt het erfgoed.

Een gemiddelde webpagina bestaat immers ongeveer 90 dagen. Daarna wordt hij aangepast of verdwijnt hij volledig. Denk aan verdwenen platformen zoals Hyves, ooit hét sociale netwerk van Nederland. Denk aan persoonlijke websites van bekende Nederlanders als Hella S. Haasse of Theo van

Gogh. Denk aan sites van omroepen en van iconische programma's als *Sesamstraat* of *Van Kooten en De Bie*. Of, recent, de duizenden coronawebsites van overheid, ziekenhuizen en burgerinitiatieven die een unieke inktje geven in een uitzonderlijke periode van onze geschiedenis.

Natuurlijk is niet alles dat op het internet te vinden is even mooi of belangrijk. Maar ook kattenfilmpjes en nepnieuws zijn spiegels van onze cultuur. Zoals in fysieke leeszaal plaats is voor zowel wetenschappelijke publicaties en regionale kranten als roddelbladen, moet het voor de onderzoekers van morgen ook mogelijk zijn om de internetcultuur van vandaag te onderzoeken.

Zonder wettelijke basis mogen publieke erfgoedinstellingen dit materiaal niet verzamelen, noch volledig en veilig bewaren. Websites bevatten vaak auteursrechtelijk beschermd materiaal - zoals, foto's, filmpjes en teksten. Hooguit kunnen we nu fragmentarisch vastleggen wat er toevallig nog online staat, via een tijdrovende en

omslachtige toestemmingsprocedure. Elke maand uitstel vergroot de gaten in ons nationale digitale geheugen. Dat verlies is onomkeerbaar en bemoeilijkt het uitoefenen van deze publieke taak.

Versnelling ligt voor de hand

Juist daarom is het opmerkelijk dat opnieuw een langdurige onderzoeksfase wordt voorgesteld. Er zijn al uitgebreide vooronderzoeken uitgevoerd die laten zien wat nodig is: een centrale wettelijke bevoegdheid voor de KB nationale bibliotheek om een zogeheten nationale domeincrawl (automatisch toevoegen van internetpagina's en websites van een webarchief) mogelijk te maken, en aanvullende decentrale bevoegdheden voor erfgoedinstellingen als het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid en de archieven van Nederland. Webarchivering op maat dus, archivering van regionale websites voor bezoekers van gemeentearchieven en bulkarchivering van het Nederlandse web voor (wetenschappelijk) onderzoekers.

Bovendien hoeft Nederland het wiel

niet opnieuw uit te vinden. Landen als Duitsland, Denemarken en Luxemburg beschikken al jaren over wettelijke kaders voor webarchivering.

Ook organisatorisch ligt versnelling voor de hand. Erfgoedinstellingen archiveren al jaren digitaal erfgoed op kleine schaal, binnen de beperkte ruimte die de huidige wetgeving biedt. De instellingen beschikken al over de technische kennis, de organisatorische infrastructuur en de ervaring met zorgvuldige omgang met data.

Versnellen betekent dat dit erfgoed serieus wordt genomen, dat buitenlandse voorbeelden worden benut en parallel wordt gewerkt aan wetgeving en uitvoering. Door de onderzoeksfase met ten minste een jaar te verkorten, kan onnodig verlies van erfgoed worden voorkomen zonder concessies te doen aan kwaliteit of rechtsbescherming.

Het digitale domein verandert razendsnel. Blijft de wetgeving achter, dan verdwijnt wat zij juist moet beschermen.

Willeke de Groot is voorzitter Koninklijke Vereniging Archiefsector Nederland
Martijn Kleppe is plaatsvervangend directeur KB nationale bibliotheek
Eppo van Nispen tot Sevenaer is directeur Nationaal Instituut voor Beeld & Geluid

Elke maand
uitstel
vergroot de
gaten in ons
nationale
digitale
geheugen

De overlevingskansen van Jetten zijn beter dan die van zijn toekomstige kabinet

Als een kabinet onder een nieuwe premier vroegtijdig uit elkaar valt, biedt dit die premier vaak juist electorale kansen.

Dit artikel is een weergave van *Machtige Tijden*, een exclusieve nieuws-brief van **Tom-Jan Mees**.

Het premierschap van Rob Jetten – kan dat nog wat worden? Je krijgt niet de indruk als je de sceptische geluiden van de oppositie over het minderheidskabinet van D66, CDA en VVD serieus neemt.

Ik weet alleen niet of we dat moeten doen. Een beginnende premier wordt zelden afgerekend op zijn eerste kabinet. Balkenende I sneuvelde in 2002 na 87 dagen LPF-geklungel maar Jan Peter Balkenende (CDA) bleef acht jaar premier (2002-2010). Rutte I viel in 2012 al na anderhalf jaar over Wilders’ afvalligheid maar Mark Rutte (VVD) bleef veertien jaar premier (2010-2024).

De les: als een kabinet onder een nieuwe premier vroegtijdig uit elkaar valt, biedt dit die premier vaak juist electorale kansen.

Het raakt aan de dubbelhartigheid van de kiezer. Op verkiezingsdag valt het politieke landschap uiteen in vijftien á twintig partijen. Maar als de formatie klaar is, verwacht diezelfde kiezer dat de eerste minister de partipolitiek loslaat en optreedt als ‘premier van alle Nederlanders’.

De Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) heeft decennia ervaring met die overgang. Iemand die daarbij betrokken was, legde me ooit uit hoe ze denken. Het belangrijkste: een premier moet betrouwbaar overkomen. Evenwichtig, helder, integer (saai is geen bezwaar). Hij vertoont zich in gezelschap van buitenlandse regeringsleiders. Hij ontmoet gewone mensen: een tegelzetter, een lerares, toeslagenouders. Hij vergezelt de koning. Hij spreekt gedragen op 4 en 5 mei – ‘dat nooit meer’ –, hij houdt toespraken over de democratie, de economie, et cetera.

Het doel: de reputatie van de nieuwe minister-president stijgt boven de dagelijkse conflicten uit. Daarom presenteert de RVD hem minder als minister en meer als president. Het verklaart mede het terugkerende electorale succes van zittende premiers.

Nooit aanzien ontwikkeld

Met de partijloze ambtenaar Dick Schoof mislukte dit. Hij miste de politieke ervaring en geslepenheid, en werd vanaf het begin (Wilders: ‘slappe hap’) in conflicten getrokken waar een premier buiten moet blijven. Nooit wist hij aanzien te ontwikkelen.

En dat Jesse Klaver (GL-PvdA) na zijn gesprek met D66, CDA en VVD bij informateur Rianne Letschert smaalde dat de coalitie nog ‘geen idee’ heeft hoe het minderheidskabinet straks overeind blijft, leek me ook een poging Jettens reputatie als premier vroegtijdig te ondermijnen.

De twee zijn vrienden én electorale concurrenten. En met de keuze voor de nieuwe coalitie staan ook de nieuwe Haagse afhankelijkheden vast. Deze coalitie zal mede leunen op GL-PvdA – de grootste fractie in de senaat, de vierde in de Tweede Kamer. Ook dit verklaart dat Klaver de druk nu al opvoert.

Zeker zo belangrijk leek me dat in rechtse media na de bekendmaking van de coalitiesamenstelling meteen

doorklonk dat Den Haag de rechtse kiezer opnieuw in de kou zet.

„Ik zie toch een links kabinet ontstaan”, zei Caroline van der Plas (BBB) bij *WNL*, gezien de verwachte invloed van GL-PvdA. Volgens haar heeft GL-PvdA straks meer te vertellen dan de drie coalitiepartijen zelf. De stijlfiguur van de overdrijving is de BBB-leider wel toevertrouwd.

Joost Eerdmans, de JA21-leider, was in *De Telegraaf* onheilsPELLender: „Als je het optelt, kom je tot 89 zetels ‘centrumrechts’ in de Kamer. De drie partijen die nu aan het formeren zijn, zijn een overwegend linkse coalitie. Zo zie ik dat. Dan doe je dus geen recht aan de verkiezingsuitslag.”

Maar klopt het dat Den Haag de rechtse kiezer bij de machtsvorming voor de zoveelste keer negeert? Laat me die ui even affellen.

De feiten zijn dat in het eerste kwart van deze eeuw de premiers Balkenende (CDA), Rutte (VVD) en Schoof (partijloos) 23 jaar kabinetten leidden met een in meerderheid behoudende samenstelling. De VVD regeerde 22 van de 25 jaar. Het CDA zestien van de 25 jaar. D66 elf, de PvdA tien, de CU negen.

In mijn definitie is de PvdA hier de enige linkse partij. En je kunt die andere partijen herdefiniëren – VVD links, CDA links, D66 links, CU links – maar dan is elke bewering mogelijk. Dan kunnen we ook roepen dat Frits Bolkestein een progressieve klap van de molen had gekregen en Pim Fortuyn altijd communist is gebleven.

De politici die de rechtse kiezer negeerden, zitten in die partijen zelf

En hoe zit het met de 89 ‘centrumrechtse’ zetels die volgens Eerdmans bij deze coalitevorming niet op waarde zijn geschat? Om te beginnen horen veertig van die 89 zetels toe aan VVD en CDA – en die gaan gewoon regeren. Ik zou niet weten waarom hun kiezers geen recht wordt gedaan.

Dan zijn 33 zetels van deze 89 zetels van PVV en FVD. De PVV groeit sinds haar aantreden in 2006 maar bezette als gedoog- of coalitiepartner slechts 2,5 jaar een machtspositie. Een feit dat te wijten is aan Geert Wilders zelf. Hij trok in 2012 én in 2025 zijn politieke steun aan het kabinet vroegtijdig in, waarna bijna geen partij meer met hem wilde samenwerken. Voor FVD geldt hetzelfde wegens zijn pro-Russische koers.

Dit gaat er dus niet om dat Den Haag PVV- of FVD-kiezers negeert, dit gaat erom dat de leiding van die partijen tijdens de machtsvorming niet voor hun kiezers opkomt.

En dan zijn slechts zestien van die 89 ‘centrumrechtse’ zetels (JA21 negen, BBB vier, SGP drie) in deze coalitiesamenstelling min of meer genegeerd. Op links geldt dit voor 29 zetels (GL-PvdA twintig, SP drie, Denk drie, PvdD drie).

De rechtse politicus die klaagde over de ondemocratische benadeling van rechtse kiezers had kortom even gemist dat die hele benadeling niet bestaat.

Maar minstens zo relevant is dat je op SBS6, de zender van miljardair John de Mol, afgelopen week geregeld een echo van Eerdmans’ kletspraatje over de genegeerde rechtse kiezer kon opvangen.

Bovendien is die wereld de ervaringen met het kabinet-Schoof blijkbaar weer vergeten. Vrijwel dagelijks bleek dat

rechts zodanig verdeeld is – politiek, sociaal, cultureel – dat onderlinge samenwerking nagenoeg onmogelijk was.

Altijd ruzie, zelden een prestatie: de politici die de rechtse kiezer de laatste tijd werkelijk negeerden, zitten in die (uiterst) rechtse partijen zelf.

Tegelijk wijst veel erop dat radicalerechts zich onder het nieuwe kabinet verder verwijderd van het politieke midden. Wilders kondigt compromisloze oppositie tegen de „Bende van Jetten” aan. Zijn aanzien brokkelt af, ook in eigen kring, maar het is aannemelijk dat hij met zijn opstelling de speelruimte van de rest van de rechtse oppositie beperkt: wie hem niet volgt, loopt het risico van politieke onzichtbaarheid.

De tweedeling die dan ontstaat, de rechtse oppositie plaatst zich vierkant tegenover het kabinet, biedt bovendien ruimte aan grensoverschrijdend protest. Denk aan boeren en stikstofbeleid, aan azc-protest en asielbeleid: ongenoegen dat eerder overging in intimidatie en geweld.

Kortom: die mythe van de ondemocratisch geminachte rechtse kiezer is bepaald niet consequenteloos.

VVD is terug bij af

Vooraf voor de VVD is de mythe riskant. Die partij beschadigde haar bestuurlijke reputatie door in de campagne GL-PvdA uit te sluiten. Het beperkte het verlies op verkiezingsdag, en dus kon de partij in de formatie niet terug.

Jetten sloot uiteindelijk ook de favoriete coalitiepartner van de VVD uit, JA21, en toen Bontenbal hem steunde, moest de VVD zich neerleggen bij de minderheidsvariant.

De partij is daarmee terug bij af. Dat uitsluiten van GL-PvdA draaide erom dat de VVD kiezers op rechts zou terugwinnen: bij JA21, BBB, PVV, FVD. Dat wordt nu doorkruist. Eerdmans staat open voor politieke samenwerking met het kabinet. Je vermoedt dat dit op migratie ook gebeurt.

Maar de vraag is of dit de dynamiek verandert: radicalerechts dat onder PVV-regie inzet op de sloop van de coalitie.

Zo belooft ook de vierde keer dat D66, VVD en CDA deze eeuw een kabinet vormen een lastig project te worden. Eerdere pogingen mislukten voortijdig. Balkenende II (CDA, VVD, D66) viel in 2006 over de zaak-Hirsi Ali. Rutte III (VVD, CDA, D66 met CU) in 2021 over de Toeslagenaffaire. Rutte IV (VVD, D66, CDA) in 2023 over migratie. Dus veel wijst erop dat de papieren van Jetten zelf beter zijn dan die van zijn coalitie.

Niemand vroeg in de campagne om een minderheidskabinet: elke partij van enige omvang wilde een stabiele coalitie. Deze uitkomst is kortom de minst slechte van alle slechte opties.

De voornaamste handicap lijkt me dat het land straks geen volwaardig bestuur heeft in een verruwend en risicante wereld. Een hoge prijs. Met een roekeloze Donald Trump, die ieder moment een vijand kan blijken te zijn, is elke afhankelijkheid van de VS een risico.

Een kwart van de nationale energievoorziening is Amerikaans vloeibaar gas. Eist Trump iets dat Jetten hem weigert, dan kan hij dreigen het land in de kou te zetten. Kijk maar wat hij uithaalt met Canada, Oekraïne of Denemarken.

In die situatie om alleen binnenlandpolitieke redenen kiezen voor een minderheidskabinet met beperkte armslag, doet erg denken aan de naïviteit van nationale neutraliteit voor WOII. Zwijgend hopen dat de barbaren ons sparen.

Rob Jetten (D66) en Geert Wilders (PVV), vorig jaar november. FOTO: BART MAAT

COLUMN
CAROLINA TRUJILLO

Inbrekers en pyromanen

Bij *EenVandaag* kwam garnalenvisser Ton Hoebeke aan het woord. Van tweehonderd gedupeerde garnalenvissers is hij de eerste die, samen met de Visserbond, chemiebedrijf 3M voor de rechter sleept. Met jarenlange PFAS-lozingen wist de chemiereus de Westerschelde zodanig te vergiften dat de overheid in 2022 een negatief eetadvies uitgaaf voor al wat daar uit het water werd gehaald.

Vanaf een kade was Ton, compleet met kottor, de hoofdrolspeler in het item over kleine vissers die het tegen het grote 3M opnamen. Mijn sympathie schoof al naar de vissers, maar kwam piepend tot stilstand toen, in een tussenshot, een grijze plastic bak in beeld kwam. In de bak lag een vis op zijn rug. Een rog of een vleet. De spierwitte buik ging half bedekt onder een hoopje ijs. Net als garnalen leven roggen en vleten op de zeebodem. Deze jongen was voor een garnalenvisser waarschijnlijk bijvangst. Ik noemde hem Fred. Fred Rog. Hij zag eruit of hij ook wat te zeggen had. Of de microfoon ook even naar hem toe kon. Helaas was de camera alweer naar de visser. Die vertelde over de economische en emotionele schade die zijn familiebedrijf was toegebracht.

De advocaat van de Nederlandse Visserbond werkt aan een eis van 40 miljoen euro, geld dat dan verdeeld wordt onder de vissers, niet onder het zeeleven. Een nieuw tussenshot toonde honderden garnalen in plastic zakken.

„Ik wil dat ze verantwoordelijkheid nemen”, zei Ton. „Dat ze afgerekend worden. Dat ze schade vergoeden aan ons en aan anderen.”

„Ja!” hoorde ik Fred vanuit de plastic bak roepen. „Emotionele schadevergoeding! Voor roggen en voor garnalen!” Allemaal lagen ze uit het leven gerukt, tussen familie en dierbaren, te stikken in plastic: Fred in die bak en de garnalen in zakken.

De garnalenvisser vond het extra erg dat 3M al die jaren wist hoe giftig de geloosde PFAS was. En toch gingen ze door „Dan ben je toch een crimineel?” zei hij.

„Mensen weten ook al jaren dat de zeeën zwaar overbevist zijn!” riep Fred. Hij was het hele item aan

het verpesten, maar hij had wel gelijk.

Pinguïnpopulaties storten ineen omdat pinguïns te ondervoed zijn om hun eigen rui te overleven. Tijdens het ruïen kunnen ze niet zwemmen, daarom moeten ze vooraf veel ansjovis en sardientjes eten, maar die liggen allemaal in supermarkten. Soorten verdwijnen in alarmerend tempo en tijdens dat verdwijnen worden ze nog steeds bevestigd. Vleten waren bijna uitgestorven. Roggenpopulaties zijn sinds 1970 gehalveerd. De spooknetten die de visserij in zee achterlaat, vormen het dodelijkste plastic afval voor zeeleven.

Op een planeet met stervende zeeën, is duurzame visserij onmogelijk. Duurzame visserij bestaat alleen in de vorm van kletsboek, gebakken door belanghebbenden in dat verdienmodel. Maar terug naar 3M.

Duurzame visserij bestaat alleen in de vorm van kletsboek, gebakken door belanghebbenden in dat verdienmodel

Of de schade die de Nederlandse Visserij het zeeleven berokkent in verhouding staat tot die toegebracht door de chemiereus, is even niet het punt. Het gaat erom dat een bedrijfstak die het zeeleven de vernieling in helpt, schadevergoeding eist bij de andere die dat ook doet, puur omdat de schade die de ene berokkent de opbrengst van de ander in de weg staat. Dat is alsof de inbreker schadevergoeding eist bij de pyroomaan.

Zeeleven en water kunnen zich geen advocaten veroorloven. Fredje Rog al helemaal niet. Zonder tussenkomst van de Nederlandse visserij had hij nog in de Westerschelde-PFAS gezwoommen. Wellicht met kanker, onvruchtbaar of beide, maar toch. Nu ligt hij waarschijnlijk in een ijskast. Fredje Rog. Niet de pyroomaan, maar de inbreker werd hem fataal.

Carolina Trujillo is schrijfster.

Commentaar

PROTESTEN IRAN

Het Iraanse volk verdient betere steun dan het heeft gekregen

Wederom ziet het ernaar uit dat het Iraanse regime erin is geslaagd om een volksoptocht neer te slaan. En wederom zagen Iraniërs en de buitenwereld met schok en afgrijzen toe hoe veel geweld het regime – uit overlevingsdrang – bereid is los te laten op de eigen bevolking. Met vermoedelijk veel meer dan 3.000 slachtoffers is dit de dodelijkste repressiegolf sinds de revolutie van 1979 die de ayatollahs aan de macht bracht.

Hoe het zover heeft kunnen komen moet nog in detail worden gereconstrueerd. En dat is moeilijk, want ook nu het moorden in de straten lijkt te zijn gestopt wil de rook maar slecht optrekken. Door de internetblokkade die werd ingesteld toen de Revolutionaire Garde met scherp begon te schieten is de volle omvang van het leed nog onbekend.

Beelden en getuigenissen die sporadisch naar buiten komen wijzen volgens mensenrechtenorganisaties op excessief geweld: overvolle mortuaria, stapels lijken in vrachtwagens en aanhoudende geruchten dat nabestaanden worden afgeperst als zij het lichaam van hun kind willen ophalen. Duizenden zijn gearresteerd.

Daarnaast is het de vraag of het laatste dodelijke slachtoffer wel is gevallen. De vorige week aangekondigde executie van arrestanten, zonder eerlijk proces, zou zijn opgeschort nadat Donald Trump met militair ingrijpen dreigde. Maar het is onduidelijk of het regime zich daaraan heeft gehouden en of de executies definitief van de baan zijn. Wat wel een gegeven is: in Iraanse gevangenissen wordt stelselmatig gemarteld.

Wie nu weet wat wijsheid is verdient bij wijze van spreken de Nobelprijs voor de Vrede. Een man heeft zich daar met zijn optreden uitdrukkelijk niet voor gekandideerd, en dat is Donald Trump. De Amerikaanse president handelde volstrekt onverantwoordelijk toen hij ver-

klaarde dat de Verenigde Staten „locked and loaded” waren voor een militaire interventie, dat „hulp onderweg” was en hij de Iraniërs aanmoedigde om overheidsinstituties over te nemen.

Wie militaire interventie aankondigt maar het niet waarmaakt, misleidt demonstranten

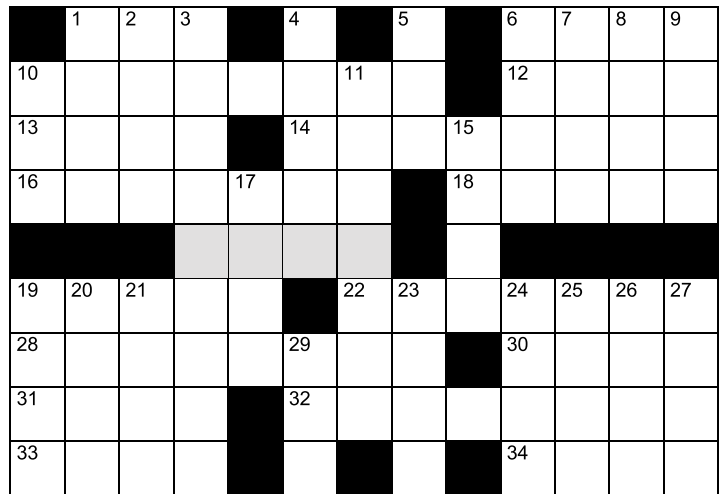
En president die dit aankondigt en het vervolgens niet waarmaakt, misleidt Iraniërs die moeten afwachten of ze hun leven op het spel durven te zetten door de straat op te gaan. De hulp was niet onderweg, vermoedelijk mede omdat de VS te krap in de middelen zaten en de president voorbarig is geweest, melden Amerikaanse media.

Bij een aanval op Iran – welk doel in Iran is overigens de vraag – moet een tegenaanval op Amerikaanse troepen verwacht worden en om die te pareren is de nabijheid van een Amerikaans vliegdekschip vereist. Dat was echter niet voorhanden omdat een van deze vliegdekschepen was ingezet voor de ontvoering van de Venezolaanse president Maduro.

Ook Reza Pahlavi, zoon van de in 1979 gevluchte sjah, heeft reden om zijn strategie te heroverwegen. Vanuit de Verenigde Staten eechoode hij Trumps belofte dat hulp onderweg was en instrueerde hij de demonstranten om instituties van het regime aan te vallen. Pahlavi is niet onomstreden, maar een aanzienlijk deel van de bevolking ziet hem als een potentiële toekomstige leider en wil graag geloven wat hij zegt. Dat betekent dat hij de verantwoordelijkheid heeft om zeker te weten dat wat hij zegt, waar is.

Het Iraanse regime laat zich niet zomaar breken. Dat bleek al tijdens eerdere protestgolven. Een verenigde oppositie is een eerste vereiste voor verandering. Die moet kunnen vertrouwen op doordachte hulp van buitenaf. Daar heeft het in dit geval aan ontbroken.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. Buizen 6. Aanspoelsel 10. Paddenstoel die op een boomstam groeit 12. Stand 13. 'Ich __ es nicht gewusst' 14. Hier vonden gisteren verkiezingen plaats 16. Groningse snack 18. Bij de les 19. Adembenemende situatie 22. __ Ocon, Formule 1 28. Overkapping voor arbeiders 30. Houdoe maar dan nog zuidelijker 31. Heesters of Stone 32. Wild met blauw bloed 33. Hoge ballen 34. Zul je een chaoot niet zien scheppen

Verticaal: 1. Zo kun je boksen of masseren 2. Sfeertje 3. Groene decoratie 4. Heet ook wel sawpaw 5. Past voor gezicht of gezocht 6. Goed 7. Slaapt niet thuis 8. Stroomt door München 9. Stortplek 10. Hit van Aznavour en Costello 11. Met wervelingen 15. Fijngevoeligheid 17. Heel droog 19. __ Tesfaye alias The Weeknd 20. Artistiek trendy 21. Verlammende hit van Linkin Park 23. Past voor bus of band 24. Terugkomst van bijvoorbeeld 23 verticaal 25. Past voor fles of fiets 26. Wezen 27. Death __, anime 29. Kun je mee strijken

Oplossing puzzel 16 januari. Horizontaal: 1. LEV 4. BOEDDHA 8. RISOTTO 11. EUFORIE 12. OBAMA 14. RAND 15. AEX 20. CAS 21. PUMA 23. ALAAF 24. EREDA-ME 27. SENEGAL 28. EXCERPT 29. ROT Verticaal: 1. LIU 2. ESF 3. VOORN 4. BOED-APEST 5. ECONOMEN 6. DRAAI 7. AJAX 8. REM 9. TRANSFER 10. TINE 13. MES 16. MAL 17. ISAAC 18. PURE 19. LADER 20. CAKE 22. BEL 25. AGO 26. MAT

In het midden: MINNEAPOLIS

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden.
Insturen via ik@nrc.nl

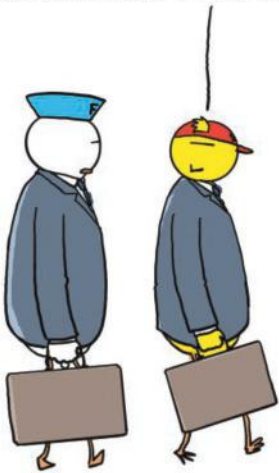
TUTOYEREN

Onze vriend belt de importeur met een vraag over zijn nieuwe auto. Hij wordt hardnekkig met je en jij aangesproken, terwijl hij zelf koppig blijft voutsvoyeren. Als alles is afgehandeld, vraagt hij waarom hij als zeventigjarige zo stelselmatig wordt getutoyeerd. „Dat ligt aan uw auto, meneer. Bij Audi en Volkswagen moeten we u zeggen. Bij Seat en Škoda mag dat niet.” Beleefdheid is kennelijk geen kwestie van opvoeding of leeftijd, maar van het juiste marktsegment.

Ilse Ganzeboom

FOKKE & SUKKE
DENKEN ER NOG EENS OVER NA

HOE GEHECHT BEN JIJ
EIGENLIJK AAN GROENLAND?

RGvT

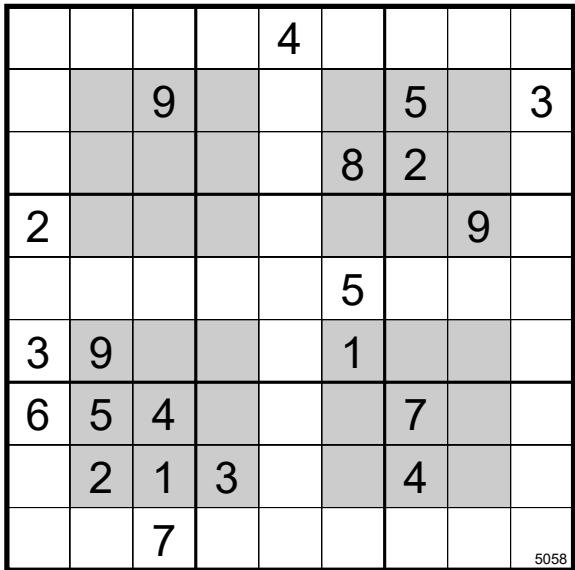
nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken.
© Peter RitmeesterPZZL.com
Rechts: de oplossing van vrijdag.

9	8	1	7	3	4	5	6	2
4	3	5	2	6	8	9	1	7
2	7	6	9	1	5	3	4	8
5	4	8	1	9	6	2	7	3
7	6	3	5	8	2	1	9	4
1	2	9	3	4	7	8	5	6
8	5	7	6	2	1	4	3	9
3	1	4	8	7	9	6	2	5
6	9	2	4	5	3	7	8	1

COLUMN
MARCEL

Van Weel is een Muppet

Is het een idee dat we, omdat we zo op onszelf zijn, maar helemaal stoppen met het hebben van een minister van Buitenlandse Zaken? Het is toch meer ceremonieel dan effectief. Geen land ter wereld neemt ons serieus.

Met David van Weel (VVD) dient zich een nieuw dieptepunt aan.

Een Muppet, een *alltime low*. Hij zat nog niet op mijn radar, waarschijnlijk omdat hij toch maar tijdelijk is, maar sinds hij vorige week in een overmoedige bui aanschoof bij Sven Kockelmann op Radio1, bestaan er gere-de twijfels. Is hij wel helemaal goed? Waarom knoop je je stropdas dusdanig dicht dat je eruitziet als een giraffe die te weinig lucht krijgt? Ik kreeg zin om eraan te trekken, zo veel lafheid spoot er uit deze man.

Hij vond dat we vooral goed moeten luisteren naar Donald Trump en ook dat hij zich kon voorstellen dat de Verenigde Staten Groenland kopen, een oplossing die hij, nu langer hij zichzelf daar over hoorde koeterwalen, steeds minder gek vond.

Op zijn cv las ik een verleden bij Defensie en de NAVO en een paar jaar ‘raadsheer’ van Mark Rutte, nou toen viel het kwartje. David van Weel zit er niet in om Donald Trump te ontrieden en dus helemaal niet voor het landsbelang. Hij is net als Rutte een voorstander van pappen en nathouden. Als het aan David van Weel ligt, mag Trump ons land en de rest van Europa tot in den treure zonder consequenties blijven vernederen.

Zondagochtend, we hadden inmiddels een sanctie van Trump aan onze broek, schoof hij aan bij WNL waar hij al in de eerste minuut wegzakte in boter-

zachte, procedurele algemeenheden waar hij de Amerikanen - na overleg met anderen! - mee wilde confronteren. Hij werd pas flink nadat presentator Rick Nieman hem confronteerde met de felere reacties uit alle andere landen.

Van Weel: „Ik ben wat genuanceerd van huis uit, ik kan deze kwalificaties volgen.”

Dit is vrees ik het maximale.

Van Weel durft pas zijn vinger op te steken als de grotere jongens ook naar de nog veel grotere pestkop durven te wijzen.

David van Weel is net als Rutte een voorstander van pappen en nathouden

Er gaan nu stemmen op voor een boycot van het WK voetbal, maar we treffen Trump harder door Van Weel te vervangen. En als dat niet kan of niet meer hoeft omdat er toch een kabinet-Jetten komt: haal Van Weel op en breng hem naar het buiten van hoogle-raar internationale betrekkingen Rob de Wijk, die we dan maar een dagdeel de vrije hand moeten geven om deze onbe-nul bij te spijkeren. Ik weet zeker dat Van Weel zonder baardje en kapseltje en hopelijk bont en blauw weer tevoor-schijn komt. En dan maar bidden dat hij bij een volgende gelegenheid die ingebakken nederigheid voor alles wat hoger in de pikorde staat even kan inslikken.

Marcel van Roosmalen schrijft op maandag en donderdag een column.

Meer dan alleen polonaise en confetti

LEVENSLUSTIGE JUBILEUMEDITIE
VAN EUROSonic/ NOORDERSLAG

PAGINA C2-3

Cultuur

CULTUUR & MEDIA

Van polonaise tot punk: Noorderslag laat horen en zien hoe 2026 klinkt

POPFESTIVAL Nederlandstalige volkspop domineerde zaterdag de levenslustige jubileumeditie van Noorderslag. Maar het popfestival in Groningen bood meer dan alleen polonaise en confetti. Vrouwen met ballads bijvoorbeeld, en punkrock in alle soorten en maten.

Amanda Kuyper

GRONINGEN

Press play voor feest. Pop-festival Noorderslag is nog maar net begonnen of de grootste zaal van de Oosterpoort in Groningen staat al aan. Geen voorzichtig akkoord, geen fluisterstem, maar volkspop. Handen in de lucht, meezingen. De zaal besluit collectief dat subtiliteit vandaag later komt. De opmars van het volkse genre is onstuitbaar, ook hier. „Een beetje Frans, een beetje Duits” - daar staan volkssrapper Donnie en volkszanger Frans Duits. Hoort dit soort artiesten thuis op een festival voor nieuwe Nederlandse muziek? Noorderslag zegt volmondig ja. Al veertig jaar wordt dit winterweekend in Groningen de temperatuur van de Nederlandse pop gemeten, en de hitlijsten staan nu eenmaal vol met volkspop. Volksartiesten vullen niet alleen cafés en feestpleinen, maar zijn ook de hitlijsten en streamingdiensten gaan domineren.

Daarom rolt in Donnies feesthoek, *Party Comité* genaamd, al snel de polonaise uit: sjok sjok, hoempapapa gaat het door de Grote zaal. „Lekker ouwe”, grijnst Donnie. „Een grote eer om hier te zijn.” Maar hij doet er nog een schepje bovenop: de rij wordt langer, groter, ‘mythischer’ van Groningen naar Amsterdam bij ‘Schultenbräu’, samen met volkszangeres Senna. De halve zaal verandert in een trein.

„Moët dat nou?” vraagt Robert van Hemert zich af in zijn catchy hit. Ja, dat moet nou. En dan moet de ‘Engelbewaarder’ van Marco Schuitemaker nog komen. Nog voordat het festival goed en wel begonnen is, is campy Hollands in Groningen salonfähig. Het is onversneden escapisme en het werkt. Volkspop manifesteert zich hier allerminst als curiositeit, knipoog of guilty pleasure. En dat succes verder reikt dan deze zaal, blijkt bij de jonge ster Samuel Welten, die zijn directe volkspop

moeiteloos combineert met de taal van een nieuwe generatie.

Vrouwen met ballads en bangers

Maar wie denkt dat Noorderslag 2026, een levenslustige jubileumeditie zaterdagavond met bijna vijftig acts in negen zalen in de Oosterpoort, alleen maar glitter en confetti is, moest even doorlopen. Want wat biedt het komende nieuwe Nederlandse popjaar nog meer? Dat bleek voor een gretig publiek bij welke act ook. Vrouwen met ballads en bangers bijvoorbeeld - ze zijn ruim gesorteerd. Een ontdekking is zangeres Jet van der Steen die het podium opstapt met een halve verontschuldiging: „Voor velen ben ik vast een nieuw gezicht”, zegt ze. „Maar mijn stem ken je misschien wel van dat KWF-liedje: ‘Ik bouw een huis’. Een

Het is onversneden escapisme en het werkt. Volkspop manifesteert zich hier allerminst als curiositeit, knipoog of guilty pleasure

fraaie ballad, maar ze komt niet om te troosten. Jet serveert vooral hitgevoelige, glimmende dancepop. ‘Lucifer’ knalt door de zaal. Welkom op mijn feestje - je staat er al middenin. Vanaf de eerste noot staat er geen belofte, maar een volwaardige artiest. En zo zijn er meer popvrouwen die moeiteeloos schakelen tussen kwetsbaarheid en kracht. Ballads die je even stilzetten, meezingers die je weer los-trekken uit jezelf. De hyperpop van Ida stuitert in de kelder van Oosterpoort. In een laag donker bovenzaaltje zweeft ondertussen het liedje van Tjels over verslaving.

Afgeladen zalen trekken de headliners op het grote podium. Rapper Jonna Fraser, zangeres Bente en zanger Antoon bekronen hun grote doorbraken, vier nieuwe albums en de tours die nog in aantocht zijn. Ook hier valt

vooral hun feestdrift op, in hun sets vol hits plus enkele nieuwe nummers. Van zowel Jonna Fraser als Antoon moet iedereen naar de grond zakken en opspringen. Een serieuze Bente roept haar recente show in Carré in herinnering: groei, doorstoten.

Recht tegenover het lichte duikt ook veel punkrock op, in alle vormen die je je kunt voorstellen. Ook dit is natuurlijk ontsnappen, maar dan met de vuisten iets hoger en de ellebogen iets scherper. De superjonge Crybabies met de meest punky looks van iedereen brullen over een fake-ID. De feestpunks TaxiTaxi spelen met gimmicks en zelfspot. Neem hun *circlepit* van rond deinende mensen, net een kom vol goudvissen toch?

Zeer in trek: de shoegazers van Honey I’m Home. Voor hun gelaagde, stevige gitaren onder een dromerige zanglijn staat een lange rij. Later dit jaar staan ze op het Amerikaanse SXSW; op Noorderslag laten ze overtuigend horen waarom die stap logisch is. En met Fellatio is ook de Rotterdamse underground het festival binnengetrokken. Het zelf uitgeroepen ‘punk-post-penis-krautrock’-trio trekt zich niets aan van conventies en overtuigt in Groningen als een malle.

Een nieuw bandje om echt in de gaten te houden: de broeierige Indo-electro van Naga Kirana voert diep mee. Andere acts gun je nog wat tijd om zich nog wat te ontwikkelen. Of hun zenuwen spelen parten. Zoals rapper Def die zich pas tegen het einde van zijn set kan ontspannen. In een zachter mainstream hoekje met weinig experiment, of rafelranden van de Kleine Zaal schuilen acts als Micha en Jack & the Weatherman. Aardig, maar niet zo spannend. De paradox van een jonge band als Nachtwacht, die überzachte yachtrock maakt die glanst als nat asfalt, springt er meer uit. Maar uiteindelijk zijn het vooral de acts met veel energie die deze bonte editie van Noorderslag kleur geven. Een voorbode van het popjaar 2026: hen zien we straks volop terug op de festivals.

Sfeer op Noorderslag. ANDREAS TERLAAK

Concert van Fellatio op Noorderslag. ANDREAS TERLAAK

Samuel Welten op Noorderslag. ANDREAS TERLAAK

Donnie en Frans Duits. ANDREAS TERLAAK

Eurosonic maakt duidelijk dat Europese muziek leeft

EUROSONIC De 40ste editie van Eurosonic Noorderslag zat vol contrasten, van fragiele folk tot opzwepende punk, van synth tot oud.

Amanda Kuyper

GRONINGEN

De Marokkaans-Franse jazztrompettist Daoud windt er geen doekjes om. In de Groningse Minerva Academy spreekt hij het zaaltje vol boekers, programmeurs en labelmensen toe: koop mijn show. Praat met mijn manager. Regel dat ik kom spelen. Niet voor de romantiek of het artistieke gelijk, „maar om weer een jaar te overleven”. Recht uit New York, met jetlag in de ogen en een band die strak staat van de adrenaline, heeft hij niets te verliezen. Melodieuze jazzbeats mengen zich met eclectische, opzwepende energie à la Ibrahim Maalouf, maar opgefokt. Want dit is Eurosonic Noorderslag, waar de muziekindustrie al veertig jaar bandjes spot, carrières lanceert, hypes opblaast en weer laat leeglopen.

Van een eendaags muziekduel tussen Nederland en België is dit festival uitgegroeid tot drie avonden Europees talent op achttien locaties in Groningen (Eurosonic), gevolgd door de festivaldag Noorderslag met de meest urgente Nederlandse acts. Overal fietsen mensen achter bandjes aan, met schema’s in de hand en te weinig slaap in hun lichaam. Het jubileumthema *Europe Calling* viert Europese muziek: divers, grensoverschrijdend en met een eigen stem. Koningin Máxima opent het festival en spreekt haar liefde uit voor muziek „die zegt wat we zelf niet onder woorden krijgen”, terwijl ze het optreden van de Ierse songwri-

ter Dove Ellis bewondert.

Het festival is een wereld van contrasten. In de Nieuwe Kerk no-digt de Amsterdamse Pitou met te-re, artfolky liedjes uit tot luisteren. Haar stem hangt als dun glas in de lucht en de echo van de kerk speelt mee. Haar nieuwe single ‘To Do What’ is „niet voor een kerk geschreven”. Maar thematisch klopt het. „*I don’t know what to do with my hands.*” Plots lijkt iedereen dat zelf te voelen.

Aan de andere kant van het spectrum: Kaat Van Stralen in ‘Kom Van Ver’. Vlaams punkgeweld, briesend op het podium van Vera: „Ze willen ons horen zingen.” Haar EP *Vieze Vlinder* heet internationaal *Dirty Butterfly*. Vindt ze grappig. Vol energie, humor en zelfspot jaagt ze het publiek op tot springen: „We breken dit kot af.” Controle en precisie in elke uitbarsting maken haar optreden tot een theatrale sensatie.

Jong en vrolijk

Maar niet alles hoeft groot te zijn. De Poolse jazzformatie Omasta laat horen dat ze Madlibs hiphop-jazz beheersen, jong en vrolijk, met een groove die werkt. Het Deense trio Snuggle reed tien uur uit Kopenhagen om dreamy lo-fi te spelen in Vera. De buzz die hangt rond de Ierse emo-indie vrouwenband Florence Road valt een klein beetje tegen - al is de grofkorrelige stem van zangeres Lily Aron aantrekkelijk. Met hitjes als ‘Storm Warnings’ en ‘Break the Girl’ is dit vooral een lekker festivalbandje.

Sommige debutanten laten geen kans onbenut. De Vlaamse rapper Yong Yello presenteert zich in de Stadsschouwburg met een grote band, met maar liefst twee drummers en twee blazers. De folkvernieuwers Madra Salach brengen traditionele Ierse invloeden en moderne experimenten samen in een hypnotiserende set. De Griekse Melina, virtuoos op de oud, heeft een bedwelmende uit-

werking, die nog sterker wordt als ze naar voren stapt om te buikdansen. Het Belgische viertal Ao maakt indruk, ondanks technische problemen: *saudade* op beats in blauw licht, en de stem van Brenda Corijn die parelt als rook.

Vrijheid van artiesten

Eurosonic is niet alleen muziek; het is ook discussie. Panels behandelen deze dagen onder meer: activisme op het podium, de vrijheid van artiesten en de balans tussen expressie en risico’s voor de veiligheid. Debatten over Kneecap, Bob Vylan en het verbieden van vlaggen laten zien dat het festival zich bewust is van politieke en maatschappelijke druk. Artiesten moeten zich uitspreken, blijft iedereen benadrukken. Maar de wijze waarop is nooit eenvoudig.

Op het podium wordt die urgentie voelbaar, al blijft groot protest uit. De Rotterdamse Min Taka is een van de hoogtepunten van het festival: overdonderend veel energie van begin tot eind. Haar Turkse protestsong klinkt als een krachtig ‘fuck you’ aan iedereen die je zelf-beschikkingsrecht wil inperken. Daarna schakelt ze moeiteloos naar synthpop met ‘Find My Phone’. ‘I Don’t Want To’ is een weigering die blijft hangen.

Ook Dressed Like Boys, de Belg Jelle Denturck, maakt zijn statement hoorbaar en zichtbaar. Achter de piano, als een hedendaagse Elton John, geflankeerd door een band van vier, speelt hij ‘Stonewall Riots’, over de rellen in New Yorkse gaybars in de jaren zestig. Aan het einde: vuisten in de lucht, meerstemmige zang.

Ook na veertig jaar blijft Eurosonic Noorderslag een platform waar Europa’s muzikale diversiteit, urgentie en verbondenheid samenkomen. Van fragiel fluisteren tot opzwepende explosies, van folk tot punk, van synth tot oud, het festival laat horen dat Europese muziek leeft, beweegt en spreekt.

POPFESTIVAL NOORDERSLAG

Suzan & Freek winnen Popprijs 2025

Amanda Kuyper

Het Nederlandstalige popduo Suzan & Freek heeft zaterdagavond de Popprijs 2025 gewonnen. Dat werd bekendgemaakt op muziekfestival Noorderslag in Groningen. „Niemand drukte het afgelopen jaar een groter stempel op de Nederlandse popmuziek dan dit duo”, zo motiveert de jury de keuze voor Suzan & Freek. De Popprijs wordt sinds 1986 uitgereikt en geldt als de belangrijkste bekroning voor popmuziek in Nederland.

De Popprijs-jury stelt dat Suzan & Freek „mensen verenigen

in een tijd van polarisatie. Daarmee brengen ze iets in de samenleving tweeweg dat verder gaat dan alleen popmuziek en hits. Heel Nederland leeft met het duo mee.” In mei vorig jaar maakte Rikkerink bekend dat hij ongeneeslijke longkanker heeft. Eind 2025 werd hun eerste kind geboren, Freek Rikkerink en Suzan Stortelder zijn een stel.

Noorderslag steekt ieder jaar een thermometer in de Nederlandse popmuziek en laat zien wat daar leeft, stelt de jury. „Pop in de eigen taal is populairder dan ooit en daarbinnen behoren Suzan & Freek tot de populairste

artiesten van het land.

Suzan & Freek noemen de prijs „een ongelofelijk eer”. Dankbaar, met hun hand op de borst namen Suzan & Freek de prijs in ontvangst. „Bij ons thuis aan de muur van de studio hangt een briefje. Daarop staan vier woorden: eerst geloven dan zien. Eerst geloven in elkaar. In dat je altijd je intuïtie mag volgen. En blijven geloven, ook als je alleen nog met je ogen dicht kunt zien.”

Freek Rikkerink noemde het voor hen een emotionele avond. Niet in de laatste plaats omdat het hun eerste uitje is na zeven weken als kersverse ouders.

Recensie Album

A\$AP Rocky
Don't Be Dumb
●●●●○

A\$AP Rocky is terug met een album dat alle kanten op schiet

Rapper A\$AP Rocky is de belichaming van wat de Italianen *sprezzatura* noemen: iets moeilijks doen op een schijnbaar moeiteloze manier.

Jonasz Dekkers

AMSTERDAM

Rakim Mayers is een stijl-icoon, de moderne dandy. Als A\$AP Rocky is hij de belichaming van dat wat de Italianen *sprezzatura* noemen: iets moeilijks doen op een schijnbaar moeiteloze manier. Geïnteresseerd nonchalant, zo verschijnt de man van Rihanna op rode lopers over de hele wereld. Tegelijkertijd moesten fans acht jaar wachten op het vierde album van Rocky. De verwachtingen waren dan ook hooggespannen: van tevoren was *Don't Be Dumb* op Spotify al een miljoen keer opgeslagen en waren er al ruim 130.000 vinylplaten vooruitbesteld. Na veelvuldig uitstellen, is het er nu dan eindelijk: 17 tracks met grote namen als Thundercat, Gorillaz en Tyler, the Creator.

De afgelopen jaren bouwde Rocky, die in 2011 doorbrak als kopstuk van Harlem hiphopcollectief A\$AP Mob, gestaag aan een cultureel imperium: hij co-regisseerde veel van zijn eigen videoclips, lanceerde in 2014 het creatieve collec-

tief *AWGE*, werkte samen met merken als *Dior* en *Calvin Klein*, is creatief directeur bij *Puma* en *Ray-Ban*, en acteerde onlangs met Denzel Washington in Spike Lee's film *Highest 2 Lowest* (2025), waar hij ook de muziek voor maakte. Met muziek maken stopte hij gelukkig nooit helemaal: zo nu en dan lekte er snippets van zijn aankomende album uit en kwam hij opeens met geweldige singles als 'Pray4da-gang' en 'Tailor Swift'.

Toch staat hij vooral bekend als man van Rihanna. Een andere reden dat het album meermaals werd uitgesteld, zou je kunnen zoeken in de slepende rechtszaak die tegen hem werd aangespannen in 2021, waarin hij werd beschuldigd van bedreiging met een vuurwapen. Hij riskeerde 24 jaar celstraf, maar zijn vrijspraak uit begin 2025 klinkt op *Don't Be Dumb* niet als opluchting, eerder als een soort bozige vermoeidheid.

De juridische verwijzingen liggen als gruis terloops over het album verspreid: op 'Air Force (Black Demarco)' gromt hij „*Judges want my ass*” en op 'SWAT Team' dankt hij Rihanna voor haar steun: „*You was there when the judge said: not*

A\$AP Rocky afgelopen november in Los Angeles. FOTO GETTY IMAGES

guilty.” Rocky klinkt hier en daar wat afgestompt, stoer maar ook achteloos. Hij begint woest. Op 'Order of protection' vat hij zijn jaren onder fans- en mediatoezicht samen met de tekst „*A couple lil' trials / couple of leaks*”. 'Helicopter' is stuitende beuktrap die weinig aan de verbeelding overlaat: hij is vrij. „*Take my white tee off / spin it like a helicopter*.” En is 'Stole Ya Flow' een diss naar Drake?

De drie tracks vanaf 'Stay Here 4 Life' (met zanger Brent Faiyaz) vormen een drieluik waarin Rocky zijn veelzijdigheid etaleert. Het begint met een licht sentimentele, vrolijk gestemde trapbeat, rolt soepel door in het laidback 'Playa' met een zalig catchy refrein. De dikke, volle funky synthlijn die er losjes doorheen is geweest, geeft het nummer een zonnige Califor-

nische vibe, ergens begin jaren negentig, maar de harde boom bap-beat trekt het naar het heden. De cadans is b-boy, de flow G-funk. 'No Trespassing' pakt het tempo op met sterke hooks, lekkere herhalingen; het treintje is vertrokken. Daarna gaat het denderen. 'Stop Snitching' is klassiek A\$AP Mob: stoer, een octaaf lager, borst vooruit, beuken, en duidelijk een sneer naar zijn rechtszaak.

En dan komt 'STFU', waar het conducteursfluitje is ingeruild voor de percussiehamer. Plots zitten we in punkachtige horrorrock, doorgetrokken in 'Punk Rocky', de eerder verschenen alternatieve rocksingle met een clip van de Nederlandse regisseurs Folkert Verdoorn en Simon Becks. Daarna raakt de muziek verder vervormd en grimmig om vervolgens weer te

landen op 'Whiskey (Release Me)', een zachttaardig, associatief mompelrapnummer met Gorillaz, waar Rocky misschien wel op zijn best is.

Dat is hij altijd, volgens mij, op die schijnbaar rustige tracks, die als je goed luistert gewoon keihard zijn. Die moeielijk moeiteloze, vurige maar ontspannen flow, die hij pionierde op 'Praise the Lord', op zijn vorige album. Nieuw is hoe die toon van de moderne dandy, van moeiteloze nonchalance, nu uitwaaiert over genres. Want 'Robbery', met Doechii, is onvervalste jazz. Dat het nonchalant klinkt, betekent overigens niet dat het nooit geforceerd is: de overvloed aan stijlen dreigt soms net over de rand van coherentie te gaan. Je moet je aandacht erbij houden, maar binnen de eigen kaders is zo wat elke track een huzarenstukje.

FOTO CAROLINE DE WINTER

worden er alleen al in Nederland jaarlijks ruim 400.000 proefdieren ingezet, waarvan de meeste hun onderzoek niet overleven.)

Vragen die je aanvliegt tijdens het kijken naar wat zich hier vormt als historisch stuk: hoe empathisch zijn wij? We zijn bijzonder goed geworden in het verdringen van narigheid, maar hebben we niet ook onszelf ermee, wanneer we ons afsluiten voor leed - van mens, dier, planeet - waar we zelf, direct of indirect, verantwoordelijk voor zijn?

Een fascinerende rol is weggelegd voor een kunstenaar, prachtig gespeeld door Marlies Heuer. In navolging van de Duitse danseres Valeska Gert (1892-1978) roept zij, tijdens het feest, de act 'Pauze' op. Gewoon, legt ze uit: gaan staan, alsof je iets wilt zeggen, maar dan

zwijgen. „Dat wordt heel ongemakkelijk denk ik”, zegt de jongen die de honden begraaft.

Precies dat ongemak, die pauze, en het leren verdragen van wat zich dan aan je opdringt, is waar de voorstelling het over lijkt te willen hebben. Het zou een eerste stap kunnen zijn in het doorbreken van die keten van overerfde gruwelijkheden, suggereert Hjort. *Staying with the trouble*, zoals de Amerikaanse filosofe Donna Haraway het verwoordde.

Met *Landschap met radioactieve honden* maakte Hjort een fascinerende, ongrijpbare, rijke voorstelling waarin het, meer dan over schuld en boete, gaat over samenleven. Over stil durven zijn, en proberen iets te leren van hen die we voorheen niet wilden horen. Dwars door alle ongemak heen.

Videoclip

Jonge Nederlandse regisseurs: 'Wij dachten dat het een scam was'

De surrealistische videoclip bij 'Punk Rocky', de promotingle van het nieuwe album van A\$AP Rocky, is geregisseerd door twee Nederlanders: Folkert Verdoorn (32) en Simon Becks (32). Op het moment dat Rocky hen benaderde, hadden ze pas één clip samen gemaakt: een hallucinerende, middeleeuws-sci-fi video voor de Almeerse R&B-zanger Cero Ismael. Die trok de aandacht van Rocky, een artiest die bekendstaat om zijn verhalende clips.

„Het nummer van Cero Ismael heet 'Driving around looking for unknown'”, vertelt Becks via een videoverbinding. „We dachten: het nummer gaat over vervreemding, dus laten we een alien monster creëren dat niet thuis hoort in het verleden, noch in de toekomst. En waarom is dat dan geen middeleeuwse wereld met drones? Dat sloeg blijkbaar aan.”

Verdoorn rolde na de middelbare school het nachtleven in en maakte daarna commercials en videoclips. Becks studeerde Beeldende Kunst aan de Rietveld Academie. De twee zijn al jaren bevriend, maar besloten pas recent samen te werken. „Die paar low-budgetclips deden we voor een appel en een koek”, zegt Verdoorn.

Tijdens een draaidag in IJland voor een andere clip kregen ze een bericht via Instagram. „Een vrouw die zei dat ze voor Rocky werkte”, zegt Verdoorn. „Wij dachten natuurlijk dat het een scam was.” Dat was het niet. „Tot de laatste seconde blijf je *tentatively* enthousiast”, aldus Becks. „Je hoort natuurlijk vaak van Amerikaanse luchtcastleden die worden beloofd en nooit gebouwd.” Dat van hen kwam er wel: een paar weken later stonden

ze op set in Los Angeles.

Verdoorn: „Het was geweldig. Rocky is heel betrokken. Hij is een superster maar ook een slimme jongen die weet wat hij wil. Hij ziet videoclips niet alleen als promotietool, maar als kunstvorm. Dat is fijn, want wij willen gewoon iets moois maken. Tegelijk moet je meebewegen: hoeveel geef je mee, hoeveel push je terug? Dat is een dun lijntje, maar dat ging heel goed.”

De clip van 'Punk Rocky' speelt met Amerikaanse suburbane nostalgia. In de woorden van Verdoorn: „Het is een 90's-wereld die iedereen kent, maar waar niemand echt in heeft geleefd. Rocky wilde een verhaal vertellen. Hij is zich heel bewust van zijn positie en wil daarmee spelen: zwart, maar bewegend in een witte wereld. In de clip wordt hij steeds in elkaar geslagen, wat haaks staat op het macho-imago van veel rappers.”

Het grotere verhaal kwam tot stand tijdens de brainstormsessies. „Rocky had het veel over Tex Avery, de legendarische cartoonist uit de jaren veertig”, aldus Becks. „Heel handig, want cartoons zijn uitvergrote versies van de werkelijkheid, *instantly recognizable*. Zo van: dat is de punkrocker, dat is de *steroid guido*, dat is de typische huisvrouw. Dat biedt een fijn kader voor ons, want dan ben je meteen ergens.”

De huisvrouw wordt gespeeld door Winona Ryder. Verdoorn: „Wij wilden een grote naam, en Rocky is fan van regisseur Tim Burton, beroemd om zijn duister-sprookjesachtige stijl en ook verantwoordelijk voor het album-artwork. In die wereld is Winona natuurlijk hét icoon. Eén dag voor de shoot zei ze toe. En toen stond ze er gewoon. Vet, man.”

The Opera Circus.
FOTO BART GRIETENS

Opera2Day mixt circus en opera's tot verkwikkend barokspektakel

Recensie Opera

The Opera Circus, op muziek van Händel. Door: Opera2Day & De Nederlandse Bachvereniging. Regie: Serge van Veggel & Aedin Walsh. Muzikale leiding: Hernán Schvartzman. Gezien: 15/1, Koninklijke Schouwburg Den Haag. Tour t/m 13 maart. Info: opera2day.nl

●●●●○

Loni Verweij

DEN HAAG

Het dondert in Den Haag. Oorlogsgod Armato laat met handdaangedreven windmachine en donderplaat een storm razen over het toneel van de Koninklijke Schouwburg. Zijn tegenstrever godin Armata ontsteekt in een verzengende woede. Aan touwen wervelen gezichtsloze furien met circuscapiolen door de lucht: waakzuchtige mythologische wezens die dood en verderf zaaien. Wie zich als mens in dit apocalyptische domein waagt, zal sidderen en beven. Zelfs het orkest van dienst, De Nederlandse Bachvereniging, moet de instrumenten na deze storm pardoes bijstemmen.

Het is Händel die uit de orkestbak opstaat tijdens de première van *The Opera Circus*, de nieuwe voor-

stelling van Opera2Day. Van toernieuze aria's tot bittere klaagzangen: 48 stukken opgeduikeld uit Händels oeuvre zijn aaneengeregend tot een nieuw verhaal. Die aanpak hanteerde Opera2Day al eerder bij Vivaldi en Bach. Deze derde samenwerking met de NBV is behalve een ode aan de eindbaas van het barokke drama ook een ode aan het theaterspektakel van die tijd.

Historische bronnen over baroktheater zijn om van te smullen: decors met illusoire dieptewerking die in een oogwenk van park naar paleis konden transformeren, ingenieus bewegende machinerieën die figuren door de lucht lieten zweven, en speciale effecten die oor en oog overrompelden.

Inventief scenario

Dat barokke extravaganza herleeft in *The Opera Circus*. In het inventieve scenario van Serge van Veggel belandt een felgekleurde circustroupe in de duistere godenwereld. Hun aanwezigheid werkt voor de twee ruziënde goden uiteindelijk letterlijk en figuurlijk ontwapenend. Het wondermiddel dat Armato en Armata weer tot elkaar brengt: een voorstelling-ingenieur, opgevoerd in een barok theateertje dat de circustroupe à la minute opbouwt. Leuke vondst: slagwerker Marianna

Soroka, die uit de orkestbak wordt gehesen om op het podium geluidseffecten van water, vogels en kikkers te verzorgen.

Met goden die maar in hun misère blijven rondwentelen komt het verhaal ietwat traag op gang. Maar met slim gedoseerde slapstick humor en levendige mimiek en gestiek in barokke stijl weet de club circusartiesten het godenpaar, sopraan Maria Schellenberg en countertenor James Hall, uiteindelijk te ontgooien. Voor het merendeel van de voorstelling zijn zij de enige zingende personages, maar in samenspel met de overtuigend mimende circusartiesten dragen ze het stuk met verve. In de soms lange aria's dreigt Hall qua theatrale présence wel wat weg te vallen tegen de rondtuimelende furien. Ontroerend is zijn duet over eenzaamheid met Schellenberg.

In het orkest zouden de abrupte emotionele wendingen uitgesproken kunnen: je wordt er niet elke keer meteen in meegesleurd. Dat zal ongetwijfeld loslopen op weg naar de volgende speelplaatsen. Als uitsmijter zorgt de vitaal zingende sopraan Maud Bessard Morandas (De Zon) voor een veerkrachtig, happy end. Wie de Blue Monday-dip al voelt naderen, heeft aan deze mix van circus en opera een smakelijke opkikker.

Koortsachtig theaterstuk over dierproeven in de jaren vijftig

Recensie Theater

Landschap met radioactieve honden door Espen Hjort / Theater Bellevue. Tekst en regie: Espen Hjort. Gezien: 17 januari in Theater Bellevue, Amsterdam. Aldaar nog te zien t/m 8 februari. Info: theaterbellevue.nl

●●●●○

Shira Keller

AMSTERDAM

De grootvader van regisseur en schrijver Espen Hjort werkte in de jaren '50 mee aan een onderzoek naar nucleaire straling, waarbij proefdieren werden ingezet. Honden. Ze werden in een doos geplaatst waar alleen hun kop uitstak en werden bestraald. Een paar dagen later waren ze dood. Had

Hjorts opa ooit stilgestaan bij het perspectief van de honden?

Vragen kan hij het hem niet meer, hij is overleden, maar in zijn voorstelling *Landschap met radioactieve honden* is dat het perspectief dat Hjort toevoegt: dat van de honden. „We kunnen nooit precies weten hoe een hond de wereld ervaart”, legde Hjort uit in een interview met *Het Parool*, „maar we kunnen wel proberen ons die vraag serieus te stellen.”

Je wordt als toeschouwer aan het werk gezet, Hjort voert je geen hakplare brokken. Personages spreken in zoekende, vaak halverwege afgebroken zinnen.

Het stuk vindt plaats in drie verschillende tijden: 1956, 1989 en 2026. In het eerste deel zie je scènes uit het leven van de professor en zijn onderzoeksteam. Zoals een

feest waar een ontsnapte hond zich onder de feestgangers mengt. In het tweede en derde deel keren vergelijkbare scènes terug.

Het lijken herbelevingen, zoals die na trauma wel voorkomen, of een koortsdroom die rondjes om de eigen as blijft draaien. De geschiedenis herhaalt zich, zo maakt de voorstelling voelbaar. (Ook nu

Recensie Klassiek

Yunchan Lim (piano) & Concertgebouworkest o.l.v. Jakub Hruša met Schumann, Dvorák en Suk. Gezien: 15/1, Concertgebouw Amsterdam. Ook op 18/1. Info: concertgebouw.nl

●●●●○

Joost Galema

AMSTERDAM

De roem snelst pianist Yunchan Lim (21) vooruit sinds hij ruim drie jaar geleden het Van Cliburn Concours won met Rachmaninovs *Derde pianoconcert*. Die vertolking roerde menig verstokt kenner tot tranen, onder wie dirigent van dienst Marin Alsop. De Zuid-Koreaan ontpopte zich daarna tot een mysterieus fenomeen, een

schuchter genius aan wie sociale media niet besteed zijn. Lim manifesteert zich niet als een instagrammende en tiktokkende musicus met eindeloze feeds. En wie op zijn website de kop 'nieuws' aanklikt, leest daar enkel de ont-nuchterende zinsnede: „Sorry, momenteel hebben we niks te melden.” Interviews geeft Lim niet, hij spreekt via de piano.

En met wat een gevleugelde verbeeldingskracht deed Lim dit in het *Pianoconcert* van Robert Schumann donderdag bij het Concertgebouworkest in Amsterdam. Lim begon het openingsdeel dromerig alsof hij een georkestreerde nocturne van Chopin speelde. Het werd snel duidelijk dat hij het stuk benaderde met een diepzinnige eigenheid, die verbazingwekkend genoeg nergens ook maar een mo-

Pianist Yunchan Lim.
FOTO MILAGRO ELSTAK

ment gekunsteld aandeed. Lims klank stroomde zo natuurlijk en helder, dat het geen moment bevreemdde dat je hier een bekend pianoconcert kreeg voorgeschooteld, zoals je het nog nooit had gehoord. Wat zijn meesterwerken toch wonderlijke organismen, dat iede-

re musicus er nieuwe geheimen in kan ontdekken en aan kan ontlokken; dat het waarlijk tot leven kan komen zodra - in dit geval - een pianist een betekenisvolle band met de abstracte en papieren werkelijkheid van de noten ontwikkelt. En hoewel nog jong, lijkt Lim het vermogen te bezitten een klank te geven aan het goede, het schone en het ware. Hij ging een vruchtbare dialoog aan met de noten en het orkest, ofwel het verleden en het heden. Meer kun je van een kunstenaar niet verlangen.

Lim liet zich donderdag kennen als een verteller. Hij deed dat ook op zijn eerste twee albums met Chopin en Tsjaikovski. In beide cd-boekjes beschrijft hij hoe beelden, verhalen en emoties zijn kijk op een stuk kleuren. Zo beschouwd leek Schumanns *Piano-*

concert een verkenning van de aard van de liefde: de band tussen de componist en zijn vrouw Clara, een van de beste pianisten van haar tijd voor wie hij het werk maakte. Lims spel meanderde tussen tedere fluisteringen en lichamelijke euforie. „Hoeden af, mensen, en geniet”, om Schumanns lofprijzing over Chopin te parafraseren.

Het goede nieuws is dat het Concertgebouworkest hem voor de komende twee seizoenen heeft teruggevraagd. Je zou bijna vergeten dat het Concertgebouworkest na de pauze terugkeerde op het podium met twee symfonische gedichten: *De woudduif* van Antonin Dvorák - sfeervol en met mooie spinningsbogen - en *Prag* van dans schoonzoon Josef Suk, dat met zijn grilligheid en klankexplosies nogal uit de toon viel.

'Semele is een intrigerend karakter: gekweld en gespleten'

OPERA Breakdancer en zanger Jakub Józef Orlinski en zangeres Elsa Benoit ontdekten pas 'laat' de opera. Het weerhield hen er niet van de wereldtop te halen. „Je blijft je talent voortdurend bevragen.”

Joost Galema

AMSTERDAM

Waarom sta je zo tegen me te schreeuwen?”, was zijn eerste gedachte toen de Poolse countertenor Jakub Józef Orlinski (35) als late tiener opera ontdekte. Nee, deze kunst sprak niet tot zijn verbeelding, totdat enige jaren later zijn zangleraar hem de aria ‘Cara sposa’ uit *Rinaldo* van Georg Friedrich Händel voorhield.

„*Cara sposa, amante cara, dove sei?*”

‘Lieve bruid, dierbare geliefde, waar ben je?’ Een blikseminslag wil hij het niet noemen, zegt de countertenor, maar die muziek vormde wel het begin van een hartstocht die hem gestadig in zijn greep kreeg. Nu – ruim vijftien jaar later – schittert hij op het operatoneel, deze dagen in het Händel-drama *Semele* in Amsterdam. En daar vertoont hij in een balletscène nog een andere kunst die hem roem bracht: breakdancen. De Britse *Sunday Times* doopte Orlinski tot de „*opera’s baroque’n’roll star*”. Zo’n veertig miljoen televisiekijkers zagen hem anderhalf jaar geleden zingen en dansen tijdens de openingsceremonie van de Olympische Spelen, varend op de Seine in Parijs.

De glazen pui van de Nationale Opera & Ballet-kantine biedt hem nu uitzicht op een andere rivier, de Amstel, en haar besneeuwde Blauwbrug. Naast Orlinski zit zijn tegenspeelster, de Franse sopraan Elsa Benoit (38) die de titelrol in *Semele* vertolkt. Beiden zijn na dagen van vertragingen op vliegvelden en treinstations in Amsterdam aangekomen voor de laatste repetities. De lange reis was, grijnst Orlinski, een passende gelegenheid om een van zijn eerste zinnen uit *Semele* te oefenen: „*Invent no new delay.*”

Gestage klim

Voor Benoit voelt Amsterdam vertrouwd. Hier woonde ze zes jaar en studeerde aan het conservatorium en de DNO Academy. Haar herinneringen aan die tijd zijn warm. „Het moet toen zijn geweest dat ik voor het eerst een Händel-aria hoorde: ‘Piangerò’ van Cleopatra uit *Giulio Cesare*.”

Het was – evenals bij Orlinski – een late kennismaking, zegt Benoit. „Ik groeide op in een kleine kuststad in Bretagne. In ons gezin speelde klassieke muziek geen grote rol. Alleen in de auto lag een Mozart-cassette met het *Klarinetconcert* en het *Concert voor fluit en harp*, dus tijdens ritten luister-

den we daar altijd naar. Het deed wat met me. Op een of andere manier belandden die melodieën in mijn bloedsomloop, althans ze voelden zo organisch aan. Ik kan beide concerten nog steeds noot voor noot neuriën. Van opera wist ik niks. Wel hield ik als kind van zingen. Chansons, zoals ‘Hymne à l’amour’ van Edith Piaf. Thuis trad ik op voor mijn familie. Ik herinner me de vreugde die dit meebracht. Dat jeugdige plezier ben ik blijven koesteren, ook nu er prestatiedruk is.”

„Jouw achtergrond is herkenbaar”, zegt Orlinski. „Mijn ouders lieten weliswaar allerlei soorten muziek horen, maar beiden waren niet onderlegd. Ze gaven me wel de kans van alles uit te proberen. En zo kwam ik op mijn achtste terecht in een amateurkoor dat vooral stukken uit de Middeleeuwen en Renaissance zong. Geen idee wat al die woorden betekenden, niettemin voelde het magisch. Mijn ziel moest hier iets mee. Na de middelbare school besloot ik daarom naar de Chopin Universiteit in Warschau te gaan. Wat betreft muziekkennis en eerzucht liepen mijn klasgenoten ver op me voor. In het begin droomde ik er slechts van om ooit één lied zuiver te kunnen zingen.”

Met zijn medestudenten gaf Orlinski niet veel later zijn eerste concert in een buurthuis. „Er zaten zeven bejaarde bezoekers die geen benul hadden van wat een countertenor was. Dus toen ik begon, vertrokken er meteen twee vrouwen hoofdschuddend. Wat was dit voor *freak*? Het lijkt onbeschoft, maar destijds – zeventien jaar geleden – telde Polen misschien vijf countertenoren en deze dames kenden ongetwijfeld de weg niet op YouTube. Bovendien klonk mijn stem natuurlijk niet zoals nu. Ik had nauwelijks enige scholing.”

Datzelfde gold aanvankelijk voor Benoit. Ze kreeg op de middelbare school wat zanglessen en wilde in de stad Rennes verder studeren op onderwijzer. „Mijn zangdocent raadde me aan om bij het operakoor te gaan: ‘Dat is leuk en je kunt er wat geld mee verdienen.’ De auditie was rommelig. Ze gaven me een lied en tien minuten om het voor te bereiden. Maar ik kon niet van blad zingen, dus de eerst nog ging nog goed en vervolgens moest de pianist me soffleren. Toch werd ik aangenomen.”

In het koor begon Benoits fascinatie voor opera en zang. Op een dag ontmoette ze de Franse sopraan Valérie Guilloriot, hoofdvakdocent aan het Conservatorium van Amsterdam. „Na een paar lessen vroeg ze of ik er wat voor voelde om bij haar te studeren. Uiter-

Boven: **Jakub Józef Orlinski**. Onder: **Elsa Benoit**.

FOTO’S ANDREAS TERLAAK

aard moest ik wel auditie doen. Mijn klassieke scholing was gering, mijn vaardigheid in noten lezen liet te wensen over, maar hier in Amsterdam focusten ze op wat ik wel kon: ze hoorden een prachtige stem en muzikaliteit.”

„Bij mij ging het net andersom”, zegt Orlinski. „Ik was de buitenstaander, de jongen van de straat, met de nodige gebreken waar de nadruk op werd gelegd. En ik bezat zelfs niet eens een uitgesproken mooi geluid. Opnamen van mijn eerste examens klinken pieperig en rauw, maar er school ontegenzeggelijk muzikaliteit in wat ik deed.”

‘Geen magie, maar arbeidsethos’

Ondanks hun achterstand klommen beide zangers gestaag naar de wereldtop in de opera. „Voor wie zijn of haar roeping ‘laat’ ontdekt, is niks vanzelfsprekend”,ervaart Benoit. „Tot mijn achttiende was opera voor mij een *terra incognita*. En dus werk ik gericht en bewust aan de ontwikkeling van mijn talent. Een mooie klank is geen kwestie van magie, maar van arbeidsethos. Er is altijd nog zo veel te leren.”

„Je blijft je talent voortdurend bevragen”, vindt Orlinski. „De onzekerheid die dat kan meebrengen, moet je

achterlaten in de studieruimte. Want bij concerten en opera’s laat je het beste van jezelf zien. Die boodschap kreeg ik van een 80-jarige Poolse bariton, die insprong toen mijn zangleraar even op reis was. Hij drukte me op het hart: ‘Eenmaal op het podium – of het nu om een concert of een auditie gaat – is jouw aanwezigheid een zegen voor het publiek. Dus geniet van zulke momenten.’ Het heeft wat jaren gekost, maar het lukt.”

Inmiddels noemen muziekcritici Orlinski „the real deal” en „de eerste operaster die GenZ weet in te palmen”. En Benoit wordt geprezen om de „hypnotiserende bezieling” waarmee ze personages tot leven brengt en om de kleurenrijkdom en uitdruktingskracht van haar sopraan. In Händels drama *Semele* krijgen beiden alle ruimte om hun gaven aan te spreken.

Semele: ‘een intrigerend karakter’

Het oorspronkelijke verhaal van *Semele* beslaat maar zo’n zestig regels in de vuisdikke *Metamorfosen*, het boek van de Romeinse dichter Ovidius. Koningsdochter Semele (Benoit) wordt uitgehuwelijkt aan de prins Athamas (Orlinski), maar weigert te trouwen omdat ze een verhouding heeft met

oppergod Jupiter. Diens jaloerse echtgenote Juno spant een fatale valstrik voor Semele. In deze regie van Claus Guth is Semele een kind van onze tijd, die zich zo diep in haar verbeelding verschanst dat ze die voor werkelijkheid aanziet.

„Een intrigerend karakter”, vindt Benoit. „Gekweld en gespleten leeft ze tussen euforie en depressie. En tenslotte brandt Semele van binnen op. Ze groeit op in een soort Amerikaans gezin dat er voor de buitenwereld volmaakt wil uitzien. Het betekent dat haar psychische problemen al jaren worden genegeerd. In de fantasie vindt ze vervolgens haar toevluchtsoord. We zien deze ontwikkeling overall om ons heen: mensen die zich afkeren van de realiteit en een muur optrekken rond een zelf geschapen wereld.”

„Claus omschrijft zijn regie als Las Vegas op Instagram”, zegt Orlinski. „Aan het einde zit Semele in zichzelf gekeerd op een stoel en trouwt haar verloofde – mijn personage Athamas – met haar zus. Iedereen viert feest, maakt selfies en poseert lachend voor de huwelijksfotograaf. Wat betreft de familie is de crisis bezworen en het plaatje weer perfect.”

Semele van Georg Friedrich Händel is te zien van 17 tot en met 29 januari bij Nationale Opera en Ballet in Amsterdam. Info: operaballet.nl

‘Semele’ toont de alles verterende hunkering naar een ander leven

OPERA Regisseur Claus Guth is terug bij De Nationale Opera met een meesterwerk van Händel. In zijn moderne verbeelding van ‘Semele’ als clichématigé Instagram-bruiloft vloeien boven- en onderwereld samen.

Marnix Bilderbeek

AMSTERDAM

Je staat voor het altaar en plots vraag je je af: is dit het? Knappe verloofde, welgestelde familie, picture-perfect bruiloft. En dan ineens die ontembare drang om het roer volledig om te gooien – het overkomt de koningsdochter Semele in het gelijknamige muziekdrama van Händel, dat deze maand te zien is bij De Nationale Opera.

Terwijl de weddingplanner en de trouwfotograaf druk in de weer zijn, en er een viertal manshoge roze letters (LOVE) in het zaaltje wordt gemanooeuvreed, raakt Semele steeds meer overtuigd dat ze met haar kleinburgerlijke, beklemmende leven moet breken. En dat doet ze, vrij letterlijk, als ze even later met een bijl de muur van haar eigen trouwlocatie te lijf gaat.

Regisseur Claus Guth verbeeldt het verhaal als een lekker clichématigé Amerikaanse big-fat-bruiloft. „Las Vegas op Instagram”, in zijn eigen woorden. We zien een chique, ziekenhuiswit geverfde trouwzaal. En die kleur raakt meteen aan de kern van Guths interpretatie; een symbool voor de stervende verstikking van Semele’s realiteit. Maar ook voor de vraag of ze alles nog wel op een rijtje heeft. Want een gewone sterveling die nota bene op haar trouwdag haar

verloofde in wil ruilen tegen oppergod Jupiter, is die niet rijp voor de gesloten inrichting?

Het verhaal is ontleend aan de *Metamorfosen* van de Romeinse dichter Ovidius. Koningsdochter Semele dumpst haar verloofde Athamas. Ze heeft een affaire met oppergod Jupiter, die haar meeneemt naar zijn hemelrijk. Juno, Jupiters jaloerse echtgenote, bedenkt een list om Semele de vernieling in te helpen.

Händel bewerkte de plot in 1744 tot zijn oratorium *Semele* – bedoeld voor concertante uitvoering, omdat geënceneerd muziektheater in vastentijd niet geoorloofd was. Maar *Semele* bleek een opera in vermomming. Het werd een van Händels meest theatrale werken, met tien solistenrollen en een belangrijk aandeel van het koor.

Händel begreep wat mensen drijft, en wist hun angsten en passies in muziek te vangen

En juist omdat hij geen decors, kostuums en toneelmachinerieën tot zijn beschikking had, schreef Händel extra inventieve orkestpartijen om het bovennatuurlijke uit te beelden. Guth speelt daar handig op in. Met vuurwerk en gedonder in de glazen teistert Jupiter de bruiloftsgasten. Manisch lachend ziet Semele haar uitweg.

Muzikaal meesterwerk

Muzikaal gezien is Semele een meesterwerk. De ene geweldige aria na de andere, weelderig geïnterpreteerd, rijk aan begeleide recitatieven en wervelende koorpassages. Maar de grootste kracht schuilt in Händels sjoego van de menselijke geest. Hij begreep wat mensen drijft, en wist hun angsten

en passies in muziek te vangen.

Dat die 300 jaar oude noten nog bijna één-op-één passen op een moderne Instagram-bruiloft, bewijst nog maar eens zijn psychologische vernuft. Zelfs in een verhaal over goden en koningen spiegelt Händel zijn muziek indringend aan een menselijk publiek.

Die muziek is een feestje met Le Concert d’Astrée weer in de orkestbak bij De Nationale Opera, drie jaar na hun succes in Giulio Cesare. Dirigent en oprichter Emmanuelle Haïm stuurt haar ensemble energiek aan. Mét baton, al maakt dat het samenspel er op de premièreavond niet meteen strakker op: vooral in de eerste akte is het nog even zoeken naar de tel. Ook het Koor van de Nationale Opera komt niet direct sterk uit de verf, maar revancheert zich volledig in de tweede en derde akte.

Hoe meer het drama vordert, hoe intrigerender ook de regie. Zijn we écht in Jupiters bovenwereld, of speelt dit zich allemaal af in Semele’s getormenteerde geest? In de decors van ontwerper Michael Levine sijpelen de kille, witte bruidszaal en de zwart gevederde godenwereld steeds vernuftig bij elkaar naar binnen.

Het sterkste beeld van de voorstelling blijft de rest van de avond in je gedachten. Een gekweld Semele, verteerd door hunkering en gewurgd door haar eigen spiegelbeeld. De visioenen van Jupiter en godengewelven lossen op als sneeuw voor de zon, en uitgeput ligt ze weer in die witte trouwzaal: „*Oh help, I can no more!*”

Recensie Opera

Semele van Händel door De Nationale Opera, Le Concert d’Astrée o.l.v. Emmanuelle Haïm. Regie: Claus Guth. Decor: Michael Levine. Gezien: 17/1, aldaar 1/m 29/1. Uitzending op NPO ●●●●○

In de decors sijpelen de bruidszaal en de godenwereld bij elkaar naar binnen. FOTO BART GRIETENS

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar redactie@nrc.nl of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar opinie@nrc.nl. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: advertieren.nrc.nl

Familieberichten

T: **020 - 755 3052**,
E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel

E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar *NRC* te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur.
W: nrc.nl/service,
T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang

persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Almelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2026.
Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●● zeer goed
●●●○○ goed
●●○○○ matig
●○○○○ zwak

Luxe hotelarrangementen tot -60%

Van een historische herenboerderij in Zuid-Limburg tot luxe wellnesshotels aan zee en stijlvolle citytrips in Nederland en België: deze exclusieve hotel-arrangementen brengen comfort, gastronomie en ontspanning samen. Elk verblijf is zorgvuldig samengesteld, inclusief culinaire diners, wellness en fijne extra's, en biedt een complete ontsnapping met aantrekkelijke korting.

★★★★

Winselerhof, Landgraaf

Ervaar luxe en rust in 16e-eeuwse herenboerderij in Zuid-Limburg

Midden in het glooiende Zuid-Limburg ligt het historische Winselerhof, een karaktervolle 16e-eeuwse herenboerderij. Omringd door rust, natuur en vakwerkdorpen geniet je hier van een verfijnde mix van luxe, culinaire verwennerij en Limburgse gastvrijheid: de ideale ontsnapping in het zuiden van ons land.

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ Culinaire 3-gangendiner
- ✓ Welkomstdrankje
- ✓ Late check-out tot 13:00 (o.b.v.b.)
- ✓ Gratis parkeren

Korting 52%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €259 (€64,75 p.p.p.n.)

Vanaf 538,-
259,-

Vanaf 552,-
359,-

★★★★★

Haven Hotel, Rotterdam

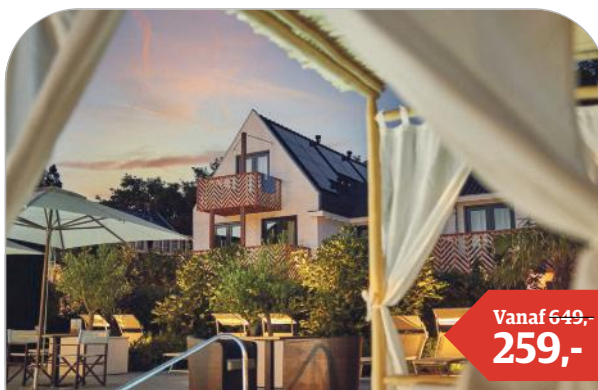
Verken en beleef Rotterdam in een luxe 5* wellnesshotel

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 1 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ Kamerupgrade naar King Superior kamer met haven uitzicht
- ✓ 4-Gangendiner bij Calan Restaurant & Bar
- ✓ Gebruik wellness en panoramisch binnenzwembad
- ✓ Valet parking

Korting 35%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €359 (€179,50 p.p.p.n.)

Vanaf 649,-
259,-

★★★★

Badhotel Renesse, Renesse

Bijzonder verblijf met privé wellness aan de Zeeuwse kust

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ Kamerupgrade naar een Suite (o.b.v.b.)
- ✓ 3-Gangendiner
- ✓ Privé wellness (2 uur)
- ✓ Early check-in (vanaf 14:00) & late check-out (tot 14:00)

Korting 60%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €259 (€64,75 p.p.p.n.)

Vanaf 476,-
249,-

★★★★

Hotel de Landmarke, Ootmarsum

3 Dagen heerlijk tot rust komen in het groene Twente

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ Dagelijks 3-gangen keuzediner
- ✓ Lokaal Laer biertje met heerlijke bitterballen
- ✓ Gebruik van zwembad
- ✓ Gratis parkeren

Korting 48%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €249 (€62,25 p.p.p.n.)

Vanaf 485,-
309,-

★★★★★

Landgoed de Rosep, Oisterwijk

Verblijf in een oase van rust op prachtig landgoed

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ Kamerupgrade naar Deluxe (Classic) Kamer
- ✓ 3-Gangendiner
- ✓ Gebruik van wellness & zwembad
- ✓ Gratis parkeren

Korting 36%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €309 (€77,25 p.p.p.n.)

Vanaf 512,-
239,-

★★★★

BANKS Antwerp, Antwerpen

Verblijf 3 dagen in boutique hotel in hartje Antwerpen

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ Gratis hapjes en drankjes tijdens Aperitivo
- ✓ Gratis koffie of thee gedurende de dag
- ✓ Late check-out tot 17:00 (o.b.v.b.)

Korting 53%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €239 (€59,75 p.p.p.n.)

Vanaf 602,-
349,-

★★★★

Carlton Square, Haarlem

Verken en beleef de historische stad Haarlem

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ Kamerupgrade naar Deluxe One
- ✓ 3-Gangenverrassingsmenu van de chef
- ✓ Kosteloos gebruik van uitgebreide minibar
- ✓ Gratis plattegrond van de omgeving

Korting 42%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €349 (€87,25 p.p.p.n.)

Alle getoonde prijzen zijn exclusief boekingskosten (tot €29,95)

Boek nu > nrcwebwinkel.nl/overnachtingen

Of bel met +31 85 888 0825 ma - vr 8.00 - 18.00 u.

